



**KARS MUTFAKLARINDA KULLANILAN
GELENEKSEL BAKIR KAPLARIN ŞEKİL VE SÜSLEME ÖZELLİKLERİ**

Hazırlayan

Fulya AKHAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Cavit POLAT

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KARS MUTFAKLARINDA KULLANILAN GELENEKSEL BAKIR
KAPLARIN ŞEKİL VE SÜSLEME ÖZELLİKLERİ**

Hazırlayan
Fulya AKHAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Cavit POLAT

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANA BİLİM DALI

İĞDIR/2023

ETİK BEYAN FORMU

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri” adlı çalışmanın öneri aşamasından bitirme sürecine değin araştırmamdaki her çalışmayı ifadesel görüş ve kaynakları tez yazıma kurallarına, akademik kurallara özenle uyduğumu, araştırmamda yer alan her bilgi ve kaynağın etik bir biçimde yer verdiğimi, yaptığım her alıntıya eksiksiz bir biçimde kaynaklarını belirttiğimi ve faydalandığım her kaynağın sadece kaynaklar kısmında ifade etmiş olduklarımdan ibaret olduğunu beyan ederim.

Fulya AKHAN

ÖZET

KARS MUTFAKLARINDA KULLANILAN GELENEKSEL BAKIR KAPLARIN ŞEKİL VE SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

AKHAN, Fulya

Yüksek Lisans Tezi

Geleneksel Türk Sanatları Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üye. Cavit POLAT

Haziran 2023

123 sayfa

El sanatları geçmişten günümüze kültürlerimizi aktarmada büyük fayda sağlayan, tarihimiz hakkında önemli bilgilere ulaşmada önem taşıyan öğelerden biridir. Günümüzde sanayi üretiminin hız kazanmasıyla makine üretiminin yaygın hale gelmesinde birçok sentetik eşya fiyatlarının düşüş olması nedeniyle bakıra olan rağbet azalmıştır. El sanatları bakımından Kars yöresine ait bakır işlemeciliği şekil ve süsleme bakımından köklü bir zenginliğe sahiptir. Bakırcılık el sanatı kültürel gelenek içerisinde ele alındığı zaman dönemler içinde değişim göstererek geliştiği görülmektedir. Kars mutfaklarında kullanılan bakır malzemeler günümüzde miras yoluyla yapılan bakır işlemeciliği şekil ve süslemelere önem verilerek devam etmektedir.

Çalışmada “Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri” ele alınıp bakır işçiliğinin geçmişten günümüze değin geçirmiş olduğu değişim araştırılmıştır. Ayrıca Kars, Ardahan, Erzurum ve yoğun olarak Iğdır bakır kapları üzerindeki birçok bezeme örneğinin benzerlik taşımasının sebebi açıklanmaya çalışılmıştır. İncelenen bakır ürünler fotoğraf ve çizimlerle desteklenmiştir. Araştırmaya destek sağlamak yönünde Kars Müzesi Müdürlüğü’nde bulunan bakır eşyaların, kapların görselleri kullanılıp üzerinde inceleme yapılarak araştırmaya eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Bakır kap, Kars, Mutfak, Süsleme, Müze.

ABSTRACT

SHAPE AND ORNAMENTALFEATURES OF TRADİTIONAL COPPER POTS USED İN KARS KITCHENS

AKHAN, Fulya

Master Thesis

Department of Traditional Turkish Arts

Advisor: Assist. Prof. Cavit POLAT

June 2023

123 pages

It is one of the images that provides great benefit in the transfer of our past cultures and is important in reaching important information about our history. With the acceleration of the growing industrial production, the demand for copper decreased due to the decrease in the prices of many synthetic goods, while the machine production became widespread. The copper processing belonging to the Kars region has a deeprooted richness in shapes and ornaments. It shows that it perceives the change in the time periods considered within the cultural tradition of coppersmithing. The copper materials used in the kitchens of Kars continue to give importance to the shapes and decorations of copper processing, which is done by inheritance today.

In the study, "Shape and Decoration Features of Traditional Copper Vessels Used in Kars Kitchens" were discussed and the changes that copper craftsmanship had undergone from past to present were investigated. In addition, the reason why many decoration examples on Kars, Ardahan, Erzurum and mostly İğdır copper vessels are similar has been tried to be explained. The copper products examined were supported by photographs and drawings. In order to support the research, images of copper items and vessels in the Kars Museum Directorate were used, examined and added to the research.

Key words: Copper pot, Kars, Kitchen, Ornament, Museum.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim süresince “Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri” konulu araştırmamın oluşturulmasında, araştırmamın tamamlanma sürecine değin gerekli yardımlarını eksiltmeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Cavit POLAT ile bu süreçte bana manevi destekte bulunan Ferdi ZARİFOĞLU’na, araştırmamın konusunu kapsayan Kars şehri ve tarihi hakkında gerekli olan geçmiş bilgileri elde etmeme ve bunları görsellerle desteklememde bana kolaylık sağlayan Kars Müzesi Müdürü Yavuz ÇETİN ve müzenin etnografya bölümünden sorumlu personellerine teşekkür ederim.



ÖNSÖZ

Yıllardır birçok uygarlığı bünyesinde barındırmış olan Anadolu, varlıklı bir irfanın doğmasına zemin oluşturmuş, bu oluşumla da farklı sanat dallarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Doğudan batıya Türkiye'nin her şehrinin, her yörenin kendisine ait, ustalaştığı el sanatları bulunmaktadır. Bizler bu konuda çok şanslı bir medeniyetin mensuplarıyız ki; kültürümüzün sanatsal zenginliği bu çeşitliliğini artırmış ve dünyayı kendisine hayran bırakmıştır. Günümüze insanların ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlenerek gelmiş, medeniyetlerin yaşam kültürünü kolaylaştıran, üretilmeye devam edilmesi gereken uğraş alanlarının başında gelen el sanatları sanayileşmeyle beraber ne yazık ki unutulmaya başlanmıştır.

Araştırmada Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri ele alınıp incelenmiştir. Ele alınan bakır kaplar fotoğraf ve çizimler ışığında incelenip, yörede baba mesleğini miras edinen bakırcılık ticareti devam ettiren, alım-satımını yapan birkaç ustayla görüşülmüştür. Yöredeki birçok evde tespit edilen bakır ürünler incelenerek ev sahiplerinden ürün hakkında bilgi alınmıştır. Araştırmaya destek sağlamak yönünde Kars Müzesi Müdürlüğü'nde yer alan bakır ürünler incelenip görsellerine yer verilmiştir.

Araştırmada Kars mutfaklarındaki bakır kaplar üzerinde işlenmiş olan süslemeleri detaylı incelemek ve bakır el sanatının neden yörede artık bakır işletiminin durma noktasına geldiği hakkında inceleme yapmak ve bu yönde bilgi vermek amaçlanmıştır. Ayrıca Kars bakır kapları üzerindeki birçok bezeme örneğinin Erzurum Ardahan ve yoğun olaraktan Iğdır bakırlarında da işlenmiş olduğu görülmüştür. Araştırmanın diğer bir amacı da bu kaplar üzerinde işlenmiş olan bezemelerin benzerlik sebebinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma Iğdır Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları alanında Yüksek Lisans tezidir.

Fulya AKHAN

Iğdır 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	ix
HARİTALAR DİZİNİ.....	x
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	x
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
KAYNAK ÖZETLERİ.....	4
MATERYAL VE METOD.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KARS COĞRAFYASI VE TARİHİ

1.1. Kars İlinin Coğrafyası	7
1.2. Kars İlinin Tarihi	8

İKİNCİ BÖLÜM

BAKIR VE BAKIR SANATINDA KULLANILANAN ARAÇ GEREÇ VE TEKNİKLER

2.1. Bakır ve Bakırcılığın Tanımı	9
2.2. Bakır Sanatının Tarihçesi.....	9
2.3. Bakırcılıkta Kullanılan Araç ve Gereçler	10
2.3.1. Kesme Aletleri.....	10
2.3.2. Şekillendirme Aletleri	10
2.3.3. Kaynak Ekipmanları.....	11
2.3.4. Ölçüm ve İşaretleme Araçları.....	11
2.3.5. Cila ve Temizlik Malzemeleri	12
2.3.6. Koruyucu Ekipmanlar	13
2.4. Bakırcılıkta Kullanılan Makine ve Yapım Teknikleri.....	13
2.4.1. Bakırcılıkta Kullanılan Makinalar.....	13
2.4.2. Bakırcılık Yapım Teknikleri	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARS YÖRESİNDE KULLANILAN GELENEKSEL BAKIR KAPLARIN ÜZERİNDE BULUNAN ŞEKİL, SÜSLEME ÖZELLİKLERİ, MOTİF ANLAMLARI VE BAKIR KAPLARIN KULLANIM ALANLARI

3.1. Kars'ta Bakırcılık	15
3.2. Kars Mutfağında İncelenen Bakır Kaplar ve Bakır Kapların Kullanım Alanları.....	15
3.2.1. Pişirme ve hazırlama kapları:.....	15
3.2.2. Servis kapları:.....	15
3.2.3. Saklama ve taşıma kapları:.....	15
3.2.4. Su-sıvı kapları:	15
3.3. Kars Mutfağında Kullanılan Bakır Kaplar	16
3.3.1. Tencereler	16
Katalog 1	16
3.3.2. Cezve.....	17
Katalog 2	18
3.3.3. Tava	18
Katalog 1	19
3.3.4. Kazan.....	20
Katalog 2	20
3.3.5. Süzgeç	21
Katalog 3	21
3.3.6. Tepsi	23
Katalog 4	24
3.3.7. Lenger	27
Katalog 5	28
3.3.8. Sahan	34
Katalog 6	35
3.3.9. Tas	38
Katalog 7	39
3.3.10. Sini.....	42
Katalog 8	42
3.3.11. Bakraç.....	46

Katalog 9	47
3.3.12. Badya.....	49
Katalog 10	49
3.3.13. Sürahi.....	51
Katalog 11	52
3.3.14. Bardak	54
Katalog 12	54
3.3.15. İbrik	56
Katalog 13	56
3.3.16. Semaver	59
Katalog 14	59
3.3.17. Çaydanlık.....	62
Katalog 15	62
3.3.18. Maşrapa	67
Katalog 18	67
3.4. Kars Yöresi Bakır Mutfak Kaplar Üzerinde Bulunan Şekil, Süsleme Özellikleri ve Motiflerin Anlamları.....	68
3.4.1. Yıldız Motifi:	68
3.4.2. Penç Motifi:.....	68
3.4.3. Lale Motifi:	68
3.4.4. Buta Motifi:.....	68
3.4.5. Geçme Desen:	69
3.4.6. Balık:	69
3.4.7. Geyik:.....	69
3.4.8. Sonsuzluk Madalyonu:.....	69
3.4.9. Rumi:.....	69
3.4.10. Nar ve Nar Çiçeği:.....	69
3.4.11. Kuş:	70
3.4.12. Gül ve Gül Demeti:	70
3.4.13. Haşhaş:	70
3.4.14. Su Yolu:	70
3.4.15. Çiçek:.....	70
3.4.16. Cami:	70

3.4.17.	Ağaç:	70
3.4.18.	Yonca:	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARS VE İĞDIR BÖLGESİNDE BULUNAN BAKIR KAPLAR ÜZERİNDE YOĞUN OLARAK KULLANILAN SÜSLEME VE MOTİFLERİN BENZERLİKLİRİ

4.1.	İğdir ve Kars Coğrafi Konumu.....	72
4.2.	Bakır Kaplarda Sıklıkla Kullanılan Motifler.....	73
4.2.1.	Buta motifi	74
4.2.2.	Nar motifi	74
4.2.3.	Haşhaş motifi	74
4.2.4.	Çiçek motifi.....	74
4.2.5.	Rumi motifi	74
4.2.6.	Geçme desen bordürü motifi.....	74
4.2.7.	Geometrik desenler	74
4.2.8.	Lale motifi.....	74
4.2.9.	Sonsuzluk madalyonu motifi	75
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ		76
KAYNAKLAR.....		80
ÇİZİMLER.....		83
ÖZGEÇMİŞ		108

KISALTMALAR

Cm.	Santimetre
Çiz.	Çizim
Dr.	Doktor
MÖ.	Milattan Önce
Öğr.	Öğretim
Vb.	Ve benzeri
Vs.	Ve saire



HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. 1. Kars coğrafi konum görünümü (www.milliyet.com.tr).....	7
Harita 4. 1. Iğdır, Kars ve Azerbaycan konum görünümü (iğdir.afad.gov.tr).	73

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 4. 1. Sıklıkla kullanılan motifler.	75
Çizimler 1. Yıldız motifi	83
Çizimler 2. Lale motifi	83
Çizimler 3. Lale motifi	83
Çizimler 4. Buta motifi.....	84
Çizimler 5. Buta motifi.....	84
Çizimler 6. Buta motifi.....	85
Çizimler 7. Buta motifi.....	85
Çizimler 8. Geçme desen motifi.....	86
Çizimler 9. Geçme desen motifi.....	86
Çizimler 10. Geçme desen motifi.....	86
Çizimler 11. Geçme desen motifi.....	86
Çizimler 12. Geçme desen motifi.....	86
Çizimler 13. Geçme desen motifi.....	87
Çizimler 14. Geçme desen motifi.....	87
Çizimler 15. Geçme desen motifi.....	87
Çizimler 16. Balık motifi	87
Çizimler 17. Balık motifi	88
Çizimler 18. Geyik motifi	88
Çizimler 19. Madalyon motifi	88
Çizimler 20. Madalyon motifi.....	89
Çizimler 21. Madalyon motifi.....	89
Çizimler 22. Rumi motifi	90
Çizimler 23. Rumi motifi	90
Çizimler 24. Rumi motifi	90
Çizimler 25. Nar motifi	91
Çizimler 26. Nar motifi	91
Çizimler 27. Nar motifi	92
Çizimler 28. Kuş motifi.....	92
Çizimler 29. Haşhaş motifi.....	93
Çizimler 30. Haşhaş motifi.....	93
Çizimler 31. Haşhaş motifi.....	94
Çizimler 32. Haşhaş motifi.....	94
Çizimler 33. Haşhaş motifi.....	95
Çizimler 34. Çiçek motifi.....	95

Çizimler 35. Çiçek motifi.....	96
Çizimler 36. Çiçek motifi.....	96
Çizimler 37. Çiçek motifi.....	97
Çizimler 38. Çiçek motifi.....	97
Çizimler 39. Madalyon çiçek motifi	98
Çizimler 40. Cami motifi	98
Çizimler 41. Hayat ağaç motifi	99
Çizimler 42. Hayat ağacı motifi	99
Çizimler 43. Selvi ağacı motifi	100
Çizimler 44. Hayat ağacı motifi	100
Çizimler 45. Ağaç motifi.....	101
Çizimler 46. Yonca motifi	101
Çizimler 47. Geometrik desen motifi.....	102
Çizimler 48. Geometrik desen motifi.....	102
Çizimler 49. Geometrik desen motifi.....	103
Çizimler 50. Geometrik desen motifi.....	103
Çizimler 51. Geometrik desen motifi.....	104
Çizimler 52. Geometrik desen motifi.....	104
Çizimler 53. Geometrik desen motifi.....	105
Çizimler 54. Geometrik desen motifi.....	105
Çizimler 55. Geometrik desen motifi.....	106
Çizimler 56. Geometrik ve Arap yazılı desen motifi	106
Çizimler 57. Geometrik desen motifi.....	107

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 2. 1. Bakırcılıkta kullanılan araç-gereçler	12
Fotoğraf 3. 1. Tencere.....	16
Fotoğraf 3. 2. Tencere.....	17
Fotoğraf 3. 3. Cezve	18
Fotoğraf 3. 4. Demir Saplı Tava	19
Fotoğraf 3. 5. Kazan.	20
Fotoğraf 3. 6. Süzgeç.....	21
Fotoğraf 3. 7. Süzgeç.....	22
Fotoğraf 3. 8. Kaşık süzgeç	23
Fotoğraf 3. 9. Tepsi.....	24
Fotoğraf 3. 10. Tepsi.....	25
Fotoğraf 3. 11. Tepsi.....	26
Fotoğraf 3. 12. Tepsi.....	27
Fotoğraf 3. 13. Lenger.....	28
Fotoğraf 3. 14. Lenger.....	29
Fotoğraf 3. 15. Lenger.....	30

Fotoğraf 3. 16. Lenger.....	31
Fotoğraf 3. 17. Lenger.....	32
Fotoğraf 3. 18. Lenger.....	33
Fotoğraf 3. 19. Lenger.....	34
Fotoğraf 3. 20. Çirtikli sahan	35
Fotoğraf 3. 21. Çukur sahan	36
Fotoğraf 3. 22. Çirtikli sahan	37
Fotoğraf 3. 23. Kapaklı oval sahan	38
Fotoğraf 3. 24. Bakır tas.....	39
Fotoğraf 3. 25. Tas.....	40
Fotoğraf 3. 26. Şifa taşı	41
Fotoğraf 3. 27. Sini.....	42
Fotoğraf 3. 28. Sini.....	43
Fotoğraf 3. 29. Sini.....	44
Fotoğraf 3. 30. Sini.....	45
Fotoğraf 3. 31. Bakraç.....	47
Fotoğraf 3. 32. Bakraç.....	48
Fotoğraf 3. 33. Badya	49
Fotoğraf 3. 34. Badya	50
Fotoğraf 3. 35. Badya	51
Fotoğraf 3. 36. Sürahi.....	52
Fotoğraf 3. 37. Sürahi.....	53
Fotoğraf 3. 38. Maşrapa	54
Fotoğraf 3. 39. Su bardağı.....	55
Fotoğraf 3. 40. İbrik	56
Fotoğraf 3. 41. İbrik	57
Fotoğraf 3. 42. İbrik	58
Fotoğraf 3. 43. Semaver	59
Fotoğraf 3. 44. Semaver	60
Fotoğraf 3. 45. Semaver	61
Fotoğraf 3. 46. Çaydanlık.....	62
Fotoğraf 3. 47. Çaydanlık.....	63
Fotoğraf 3. 48. Çaydanlık.....	64
Fotoğraf 3. 49. Çaydanlık.....	65
Fotoğraf 3. 50. Çaydanlık.....	66
Fotoğraf 3. 51. Maşrapa	67

GİRİŞ

Sanat, incelikler dünyasından yaşamımıza dâhil olmuş, yansımış olan en hassas, derin ve nahif duyguların tümünü kapsamaktadır. Uzun yıllar boyunca her türlü şekli almış ve değer bilen ellerden, sonsuzluğa usulca sessiz sakin terennüm etmiştir. El sanatları, "sanatın en eski dalıdır. Doğal hammaddeler ve basit aletler kullanılarak, kişisel bilgi ve beceriye dayalı olarak el yapımı olarak yapılır. İçinde yaşadığımız toplumun yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini yansıtır, ruh halini yansıtır." (Acar, 2006, s. 4).

El sanatları insan topluluğunun yaşamını kolaylaştırmıştır ve insan topluluğunun uğraş alanına girmiştir. Bu el sanatları toplumun ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlenerek günümüze kadar gelişmiştir. Ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için doğada bulunan hammaddelerin kullanılmasıyla; başlangıçta taştan, topraktan ve benzeri malzemelerden alet yapılmış ve insanların yerleşik hayata geçmesiyle, ihtiyaçların çeşitlenmesiyle insan hayatını kolaylaştıran birçok yeni aletler ortaya çıkmaya başlamış (Karabacak, 2011, s. 31). El sanatlarımızı kimisi evlerde bir vazo, halı, kilim, kimisi de çark köşeleri için kullanılan halı yastığı, mutfak kültürlerinde, kimisi de genç kızların çeyizinin vazgeçilmez parçaları bakır kap-kaçakları olmaktadır. Türkiye'nin doğusundan batısına her yöreye, ille ait el sanatları mevcut olmaktadır. Bu illerden birisi de Kars'tır.

Kars, Doğu Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden biri ve madencilik sanatının merkezlerinden biridir. Anadolu topraklarında uzun süre gelişen madencilik teknolojisi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde zirveye ulaştı. Madencilik sanatı, tüm Anadolu'nun yanı sıra Kars ve çevresinde de görülmekte olup, tarihi 20. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Sanayi Devrimi yüzyılın ikinci yarısında hızla yaygınlaşarak madencilik sanatının eski önemini kaybetmesine ve unutulmasına neden oldu.

Bakırcılık el sanatı Kars yöresinde çok faaliyetli olmasa da devam ettirildiği tespit edildi. Yörede işlenen ve alım satımı yapılan bu değerli el sanatlarımızdan mutfak kaplarının üzerinde bulunan süslemeler ele alınıp, yörede bakır ticaretinin gelişme durumu araştırılıp bakırcılığın Kars'ta neden imalatının durma noktasına gelmeye başladığı ve Kars bakır kapları üzerindeki birçok bezeme örneğinin Erzurum Ardahan ve yoğun olarak İğdır bakırlarında da işlenmiş olduğu tespit edildi. Araştırmanın

diğer bir amacı da bu kaplar üzerinde işlenmiş olan bezemelerin benzerlik olmasının arkasında yatan sebepleri tespit etmek üzere bu çalışma yapılmıştır.

El sanatları geçmişle günümüz arasında bir köprü oluşturmaktadır. Tarihimiz hakkında ki bilgilere ulaşmada önem taşımaktadır. Sanayileşmenin henüz olmadığı zamanlarda el sanatları toplumların ihtiyaçları doğrultusunda meydana gelmekle beraber ihtiyaç olmanın yanında toplumla bir bütün olup, dönemlerin kültürel yapılarını yansıtan, onlarla var olan nesnelerdir. Sanayi üretimin hız kazanmasıyla kültürel değerlerin ve yeni benzer ürünlerin üretim çeşitliğinin durdurulmasına, el sanatlarına olan ilginin azalmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomi krizinin de bu durumu etkilediğini söylemek yanlış bir ifade olmamaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen el sanatlarından biride bakırcılıktır. Makine üretiminin yaygın hale gelmesiyle birçok sentetik eşya fiyatlarında düşüş yaşanmış olması bakıra olan rağbeti azaltmıştır. Bakırcılık el sanatı kültürel gelenek içerisinde ele alındığı zaman dönemler içinde değişim göstererek geliştiği görülmektedir. Kars yöresinde şehrin merkezinde birçok ustanın bakırcılık faaliyeti gerçekleştirdiği görülmüştür ve Kars toplumunun mutfaklarında bakır kaplara yer verdiği gözlenmiştir. Fakat Kars'ta bakırcılık imalatı eski faaliyetini göstermemektedir. Bakırın sadece alım- satımla ticaretini yapılmaktadır.

Araştırmada Kars bakır kaplar üzerinde ulunan süslemeler ve Kars, Ardahan, Erzurum ve yoğun olarak Iğdır bakır kapları üzerindeki birçok bezeme örneğinin benzerlik taşımasının sebebi açıklanmaya çalışılmıştır. Fotoğraflar ve çizimlerle desteklenmiştir. Geleneksel el sanatlarında değerli görülen bakırcılık sanatı insanoğlunun kullanıp, kolay şekil verebildiği, günümüzde de halen çeşitli alanlarda kullandığı en eski metal madendir. Bakır, saf ve başka metal alaşımlarla kullanılıyor olmasından ve dayanıklı yapısından, ısıyı kolay ilettiğinden mutfak eşyası olarak ta kullanılmaktadır. Birçok mutfak ürünüde kullanılmaktadır. Yörenin bakır kap ticaretini yapan esnafla kısa bir görüşme yapıldı ve bakırın yüksek maliyetinden ötürü yörede ticaretinin artık yapılmama durumuna geldiği yönünde bilgi edinildi. Esnafa neden yörede bakırcılığın durma noktasına geldiği soruldu ve elde edilen bilgilerle, demir, cıva bakır vb. madenlerinde fiyat değerinin yükselmesinden ötürü bakır üretim ve ticaretini yapan birçok esnafın bu sebepten ötürü artık bakırcılık işini yapmadığı bilgisine ulaşıldı. Bu bilgilerle Kars yöresinde bakır el sanatının neden işletilmediği

arkasındaki sebep belirlenmiş oldu. Ayrıca yapılan araştırmada Kars, Ardahan, Erzurum ve Iğdır bakır kaplarının bazılarında benzer motiflerin kullanıldığı görülmüştür. Bu durumun sebebinin Azerbaycan cumhuriyetine bağlı olan Nahçıvan'dan bu bölgelerimize dönemin gerektirmiş olduğu şartlar gereği göç etmiş olan ustaların Kars, Ardahan, Erzurum ve Iğdır'da bakır sanatı imalatıyla uğraşmış olmaları ve kendi kültürlerine ait motifleri işlemiş olmalarından kaynaklandığı bilgisine ulaşılmıştır. Hazırlanan bu tez çalışmasında Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri üzerinde incelemeler yapılmıştır. Bakır ticaretinin devam edilebilir durumunun yörede bu el sanatına olan rağbetin, üretimin tekrardan yayılması ve maden fiyatlarının düşmesiyle yeniden canlanması gibi ihtimallere varılmıştır.

Çalışmanın I. Bölümünde Kars Coğrafyası ve Tarihi anlatılmaktadır. II. Bölümünde Bakır ve Bakır Sanatında Kullanılan Araç-Gereç ve Tekniklere yer verilmektedir. III. Bölümünde Kars Yöresinde Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Üzerinde Bulunan Şekil, Süsleme Özellikleri, Motif Anlamları ve Bakır Kapların Kullanım Alanları ele alınmıştır. IV. Bölümünde Kars ve Iğdır Bölgesinde Bulunan Bakır Kaplar Üzerinde Yoğun Olarak Kullanılan Süsleme ve Motiflerin Benzerlikleri anlatılmaktadır. Son olarak Katalog, Değerlendirme ve Sonuç bölümlerine yer verilmektedir.

KAYNAK ÖZETLERİ

Bu tez çalışmamı hazırlarken ele almış olduğum konuya dair gereken bilgileri, motifleri, bakır ve bakırların tanımları, kullanım alanları, görselleri ulaşmamda *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış Safranbolu El Sanatları* (Acar, 2006), *16-18. Yüzyıllarda İstanbul'da Üretilen Kumaşlarda Bitkisel Bezemelerin İncelenmesi* (Akpınarlı ve Balkanal, 2012), *İç Anadolu bölgesi halılarında görülen figüratif sembol ve motifler* (Akpınarlı ve İbrahim, 2017). *Geleneksel gaziantep mutfağı bakır kaplarında bulunan süslemeler* (Aktaş, 2021). *Gerede'de Kaybolan Bir Meslek "Bakırcılık"* (Balkanal, 2021). *Çorum El Sanatlarında Kullanılan Motifler ve Anlamları* (Bozkurt, Kayabaşı ve Özkoca, 2016). *Türk Süsleme Sanatında Nar: "Form, Köken ve İkonografik Anlamı"* (Çağlıtütüncigil, 2013). *Orta Asya Türk sanatında palmet ve lale motiflerinin değerlendirilmesi hakkında bir deneme* (Kuru, 1997). *Kars Müzesi'nde Bulunan Türk Devri Metal Mutfak Eşyaları (18. Yüzyıldan Günümüze Kadar)* (Çalış, 2011). *Türk Sanatı Bezeme İkonografisi Açısından Tavus Kuşu Figürlerinin Bir Değerlendirmesi* (Çetin, 2017). *Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik (Pitchers Of Qajar Khanate; Examples From Erzurum Archaeological Museum)* (Çınar, 2014). *Kars Müzesinde bulunan Osmanlı Dönemi sikkeleri (18. yy-20. yy)* (Demir, 2019). *Kars ilinin nüfus gelişimi ve başlıca demografik özellikleri.* (Demir, 2015). *Geleneksel Türk Motiflerinin Bazı Örneklerinin Marker (Kakmacılık) Tekniğiyle Mobilya ve Ahşap Yüzeylerde Uygulanması* (Dizel ve Özkaya, 2019). *Osmanlı'dan Günümüze Maraş'ta Bakırcılık* (Polat, 2014). *Ankara ili bakırcılık sanatı* (Ertaş, 2014). *Anadolu'daki Geleneksel Süslemeli Bakır Mutfak Kapların Tasarı* (Karpuz, 2019). *Elazığ'da Bakır Sanatı* (Karabacak, (2011). *Geçmişten Günümüze Erzurum'da Bakırcılık ve Bakır Kaplar* (Köşklü, 2005). *Uygarlıklarda Kutsal Geyik Motifi ve Geyik Motifine Bağlı Yer Adları* (Mevlüt, 2014). *Isparta Müzesindeki Osmanlı Dönemine Ait Bakır Eşyalar* (Ölmez ve Kılınç, 2015). *Yorumlanan cami mimarisi* (Özçakı, 2018). *Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma* (Salih, 2011). *Kars ve çevresinde rus yönetimi (karskaya oblast 1878-1917)* (Serbest Demirci ve Savaş, 2007). *Hamam Malzemeleri* (Tufan, 2006). *Azerbaycan Halı Müzesi* (Yanar, 2019). *Gelenekten Geleceğe Bakır İşlemeciliği ve Urfa* (Özkul, 2019). *Kars Müzesi'nde Bulunan Osmanlı*

Dönemine Ait Bir Grup Tas (Çalış ve Erk, 2023). ***Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık*** (Özdemir, 2011). Tez, makale, dergi, kitap kaynaklarında faydalanılmıştır.



MATERYAL VE METOD

Tez çalışmasının materyalini “Kars Mutfaklarında Kullanılan Geleneksel Bakır Kapların Şekil ve Süsleme Özellikleri” konusu oluşturmaktadır. Kars yöresi tarafından mutfaklarda kullanılan bakır kaplar ve bu kaplar üzerinde işlenmiş olan süslemelerin anlamları, uygulanan desen kompozisyonlar, işlenmiş olan motifler ve Kars, Ardahan, Erzurum, Iğdır yörelerine ait bakır kap kacaklar üzerinde işlenmiş olan benzer motiflerin karşılaştırılması çalışmanın materyalini kapsamaktadır.

Bu çalışma hazırlanırken ilk olarak mutfaklarında kullanılan bakır kapların inceleneceği Kars yöresinin coğrafi özellikleri ve tarihi incelenmiştir. Daha sonra bakırcılığın tanımı, tarihi bu alana yönelik her türlü bilimsellikte olan araştırmalar, makaleler, kitaplar, bildiriler gibi kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış detaylı bir literatür taraması, çeşitli akademik sitelerden görsellerden faydalanılmıştır.

Son olarak Kars ilinde bakır mutfak kaplarının imalatını ve ticaretini yapan işletmecilerle, esnafla görüşülüp, örnek bakır ürünler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespiti yapılan ürünlerin yani bakır mutfak kaplarının fotoğrafları çekilmiştir. Esnafla yapılan görüşmelerle bakırcılık hakkında bilgiler edinilmiştir. Bu ürünlerin nasıl elinde bulundurduğu yönde bilgi edinilmiştir. Ek olarak Kars yöresinde çok eski bakır ürünlerin yer aldığı Kars Müzesi Müdürlüğü’nde bakır ürünlerinde fotoğrafları çekilip araştırmada yer verilmiştir. Fotoğrafi çekilen ürünlerin üzerinde işlenmiş olan süslemeler incelenip, bakır kapların değerlendirmeleri yapılmış ve çalışma tamamlanmıştır.

KARS COĞRAFYASI VE TARİHİ

Kars İli, Doğu Anadolu bölgesinin kuzeydoğusunda, Erzurum-Kars bölgesinde yer alır. Kuzey kısmında Ardahan idari bölgesi, doğuda ise Ermeni Shirak idari bölgesi, güneydoğu bölümünde Iğdır, güney kısmında ise Ağrı, batıda Erzurum ile sınırlanmıştır (Harita 1.1).

İl yetki bölgesi; kuzeyde Akbaba, Kısır Dağı ve Çıldır Gölü, kuzeybatıda Allahuekber Dağları, güneyde Iğdır Ovası ve Aras Nehri arasında, kabaca kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bir plato alanında yer almaktadır (Demir, 2015, s. 129).



1.2. Kars İlinin Tarihi

Kars adı, M.Ö. 130-127 yılları arasında Kafkaslardan gelip bölgeye yerleşen Bulgar Türklerinin "Karsak" boyu olan "Velentur"dan gelmektedir. "Karsak" kelimesi eski Türkçede "bozkır tilkisi" anlamına gelir. Bir diğer görüş ise şehrin adının Gürcüce "kapı şehri" anlamına gelen "Karis Kalaki" kelimesinden geldiği yönünde. Yapılan birçok kazı ve çalışma, Kars'ın Paleolitik dönemden bu yana oldukça hareketli bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koymuştur. M.Ö. 9. yüzyılda Urartulara ait olmuş bölge, M.Ö. 7. yüzyılda Kimmerler ve İskit topluluğunun işgaline uğrar ama M.Ö. 6. yüzyıla kadar Urartu Krallığı'nın egemenliği altında kalmıştır. Şehir, Urartulardan, Pers egemenliğine, daha sonra Araksanlar, Romalılar, Partlar ve Sasanilerin egemenliğine girmiştir (Serbest Demirci ve Savaş, 2007, s. 2716).

1534 yılında Kars toprakları Kanuni Sultan Süleyman tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. 19. yüzyıla kadar Kars, Ruslar ve İranlılar tarafından defalarca saldırıya uğradı. Yüzyılda Ruslar ve Osmanlılar arasında el değiştiren bölge, 1877'de Ruslar tarafından işgal edildi. Kars, 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra ilk olarak Ermenilerin eline geçmiş ve 7 Nisan 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'na bırakılarak özgürlüğüne kavuşturulmuştur. Mondros Mütarekesi'nin ardından İngilizler, Güneybatı Kafkasya'daki geçici hükümetin merkezi olan Kars'ı işgal etti. İngilizler daha sonra Kars'ı Ermeni ve Gürcülere bırakarak buradan çekildiler. Kars, İngilizlerin çekilmesinden sonra Ermenistan'ın, 30 Ekim 1920'de ise Kurtuluş Savaşı sırasında Türklerin eline geçti. Kars, 1921 yılında imzalanan Moskova ve Kars Antlaşması ile yeni sınırlara kavuşmuş ve cumhuriyetin kurulmasından sonra il olmuştur (Çalış & Erk, 2023, ss. 166-167).

Köklü bir geçmişe sahip olan Kars ili geçmişten günümüze kadar yoğun olarak farklı devletlere ev sahipliği yapmıştır. Kültür bolluğu içerisinde süre gelen Kars ili çeşitli göçler ve farklı kültürlerden doğma medeniyetler eşiğinde yaşamlarında kullanmış oldukları yapısal içeriklerin Kars bölgesinde kültürel bir değer oluşturmuştur. Bu değerler içerisinde geleneksel mutfak eşyaları içerisinde bakır kaplar üzerindeki motif ve süslemeler içermektedir. Toplamların kültürel değerlerini gelecek nesle aktarım çabasında olma yolunda toplumsal bir yapı taşı haline gelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BAKIR VE BAKIR SANATINDA KULLANILAN ARAÇ GEREÇ VE TEKNİKLER

2.1. Bakır ve Bakırcılığın Tanımı

Atom numarası 29, sembolü Cu olan elementin adı bakırdır. Çok yüksek ısı ve elektrik iletkenliğine sahip, yumuşak ve dövülebilir bir metaldir. Saf bakırın yeni ortaya çıkan yüzeyi pembemsi-turuncu renktedir. Bakır, inşaat malzemelerinde ısı ve elektrik iletkeni olarak, çeşitli metal alaşımlarının bir bileşeni olarak, saf gümüş gibi mücevherlerde, bakır nikel gemi donanımı ve madeni paraların imalatında ve konstantan yük göstergeleri ve termokupllarda kullanılır (Özkul, 2019, ss. 139-140).

Bakırcılık, bakır malzemelerin farklı materyallere dönüştürme işi, kapkacak yapma, biçimsel form verme işi. Bakırcılıkta el işçiliği oldukça önemlidir. Birçok bölge kültüründe olduğu gibi Kars bölgesinde de mutfak malzemeleri arasında sıklıkla bakır malzeme görülmektedir.

2.2. Bakır Sanatının Tarihçesi

Kökleşmiş zanaatkarlığımız içerisinde önemli bir yeri olan sanat türü maden sanatıdır. Bu durumda ilk olarak bir minerali, minerali tanımlamak gerekirse; topraktan tomurcuk adı verilen birleşik formda elde edilen ve eritilerek saf maddeye dönüştürülen maddedir.

Mineral sanatı yaşamın her kesintisinde yolunu bulur. Narin yapısı ve resme yakın desenleri nedeniyle el sanatında mühim bir konumdadır. Madencilik sanatının bir uzantısı olan metal nesneler, yapıldıkları dönemin kültürü, yaşam tarzı, refah düzeyi ve teknolojisi açısından bize yol göstermektedir.

Madencilik sanatının uzun bir gelişim geçmişi vardır. Bu teknolojiye altın, pirinç, bronz, bakır, gümüş gibi metallerin işlenmesiyle birçok ürün üretiliyor. En yaygın kullanılan metal bakırdır.

Bakır kırmızımsı kahverengi, işlenmesi kolay bir metaldir. Bakır, çeşitli fonksiyonel maddelere dönüştürülebilir; doğada doğal mineraller ve cevherler halinde bulunur. Nehir yataklarında bulunan doğal bakır oksitlenebilen bir mineraldir. Bakır, altından ve gümüşten daha sert olduğundan çok yönlüdür. Metal bakır, dış etkilere karşı

oldukça dayanıklı olduğundan "tükenmez metal" olarak bilinir. Bakırın yüzeyinde oluşan bileşikler onun farklı renkler almasını ve yıllar süren dış koşullara dayanabilmesini sağlar.

Anadolu sanatında önemli bir yere sahip olan bakır, tencere tava, dekoratif panel, miğfer, kapı, çeşitli yapı elemanları vb. üretiminde kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan ve dekorasyona çok uygun bir metaldir. Anadolulular bakır dantel ya da halı gibi işlerler, doğadaki gündelik olayları örnek alırlar, sevdikleri, sevdikleri, saygı duydukları her şeyi işlerler (Ertaş, 2014, ss. 161-162).

2.3. Bakırcılıkta Kullanılan Araç ve Gereçler

Bakırcılıkta kullanılan malzemeler: Kesme makinesi, bükme makinesi, kıvrıma makinesi, parlatma makinesi, çekiçler ve tokmaklar, işleme takımları, vida, cıvata ve somunlar, metre, ege, makas, el testeresi ve keskiler, matkap, zımba, kumpas vs. bulunmaktadır.

Araştırmalar sonucunda, bölgelere göre ve bakırcılıkla uğraşan ustaların tercihlerine bağlı olarak kullanılan malzemelerde değişkenlik olduğu belirlenmiştir. En yaygın olarak bakırcılıkta kullanılan malzemeler aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

2.3.1. Kesme Aletleri

El testeresi: Üzerinde bulunan zikzaklı metal parçaları sayesinde bakır levhaları kesme konusunda ideal bir araçtır (Fotoğraf 2.1, a).

Keskiler: Tahta, taş veya metal gibi sert malzemeleri, tokmakla veya mekanik kuvvetle yontmak veya kesmek için kullanılan, ucunda özel olarak şekillendirilmiş bir bıçağa sahip bir alettir. Bazı keski türlerinin içlerinde keskin kenarları olan metal veya ahşaptan yapılmış sapları ve bıçakları bulunur (Fotoğraf 2.1, b).

Matkap: Matkap veya delgi, bakır levhaları delmek için kullanılan, mekanik bir kesici alettir. Bakırcılıkta zaman içerisinde farklı alanlardan parça kullanılması olağanlaşmıştır. Eski zamanlarda ince, sert ve ucu sivri yapılarla kuvvet kullanılarak delme işlemi gerçekleşirdi (Fotoğraf 2.1, c).

2.3.2. Şekillendirme Aletleri

Çekiçler: Çivi çakma ve benzeri işler ile metal veya bakır dövme işlerinde kullanılan madeni bir alettir. Sapı hafif olması ve yormaması açısından bir ucu tokmak,

diğer ucu yassı metal olan, çoğunlukla ahşaptan yapılmış bir el aletidir. Biçimi düzleştirmek, ezmek için kullanılır (Fotoğraf 2.1, ç).

Tokmaklar: Tokmak, büyük başlı bir el aletidir. Bu aletler çekiç gibi değil, ahşaptandır. Yuvarlak tokmak, çukur tokmağı ve düz tokmak gibi türleri vardır (Özdemir, M., 2011, ss. 1254). Tahtadan bir yapı ya da kauçuk yapıları bunmaktadır. Daha çok bakır levhalarda çekice göre biraz daha naiftir (Fotoğraf 2.1, d).

Eğge: Bakırların yüzeyini yontmak, düzeltmek ve parlatmak için kullanılan sert çelikten yapılmış bir araçtır (Fotoğraf 2.1, e).

Makas: Uçları sertleştirilmiş çelikten yapılmış kesici aletlerdir. Çeşitli nesneleri kesmek için kullanılır. Bakır levhalarda kesim işlemi için kâğıt makaslardan farklı olarak alışımı serttir (Fotoğraf 2.1, f-g).

2.3.3. Kaynak Ekipmanları

Vida: Bakır malzemenin delinmesinde sonra ilgili aparatların birbirilerine tutturulmasını sağlayan parçadır (Fotoğraf 2.1, ğ).

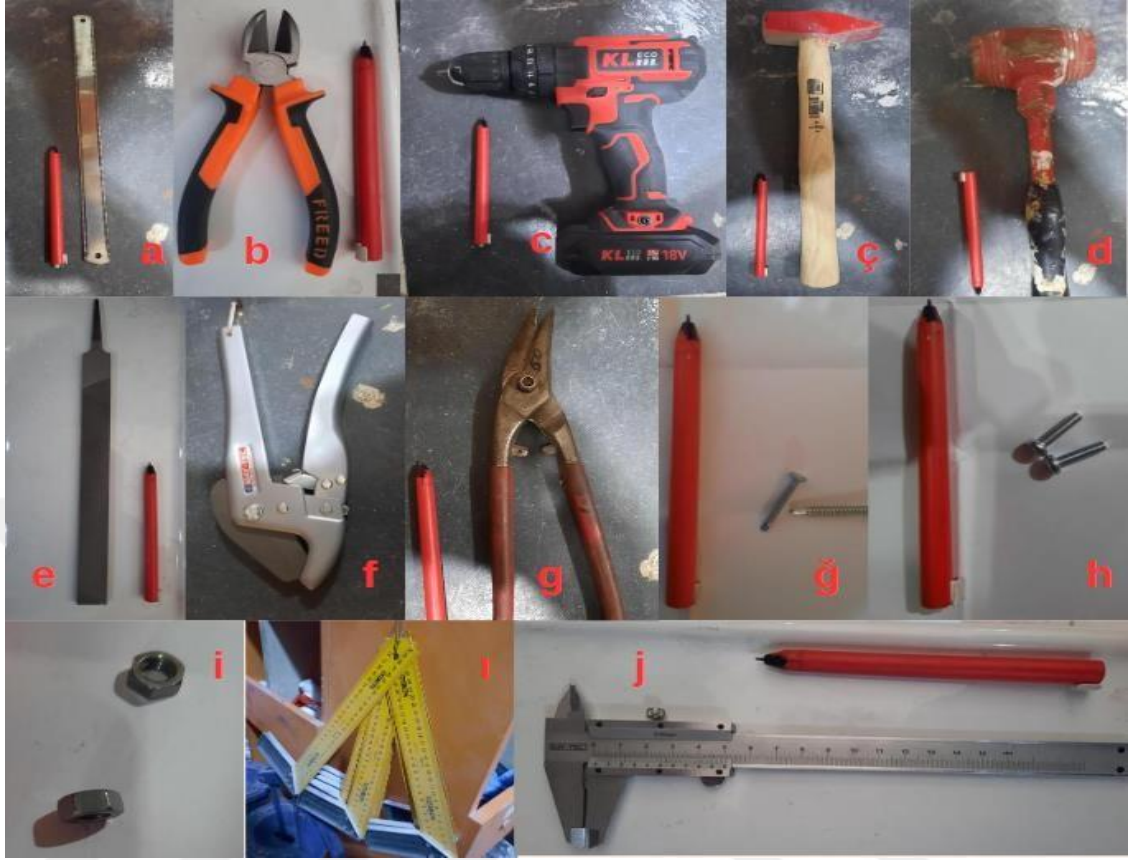
Cıvata: Bakır malzemelerin birbirilerine tutturulmasını sağlayan mat bir yapıya sahip somun vasıtasıyla tutturmaya yarayan parçadır (Fotoğraf 2.1, h).

Somunlar: Cıvata yapısının bağlanmasını sağlayan altıgen yapılı, spiral olan birleştirici bir öğedir (Fotoğraf 2.1, i).

2.3.4. Ölçüm ve İşaretleme Araçları

Metre: Bakır levhanın ebadına göre ayarlanması için kullanılan ölçüm aracıdır. Bu araç istenilen ölçü birimlerini sayısal değerlerle görmemize yarayan kullanışlı bir alettir (Fotoğraf 2.1, j).

Kumpas: Metre aracı gibi benzer bir yapıya sahip fakat ölçü birimini milimetrik olarak almaya yarayan araçtır (Fotoğraf 2.1, j).



Fotoğraf 2. 1. Bakırcılıkta kullanılan araç-gereçler

2.3.5. Cila ve Temizlik Malzemeleri

Parlatma Bezi: Bakır yüzeyleri temizlemek için özel bir parlatma bezi kullanılabilir. Bu bezler, polisaj işlemi sırasında yüzeydeki kiri ve oksiti temizlemeye yarar.

Cilalar: Bakırın doğal parlaklığını eski haline getirmek için çeşitli cilalar kullanılır. Bunlar arasında bakır cilaları, macunlar ve cilalama bileşikleri bulunur. Bu maddeler bakır yüzeylerdeki matlığı giderir, parlaklık sağlar ve koruyucu bir tabaka oluşturur.

Bakır Temizleyici: Bakır yüzeylerdeki kir, leke veya oksit temizlemek için özel bakır temizleyiciler kullanılabilir. Bunlar genellikle bakırın doğal rengini ve parlaklığını geri kazandıran asit bazlı temizleyicilerdir.

Bakır fırçalar: Daha sert kıllara sahip bakır fırçalar, bakırdan kir ve oksidi temizlemek için kullanılabilir. Bu fırçalar, yüzey lekelerini ve pası gidermek için etkili bir araç olabilir.

2.3.6. Koruyucu Ekipmanlar

Gözlük veya yüz siperi: Gözleri bakır işleme sırasında cımbızla cımbızlamanın neden olduğu uçucu parçacıklardan, birikintilerden veya keskin kenarlardan korumak için gözlük veya yüz siperi kullanılır.

Eldivenler: Bakır veya bakır pulları tutarken ellerinizi kesiklerden korumak için uygun eldivenler kullanılır.

Maske: Bakırın işlenmesi sırasında oluşabilecek toz, duman veya uçucuların solunmasını önlemek için solunum maskeleri kullanılır.

Önlük veya iş gömleği: Bakır işleme sırasında giysileri korumak ve doğrudan cilt temasını azaltmak için bir önlük veya iş gömleği kullanılır.

2.4. Bakırcılıkta Kullanılan Makine ve Yapım Teknikleri

2.4.1. Bakırcılıkta Kullanılan Makinalar

Polisaj (Cila Makinesi): Bakır yüzeyindeki parçacıkları gidermeyi ve parlatmaya yarar. Bu teknik bakır ürünü parlatmak maksadıyla kullanıyor (Özdemir, M., 2011, ss. 1256).

Sıvama Makinesi: hazırlanmış ölçülerdeki bakır levhaları şekil vermek amaçlı kullanılır.

Pürmüz: bakır ürünlerinin son aşamalarında ısı yoluyla renklendirme, gölgelik vermek ve hacmi ortaya çıkarmak için kullanılan araçtır.

Perdah Makinesi: Bakır malzemenin polisaj yapısına göre farklı olarak yapının düzleşmesine yarayan makinedir. Bakır ürününün yüzeyindeki pürüzleri giderir (Özdemir, M., 2011, ss. 1256).

Kaynak Makinesi: Yapılmış olan bakır malzemelerde örneğin: çaydanlık, ibrik, cezve vb. ürünlerdeki kulpların birleştirilmesini sağlar.

2.4.2. Bakırcılık Yapım Teknikleri

Kazıma Tekniği: Bakırcılıkta kullanılan kazıma tekniği, bakır ürüne yatay açıda tutulan çelik çiviler yardımıyla, daha önceden çizilen desen üzerinden çizilir. Çizilen desene asit, gomalak dökülerek kazınan desenin bakıra çıkması sağlanmış olmaktadır.

Renk vermek için renkli asetat kalemleri de kullanılmaktadır. En son olarak vernikleme işlemi yapılarak bakır ürünün kararması önlenmiş ve ürün son halini almış olmaktadır.

Zimba Tekniği: Zimba tekniğinde ise çelik çivilerin tepesinde bulunan en küçüğü 1 cm. büyüklüğünde olan desen bakır ürünün örs üzerine konulup, çekiç yardımıyla bakır üzerinde istenilen yere vurulmak suretiyle işlenirdi. Daha çok basit geometrik şekiller, 17 çiçek ya da bitkisel motiflerden oluşmaktadır”. Üründe daha çok boş alanları doldurmak için uygun yerlere serbest ya da grup olarak uygulanmaktadır.

Kabartma Tekniği: Kabartma yapılacak ürün üzerine uygulanacak motif, desen belirlenir ve boyar kalemle desen çizilir. Motif işlendikten sonra boş olan zemine zımbayla kumlama tekniği uygulanarak bakır şişirilir. Bakır darbeler aldıkça kabırır ve desen dışı doğru şişkinleşir. Çekiçe vurulan yer deniz dalgası gibi dalgalanır ve zemin kısım çöker. Böylelikle kabartma olmasını istediğimiz desen ön plana çıkarılarak kabartma desen uygulanmış olmaktadır (Aktaş, 2021, ss. 16-17).

Dövme teknolojisi: En eski yüzey yöntemi, dövme yoluyla elde edilen bakır ürünlerin yüzeyinde dövme izleri bırakılarak elde edilir. Daha sonra sıvama, presleme teknikleri ile elde edilen şekillere dövme yöntemleri uygulanarak hem dövme bakır görünümü hem de yüzey tasarımı sağlanmıştır.

Sıvama tekniği: Tornaya tutturulmuş bir kalıba demir çubuk kullanılarak bakırın sıvanması, yani bakır levhanın kalıbın şeklini almasının sağlanması işlemidir.

Döküm teknolojisi: Erimiş metalin önceden hazırlanmış bir kalıba dökülerek gerekli kabın elde edilmesi işlemidir.

Presleme tekniği: En modern yöntemdir. Seri üretim için kullanılır. Kaplar, bakır levhaların "pres" adı verilen bir makineye büyük bir kuvvetle vurulmasıyla yapılmaktadır. (Ertaş, 2014, s.167).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARS YÖRESİNDE KULLANILAN GELENEKSEL BAKIR KAPLARIN ÜZERİNDE BULUNAN ŞEKİL, SÜSLEME ÖZELLİKLERİ, MOTİF ANLAMLARI VE BAKIR KAPLARIN KULLANIM ALANLARI

3.1. Kars'ta Bakırcılık

Bakır geçmiş ve günümüzde olduğu gibi pratik bir metaldir. Bakır işleme, ülkemizde yaygın bir el sanatı endüstrisi olup, alet kullanımının kolay olması ve üretimin uygun olması nedeniyle bazı illerde yoğun bir şekilde gelişmektedir (Balkanal, 2021, s. 70).

Zengin bir kültüre sahip olan Kars ili, bakırcılık uzun yıllara dayanan el sanatı geleneğidir. Kars bölgesinde bakır levhaları işleyerek, şekillendirerek eşyalar üretirler. Üretilen bu eşyaları geleneklerine uygun motif ve süslemelerle biçimlendirip mevcut geleneklerini devam ettirmektedirler. Kars bakır ustaları bakırları oyma ve şekillendirmelerini geçmiş kültür ve deneyimlerine borçludur. Bakırcılık üzerine üretilen eşyalar Kars yöresindeki insanların günlük yaşamlarında kullanmaları için ve turistlerin ilgilerini çekmeleri açısından satışları yapılmaktadır.

3.2. Kars Mutfağında İncelenen Bakır Kaplar ve Bakır Kapların Kullanım Alanları

3.2.1. Pişirme ve hazırlama kapları:

Tencere, Tava, Cezve, Kazan, Süzgeç.

3.2.2. Servis kapları:

Tepsi, Lenger, Sahan, Tas, Sini.

3.2.3. Saklama ve taşıma kapları:

Bakraç, Badya.

3.2.4. Su-sıvı kapları:

Sürahi, Bardak, İbrik, Semaver, Çaydanlık, Maşrapa.

3.3. Kars Mutfağında Kullanılan Bakır Kaplar

3.3.1. Tencereler

Bakır tencere, ev mutfaklarında sıklıkla yemek pişirme amaçlı kullanılan geniş hacimli olup üst kapağı olan bakır eşyadır. Kars yöresinde incelenmiş olan tencere ürünleri kalaylı ve sade, süslemesiz olarak üretilmiştir (Fotoğraf 3.1,2).

Katalog 1

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 1. Tencere

Cinsi: Tencere

İnceleme Tarihi: 22.05.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Sıvama

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: 17 cm. Yükseklik: 12 cm.

Tanım: Bakır tencere kabın dışı kalaysız içi kalaylıdır. Kap tamamen sade ve süslemesizdir. Tencere dipten ağıza doğru genişleyen bir formdadır. Hazır döküm kulp takılmıştır.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 2. Tencere

Cinsi: Tencere

İnceleme Tarihi: 15.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ H.Ö Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Sıvama

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: Derinlik: 10 cm. Yükseklik: 16 cm.

Tanım: Bakır kap tencere örneğinin dışı ve içi kalaylıdır. Bakır tencere tamamen sade ve süslemesizdir. Bakır tencere dipten ağıza doğru genişleyen bir formdadır. Kulpsuz bir tencere öğreneğidir. Bakır kap aş pişirme için kullanılan bir mutfak eşyasıdır. Herhangi bir hasar görülmemektedir.

3.3.2. Cezve

Genelde kahve pişirme amaçlı kullanılan silindir biçiminde, sapı olan küçük kaplardır. İncelenen bakır cezveler sade ve süslemesizdir (Fotoğraf 3.3).

Katalog 2

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 3. Cezve

Cinsi: Cezve

İnceleme Tarihi: 08.05.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ H.Ö Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövmeye

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: Çap: 8cm. Yükseklik: 14.5 cm.

Tanım: Bakır cezve örneğimiz oldukça eskimiş ve yıpranmış, içi kalaylı dışı kalaysız bakır cezve dövmeyeyle şekilendirilmiştir. Cezveye bakırdan kulp takılmıştır. Sade ve süslemesizdir.

3.3.3. Tava

Tavalar, bakır mutfak eşyaları arasında oldukça önemli bir yer tutar ve kullanım amaçlarına göre farklı isimler alırlar (Fotoğraf 3.4). Özellikle kırsal kesimde her bölgede yağ kızartmak, fırınlamak, pekmez kaynatmak ve yöresel yemekleri pişirmek için kullanılan çeşitli şekil ve büyüklükte kaplar bulunmakta. (Kayabaşı, 1998).

Katalog 1

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 4. Demir Saplı Tava

Envanter No: 24.03.1981/910

Cinsi: Demir Saplı Tava

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: Bitkisel Desen

Ölçüler: Çap: 19,5 cm., Yükseklik: 6 cm., Sap uzunluğu: 20,5 cm., Derinlik: 6 cm.

Tanım: Bakır tavanın sapı, sapın ucundan tavayla birleştiği yere doğru hama gibi incelerek, uçtan bükülmüştür. Bu bükülmeyle halka yapılmış ve iki perçinle tavanın gövde kısmına tutturulmuştur. Bakır tavaya kıvrımlı bir demirle destek verilmiştir. Dışı kalaysız iç kısmı kalaylı bakırdandır. Bakır tava Kars Müzesine Yıldırım ÖZTÜRKHAN tarafından satın alınarak getirilmiştir.

3.3.4. Kazan

Yemek pişirmek amaçlı birden fazla çeşitleri mevcuttur. Bakır kazanlar, düğenlerde, cenazelerden, evlerde farklı ebatlarda olup yemek pişirmek için kullanılan bir araçtır (Fotoğraf 3.5).

Katalog 2

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 5. Kazan.

Envanter No: 01.03.1994/1208

Cinsi: Kazan

İnceleme Tarihi: 16. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen İçerisinde Rakamla 1913

Ölçüler: Çap: 45 cm., Yükseklik: 31 cm., Taban çapı: 56 cm.

Çizim: 55

Tanım: Büyük dev bakır kazan, dış kısmı sade bakır renginde, iç kısmı ise kalaylı bakırdandır. Geniş ağızlı konik gövdeli ve tabanı oval bir formda kazan türüdür. Her iki tarafına demir kulp takılmıştır. Ağız kenarının hemen yanında geometrik bir desen içerisine “1913” tarihi yer almıştır. Bu kapaksız kazan yer yer oksitlenmiştir. Eser

Kurtuluş POLAT 'tan satın alınmıştır. Form olarak bakraç şeklinde dipten ağıza genişlemektedir. Kazanın her iki tarafına taşınabilmesi için iki dev kulp takılmıştır. Düğün yemekleri, suların kaynatılması, şölen gibi çok fazla yemek yapımı için kullanılan kaplardır. Sade ve süslemesizdir.

3.3.5. Süzgeç

Geniş, oval biçimleri olup altında birden fazla delik olmasıyla pirinç, sebze, meyve yıkamak ve süzme amaçlı kullanır (Fotoğraf 3.6.,7,8).

Katalog 3

Örnek:1



Fotoğraf 3. 6. Süzgeç

Cinsi: Süzgeç

İnceleme Tarihi: 17.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Fevzi akmak Mahallesi / M.A Özel koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Ajur Tekniğı

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen

Ölçüler: Ağız apı: 38 cm. Yükseklik: 8 cm.

Tanım: Bakır süzgeç kap, derinliği ve yüksekliği olan, kalaylanmış bakırdandır. Dövme tekniğiyle son halini almıştır. Ajur tekniğiyle orta zemin delinmiştir. Kenarları sade bırakılmıştır. Süzgecin ağız kenar kısımlarının bazı yerlerinde bükülmeler görülmektedir.

Örnek:2



Fotoğraf 3. 7. Süzgeç

Cinsi: Süzgeç

İnceleme Tarihi: 17.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Fevzi Çakmak Mahallesi/ M.A Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Ajur Tekniği

Kullanılan Motifler: Çiçek Motifi

Ölçüler: Ağız çapı: 38 cm. Yükseklik: 8 cm.

Tanım: Bakır süzgeç kap, derinliği ve yüksekliği olan, kalaylanmış bakırdandır. Dövme tekniğiyle son halini almıştır. Ajur tekniğiyle orta zemin delinmiştir. Ajur tekniğiyle süzgecin orta zeminini kaplayan bir çiçek deseni oluşturulmuştur. Kenarları sade bırakılmıştır.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 8. Kaşık süzgeç

Cinsi: Kaşık Süzgeci

İnceleme Tarihi: 17.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Merkez Mahallesi/ E.G Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Ajur Tekniği

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen

Ölçüler: Boy: 38 cm., Çap: 10 cm.

Tanım: Bakır süzgeç kaşık uzun sap ve gövde olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kepçenin gövdesi yani baş kısmı ajur tekniğiyle delinmiştir. Kalaylı bakırdandır. Uzun sapı sade olarak bırakılmıştır.

3.3.6. Tepsi

Yemek tabaklarının ve sıvı içeceklerin kullanıldığı bardak gibi ürünlerin taşımakta kullanılan, yuvarlak, dikdörtgen biçimli, türlü büyüklükte, derinliği olmayan düz bakır kaplardır (Fotoğraf 3.9.,10,11,12).

Katalog 4

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 9. Tepsi

Cinsi: Tepsi

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Atatürk Mahallesi/ M.U Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Zimba ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Yıldız Motifi, Lale, Geometrik Desen, Bitkisel Desen

Ölçüler: 29 cm.

Tanım: Ham maddesi bakır olan mutfak kabımız bir tepsidir. Bu tepsi örneği günümüze yıpranmadan gelmiştir. Süsleme bakımından çok yoğun bir işleme görülmemekte. Tepsinin göbek kısmında süsleme yoğunlaştırılmıştır. Merkezde en orta kısımda yıldız motifi işlenmiştir. Yıldız motifi farklı kültürlerde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Birden fazla yaygın anlamları bulunmaktadır. Kozmik güç ve ışık, yol gösterme, umut ve gelecek, mutluluk, bereket ve koruyucu anlamları bulunmaktadır. Tepside kullanılmış olması bereketi simgelemiştir. İşlenen yıldız motifinin her bir köşe içliğinde lale motifleriyle donatılmıştır. Zımbalama tekniğiyle yıldız ve lale süslemelerini çevreleyen bir daire oluşturulmuş bu dairelerin her piri sıralanmış pençlerdir. Pençlerin ardı sıra oluşturulmuş daireler de ise geometrik desenler görülmekte. Tepsinin kenar kısımları yivli bir şekilde desenlenmiştir.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 10. Tepsi

Envanter No: 05.02.1976/544

Cinsi: Tepsi

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Çiçek, Lale, Yaprak, Dal, Bitkisel Bezemeler

Ölçüler: Çap: 35 cm.

Çizim: 36

Tanım: Bakır tepsi örneğimiz Kars müzesine Mustafa TEZCAN tarafından kazandırılmış bir mutfak ürünüdür. Elde edilen bilgiler ışığında bakır tepsi turistik niteliği taşımaktadır. Bakır tepsi oldukça görkemli ve göz alıcı süslemelere sahiptir. Tepsinin yüzeyi tamamen çiçek motifleri, yaparak ve dal gibi bitkisel bezemelerle doldurulmuştur. Eser bozulmadan günümüze değin gelebilmiştir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 11. Tepsi

Envanter No: 04.02.1976/543

Cinsi: Tepsi

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma.

Kullanılan Motifler: Çiçek Motifi, Lale, Dal ve Yaprak Motifleri.

Ölçüler: Çap: 35 cm.

Çizim: 35

Tanım: Bakır tepsi örneği süsleme bakımından oldukça zengindir. Göbek ve kenar kısımları çiçek, dal ve yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Müzeden alınan bilgilere göre bu bakır ürünü örneği hatıra niteliği taşımaktadır.

Örnek: 4



Fotoğraf 3. 12. Tepsi

Cinsi: Tepsi

İnceleme Tarihi: 12.03.2022

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ H.Ö Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Zımba ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Yıldız Motifi, Çiçek Motifleri, Geometrik ve Bitkisel Desenler

Ölçüler: 33 cm.

Tanım: Bakır tepsinin merkezinde bir daire formunun içerisinde yıldız motifi ve yıldız motifi içerisinde büyük bir çiçek motifi işlenmiştir. Çiçek motifinin etrafı bitkisel desenler kullanılmıştır. Desenler zımba tekniğiyle işlenmiştir. Kalan diğer bölümler yine zımba tekniğiyle bir bordür yapılmış daha sonra geniş boşluğa aralıklı olarak bitkisel desen ve çiçekler, geometrik formlar sıralanmıştır. Tepsinin en dışı sade bordür olarak geçilmiştir. Yıldız motifi farklı kültürlerde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Birden fazla yaygın anlamları bulunmaktadır. Kozmik güç ve ışık, yol gösterme, umut ve gelecek, mutluluk, bereket ve koruyucu anlamları bulunmaktadır. Tepside kullanılmış olması bereketi simgelemiştir.

3.3.7. Lenger

Daire gövdeli, derinliği fazla olmayan kenarları geniş mutfak ürünleridir. İçerisine pilav, bulgur gibi baklagillerin sunulduğu servis kaplardır. Pişirme kabı değil, sunum-

servis kabıdır. Ayrıca bu kaplar süsleme açısından oldukça zengindir. Kuzu lengeri, orta ve küçük olmak üzere farklı boylardadır. Formu olarak Anadolu’da herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Anadolu’da lengeri, İlenger, Mertebani şeklinde söylenir. Süsleme kompozisyonu geniş kenarlarındadır. Bazı örneklerde iç yüzeylerinde de süsleme görülür (Fotoğraf 3.13.,14,15,16,17,18,19).

Katalog 5

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 13. Lenger

Envanter No: 01.06.1973/390

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Nar Çiçeği, Kuş Kanadı, Geometrik Desen, Sonsuzluk Madalyonu

Ölçüler: Ağız çapı: 20.5 cm.

Çizim: 20-26

Tanım: Yapı malzemesi bakır olan lenger, zemin kısmı sade, kenar bordürleri nar çiçeği ve kuş kanadına benzeyen süslemelerle doldurulurmuştur. Nar motifi bereket, verimlilik,

bolluk gibi birçok anlamı bulunmaktadır. Sonsuzluk madalyonunun kullanılmış olması narın simgelemiş olduğu bereketin sonsuz bir şekilde devam etmesi inancıyla bağdaştırılmaktadır. Kuş kanadını andıran desen ise bazı rivayetlere göre kuş figürünün anlamı arayış içinde olan demek. Lenger bakır ürünü servis aracı olarak kullanılan bir mutfak kabı olduğundan nar çiçeğinin de bolluk ve verimlilik anlamında kullanıldığı varsayılmaktadır.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 14. Lenger

Envanter No: 04.08.1973/419

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Arapça Yazı, Nar Çiçeği, Kuş Kanadına Benzeyen Yapraklar, Sonsuzluk Madalyonu

Kullanılan Renkler: Kalaylanmış bakır rengi

Ölçüler: Ağız çapı: 27 cm. Kaide çapı: 16 cm.

Çizim: 20-30-43

Tanım: Bakır lenger dışta Arabi harflerle “sahibi Hüseyin Bey M59” yazıları yer alırken iç kısmının kenarlarında nar çiçeği ve kuş kanadını anımsatan yaprak motifleriyle bezenmiştir. Bakır lenger biraz yıpranmış bir durumdadır.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 15. Lenger

Envanter No: 02.07.1990

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövmeler ve sıvama

Kullanılan Motifler: Hayat Ağacı, Geometrik Desenler ve Balık Figürleri

Ölçüler: Ağız çapı: 33 cm.

Çizim: 20-30-43

Tanım: Mutfak aracı olan lenger kabımızın yapı malzemesi bakırdır. Dövmeler ve sıvama tekniği uygulanmıştır. Bakır lengerin kenar bordür kısımlarında geometrik desenler ve hayat ağacı motifleri görülmektedir. Lengerin iç kısmında bir çember biçimde dizilmiş dört benzer balık figürü görülmektedir. Türk toplumu medeniyetler boyunca farklı toplumlarla sanat ve kültür ilişkisinde bulunmuştur. Bu da Türk toplumunun zengin bir kültüre sahip

olmasına vesile olmuştur. Bunlardan biride Türk çini sanatıdır. Bu sanat ilk olarak Orta Asya'da uygulanmış ve Türk sanatçıları hayvanları yakın bir incelemeye alarak hem resmetmişlerdir hem de bu hayvan figürlerine sembollük anlamlar bağlamışlardır. Balık figüründe ele alınmış ve bereket anlamını sembolize ettiği belirtilmiştir. İncelenen bakır lenger örneğinde balık figürlerinin işlenmiş olması bereketin daim olmasının istendiği yönde yorumlanmaktadır. Günümüze sağlam olarak gelmiştir.

Örnek: 4



Fotoğraf 3. 16. Lenger

Envanter No: 01.10.1990/823

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Dokuz Yapraklı Gül, Arapça Yazı, Geometrik Süslemeler

Ölçüler: Ağız çapı: 27 cm. Yükseklik: 4.2 cm.

Tanım: Lenger bakır eser dövme tekniğiyle yapılmıştır. Bir mutfak eşyasıdır. Lengerin ağız kenarından tabana doğru oyma tekniğiyle kazıma tekniğinden geometrik ve bitkisel motiflerin işlendiği görülmektedir. Kabın dış kenarında Arapça bir yazı bulunmakta. Eser form olarak eğri ve tabanında çatlaklıklar mevcuttur.

Örnek: 5



Fotoğraf 3. 17. Lenger

Envanter No: 03.02.1985/1117

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Bitkisel motifler, Haşhaş Motifi, Nar Motifi, Sonsuzluk Madalyonu

Ölçüler: Ağız çapı: 35 cm. Kaide Çapı: 22 Cm.

Çizim: 20-32-25

Tanım: Bakır lengerin tamamı bakırdandır. Dairemsidir. Lengerin kenar kısımları çizgilerle belirtilmiştir. Çeşitli bitki motifleri görülmekte eserin kenar bordüründe. Tabagın göbeğinde iç içe dairesel çizgiler mevcuttur. Eserin kenar bordüründe haşhaş motifi, sonsuzluk madalyonu ve nar motifinin sıralı halde işlendiği görülmekte. Bu motiflerin ortak anlamı bolluk ve bereketir. Tabakta kullanılmış olması işleyen kişinin bolluk ve bereketin daim olması için sonsuzluk madalyonunu işlediği kanısına varılmaktadır.

Örnek: 6



Fotoğraf 3. 18. Lenger

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Atatürk Mahallesi/ H.A Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Geometrik Desenler, Nar Motifi, Sonsuzluk Madalyonu

Ölçüler: Ağız çapı: 33 cm. İç Çapı: 21 Cm.

Çizim: 26-50

Tanım: Lenger örneğimizin ham maddesi bakırdandır. Dairemsidir. Lengerin kenar kısımları çizgilerle belirtilmiştir. Çeşitli bitki motifleri görülmekte eserin kenar bordüründe. Tabağın göbeğinde iç içe dairesel çizgiler mevcuttur. Eserin kenar bordüründe sonsuzluk madalyonu ve nar motifinin sıralı halde işlendiği görülmekte. Bu motiflerin ortak anlamı bolluk ve bereketir. Tabakta kullanılmış olması işleyen kişinin bolluk ve bereketin daim olması için sonsuzluk madalyonunu işlediği kanısına varılmaktadır.

Örnek: 7



Fotoğraf 3. 19. Lenger

Cinsi: Lenger

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ E. Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kabartma Tekniği

Kullanılan Motifler: Yıldız Motifi

Ölçüler: Ağız çapı: 26 cm. Yükseklik: 8 cm.

Çizim: 1

Tanım: Lenger, bakır kabımız dairemsidir. Kenar kısımları çizgilerle belirtilmiştir. Eserin kenar bordürlerinde kabarma şeklinde öne çıkartılmış küçük yıldız motifleri aralarında boşluklar bırakılarak sıralanmıştır. Tabağın göbeğinde iç içe dairesel çizgiler mevcuttur.

3.3.8. Sahan

Derinliği olanları mevcut olan fakat fazla derinliği olmayan sahan örneklerimiz yoğunluğunu görülmektedir. Gövde olarak daire formunda olup kenar kısımları yayvan, kimisi kapaklı kimisi de kapaksızdır. Fazla derinliğe sahip olmayana yassı, derinliği fazla olanlara çukur sahan denir (Fotoğraf 3.20.,21,22,23). Bunlar, bir kişinin yemeğini saklamak için kullanılan farklı şekillerdeki kaplardır. Düz yemek tabağı, çırtıklı, derin tabak ve ayak tabak çeşitleri bulunmaktadır (Polat, 2014, s. 59). Anadolu'da dıvan, sağın, sahn, sehn gibi farklı söyleyişleri mevcut. Süsleme azdır. Kullanımından dolayı süsleme ağız kenarlarda ve kapaklarda mevcuttur. Bazılarının kenarları dilimli olduğu görülmüştür (Karpus, 2019, s. 266).

Katalog 6

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 20. Çirtikli sahan

Cinsi: Çirtikli Sahan

İnceleme Tarihi: 16.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Merkez Mahallesi/ T. Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Kalay

Kullanılan Motifler: Yarım Daire Kıvrımı

Ölçüler: Çap: 20 cm. İç: 4 cm.

Tanım: Bakır sahan yemek kabı olarak kullanılmış, dövme tekniğiyle şekillendirilmiştir. Sahanın iç ve dışı kalaylanmıştır. Sahanın dış kenarı kesmeyle şekillendirildiği ve yarım daire formunda kıvrılarak iç ve dış bükey şeklinde tekrarlı biçimdedir. Çiçek formunu andırmaktadır.

Örnek:2



Fotoğraf 3. 21, Çukur sahan

Cinsi: Çukur Sahan

İnceleme Tarihi: 16.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Merkez Mahallesi/ T. Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Kalay

Kullanılan Motifler: Kenar Ağzında Geometrik Süsleme

Ölçüler: Ağız çapı: 20 cm., Yükseklik: 7,5 cm.

Tanım: Bakır sahan kabımız, elde dövme tekniğiyle şekillendirilmiş. Kabın üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Kabın ağız kenarı içten dışa doğru ok başını andıran çıkıntılarla şekillendirilmiştir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 22. Çırtıklı sahan

Cinsi: Çırtıklı Sahan

İnceleme Tarihi: 16.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Merkez Mahallesi/ T. Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Kalay

Kullanılan Motifler: S Kıvrımı.

Ölçüler: Çap: 22 cm. Yükseklik: 5.5 cm. İç: 4 cm.

Tanım: Bakır sahan yemek kabı olarak kullanılmış, dövme tekniğiyle şekillendirilmiştir. Sahanın iç ve dışı kalaylanmıştır. Sahanın dış kenarı kesmeyle şekillendirildiği ve suyolu motifini andıran veya “s” kıvrımı olarak adlandırılan tekrarlı biçimdedir. Suyolu motifinin bereket, yaşamın sürekliliğini, yeniden doğuşu temsil etmektedir. Bu kapta kullanılmış olması, kabın yiyecek kabı olarak mutfaklarda yer almasından ötürü bereket ve bolluğu temsil etmiştir.

Örnek: 4



Fotoğraf 3. 23. Kapaklı oval sahan

Cinsi: Kapaklı Oval Sahan

İnceleme Tarihi: 16.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Fevzi Çakmak Mahallesi/ M.A Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Sıvama, Çakma Tekniği

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen, Geçme Deseni

Ölçüler: Ağız çapı: 28cm. Yükseklik: 8cm.

Tanım: Oval bakır sahan kalaylanmış bakırdandır. Dipten ağız kısmına değin genişleyen, oval bir kapakla tamamlanan bir formdadır. Sahanın kapak tepesine birbirine geçmiş bir desen oluşturularak sahanın kapağını açmak için bir tutacak yerleştirilmiştir. Sahanın ağız kenarları dövme tekniğiyle şekillendirilmiştir. Sahan sade, süslendirilmemiştir.

3.3.9. Tas

Bakır taslar süsleme ve süslemesiz olanları mevcuttur. Taslar yapısal olarak oval biçiminde olup içerisinde genel olarak yemek ya da su koymak için çukur biçimindedir (Fotoğraf 3.24.,25.26). Yemek servislerinde kullanılan bu malzeme, toplumun geleneksel anlayışına uygun olarak aile ehlinde misafirler gelince özel taslar ile yemek servisleri yapılır. Bu nedenden dolayı farklı tas boyutlarının kişisel karakterler üzerinde bilgi sunmaktadır (Tufan, 2006, s. 57).

Katalog 7

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 24. Bakır tas

Envanter No: 09.07.1973/ 408

Cinsi: Bakır Tas

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Gül Demeti.

Ölçüler: Çap: 19,5 cm. Yükseklik: 8 cm.

Çizim: 38

Tanım: Bakır tasın ağız kısımları çizgi ve bitkisel desenlerle süslendirilmiştir. Gül ve çiçek motifleri bulunmaktadır.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 25. Tas

Envanter No: 07.12.1966/170

Cinsi: Tas

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: Bitkisel Desenler, Geometrik Desenler

Ölçüler: Çap: 19,5 cm. Yükseklik: 6 cm.

Tanım: Bakır tas, mutfak kabı iç kısmı sade dış yüzeyinde bitkisel desenler görülmektedir. Yüksek kaideli bir taktır.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 26. Şifa tası

Envanter No: 14.14.1979/764

Cinsi: Şifa Tası

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Buta Motifi, Bitkisel Motifler

Ölçüler: Ağız çapı: 15,5 cm. Yükseklik: 7,5 cm.

Çizim: 4-45

Tanım: Bakır tas örneği Osmanlı dönemine ait bakır mutfak eşyasıdır. Eser üzerinde ve içerisinde yoğun bir süsleme görülmektedir. İç kısmında bitkisel motiflerden en çok göze batanı buta motifidir. Buta motifi Azerbaycan toplumunda sık görülen bir semboldür. İki tür anlamı bulunmaktadır. Kutsal nitelik taşıyor olmakla beraber insanı nazardan ve hastalıklardan koruyan saflık ifadelerini taşımaktadır. Yöredeki bakır ürünlerde görülmesinin nedeni bakır ustalarının Azerbaycan göçmeni olmasıdır. Bu tas örneğinde

işlenmiş olması, tas örneğinin şifa taşı olması ve buta motifinin de nazar ve hastalıklardan korunma anlamı taşımasıyla ilişkilendirilmekte. Bu tas örneği şifa taşıdır. Derinliği az bir taktır.

3.3.10. Sini

Geniş yüzeye sahip oval bir yapıda olup genel olarak sofraya amaçlı kullanılır (Fotoğraf 3.27.,28,29,30).

Katalog 8

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 27. Sini

Cinsi: Sini

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Atatürk Mahallesi/ M.U Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Daire

Ölçüler: Boy: 57 cm.

Tanım: Bakır sininin iç ve kenar kısımları düz süslemesiz olarak bırakılmıştır. Eser daire şeklinde bir görüntü verilerek yuvarlak olarak tasarlanmıştır. Herhangi bir motif kullanılmamıştır. Arka yüzünde de bir sadelik hakimdir. Sininin üst kemerler tepsinin özelliği bakımından kıvrımlı bir şekilde şekillendirilmiştir dövme işlemiyle iç ve dış

bükey olarak dalga formu verilmiştir. Orta zeminde kazıma tekniğiyle çizgiyle daire formları görülmektedir.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 28. Sini

Envanter No: 02.02.1985/1116.

Cinsi: Sini

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve zımba

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen

Ölçüler: 43 cm.

Tanım: Mutfak aracı olan sini, bakırdan yapılmıştır ve yuvarlak bir şekle sahiptir. Bakır sinin ön yüzünde kenarlık diplerindeki çukur kabartmalar dışında hiçbir desen kullanılmamıştır. Aynı şekilde, arka kısımda da bir süsleme bulunmamakta. Ancak üst kemerler çukurların özelliğine göre yivlidir. Ters tarafta üç kısa çizgi var. Türk el sanatlarının önemli bir kolunu oluşturan madeni mutfak gereçleri iş yemek ve servis ihtiyaçları için kullanıldığı bilinmektedir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 29. Sini

Envanter No: 01.01.1987

Cinsi: Sini

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Buta Motifi, Geçme Desen Bordürü, Balık Motifi, Çiçek, Balık, Geyik, Geometrik Desenler, Bitkisel Desenler.

Ölçüler: 60 cm.

Çizim: 7-13-16-18-38

Tanım: Ham maddesi bakır olan sini örneği tamamen dövme tekniğiyle yapılmış ve tepsinin iç yüzeyinde orta Kısımında yer alan daire içerisinde dört adet balık motifi yer almaktadır. Balık motifi farklı kültür ve inançlarda farklılık göstermektedir. Bolluk, bereket, yeniden doğuş, şans, birlik beraberlik ve birkaç mistik anlamı bulunmaktadır. Örneğin balığın ruhlarla iletişim kurma, geleceği görme gücü olduğuna inanılır. Tepside kullanılmış olması bolluk ve bereketin artması niyetinde bir inançla işlenmiş olduğu kanısına varılmaktadır. Tepsinin zemin kısmının geometrik desen etrafında iki adet çiçek motifi kullanılmış ve balık motiflerini çevreleyen zemin bordüründe dört adet buta motifi ve buta motiflerinin arasına dizilmiş geyik figürleri işlenmiştir. Buta motifi Orta Doğu ve Asya kültürlerinde refah ve bolluk anlamlarında kullanılmıştır. Bu bordür çevreleyen bordürde geometrik geçme desen bordürleri ve çeşitli çiçek motifleri işlenmiştir. Oldukça süslemesi bol bir tepsidir.

Örnek: 4



Fotoğraf 3. 30. Sini

Cinsi: Sini

İnceleme Tarihi: 12.03.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Atatürk Mahallesi/ M.U Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Çakma ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Buta, Rumi, Sonsuzluk Madalyonu, Geometrik Desenler, Bitkisel Motifler

Ölçüler: 60 cm.

Çizim: 4-19-23-39-45

Tanım: Eser bakır sini örneğidir. Kalaylanmış bakır tepsinin merkezinde yer alan sonsuzluk madalyonunun etrafında üçgen formları içerisinde Rumi motifi ve üçgen formlarının tepe kısmında kazınmış olan Rumi tepeliğiyle biçimlendirilmiş desen, madalyon etrafında birbirlerine bitişik olarak, tekrarlanan sırayla madalyonu kuşatmıştır. Yine merkezde yer alan üçgen Rumi motiflerinin dışındaki geniş bordürde tekrar eden buta motifi ve aynı şekil tekrar eden ince uzun saplı bitkisel desenler kazınmıştır. Buta motifi içerisinde yapraklı çiçek motifi yer almıştır. Merkezdeki süslemeleri çevreleyen geçme deseniyle oluşturulmuştur. Tepsinin kenar kısmının zemininde madalyon biçimde yer verilmiş daire formları içerisinde yapraklı çiçek motifi bu bölümde de işlenmiştir. Madalyonlar Rumi türü yapraklarıyla “s” biçiminde uzun yapraklarla birleştirerek tepsiyi dolanmıştır. “S” deseni yatay olarak madalyonlarla birleştirilmiştir. Süslemenin dışında kalan kenar kısmının dip bölümü geçme desenli ve kesik çizgilerle tekrarlana bordürle tamamlanmıştır. Tepsinin kenarlıkları dövme tekniğiyle iç ve dış bükey olarak dairesel formlarda biçimlendirilmiştir.

3.3.11. Bakraç

Bakır bakraçlar süt ve süt ürünlerinin taşınmasında kullanılan kaplardır. Bakraçlar, alttan yukarıya, boyun kısmına doğru daralan silindirik gövdeli, kazanlar gibi derin, kapağı olmayan, kuplu kaplardır (Fotoğraf 3.31.,32).

Katalog 9

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 31. Bakraç

Cinsi: Bakraç

İnceleme Tarihi: 19. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Merkez Mahallesi/ Nurgül BAŞARAN Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: Çiçek Motifi, Geometrik ve Bitkisel Desenler

Ölçüler: Çap: 12.6 cm. Yükseklik: 22 cm.

Çizim: 37

Tanım: Bakır satıl veya bakraç, yoğurt mayalama, süt sağmaya yarayan bunun gibi işlevlerde kullanılan kaplar olmaktadır. Kaptaki tutulabilmesi için çift yönde bakracın gövdesine saplanması sağlayan yası hareketi biçiminde hareketli bakır yay olarak bir sap yerleştirilmiştir. Bakracın zemini ovaldir. Orta bölüme doğru daralma olmuştur. Daralmanın olduğu yerden iki düz çizgiyle ağıza doğru yeniden genişleme olmuştur. Dış kısmı kalaysız bakır kendi sade rengindeyken iç kısmı kalaylanmıştır. Gövdenin üzerinde bitkisel süslemeler görülmektedir.

Örnek:2



Fotoğraf 3. 32. Bakraç

Cinsi: Bakraç

İnceleme Tarihi: 19. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Fevzi Çakmak Mahallesi/ Erol Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Bitkisel Desenler ve Geometrik Desenler, Buta Motifi

Ölçüler: Çap: 16 cm. Derinlik: 24 cm.

Çizim: 5-11

Tanım: Ele almış olduğumuz bu ser bakır bakraçtır. Diğer bakraç veya satıl formlardan farklı olarak bu kap daha ovaldir. Dipten boyun kısmına doğru daralmış ve ağız kısmında tekrardan genişlemiştir. Dipten ağıza geniş aralıklarda üçerli uzun çizgilerle bordürler oluşturulmuş. Bakracın boyun kısmındaki bordürlerde küçük saz yaprakları kullanılmış içerisinde iç içe köşegenler yerleştirilmiştir. Ağız kısmının bordüründe en üst kısımda eğik çizgiler tekrar ederek sıralanmıştır. Bir alttaki bordürde buta motifleri

yerleştirilmiştir. Yaprakların bulunduğu süslemenin altındaki bordürde de aynı şekilde kazıma tekniğiyle oluşturulmuş küçük boyuta çizgiler eşit aralıkta tekrarlanmıştır. Bakraca yay şeklinde uzanan bir kulp yerleştirilmiştir.

3.3.12. Badya

Geniş ağızlı olup meyve sebze yıkama amaçlı kullanılır (Fotoğraf 3.33.,34,35).

Katalog 10

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 33. Badya

Cinsi: Badya

İnceleme Tarihi: 19. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Stilize Bitkisel Desenler, Rumi, Buta motifi

Ölçüler: Yükseklik: 20 cm., Çap: 75 cm.

Çizim: 6-12

Tanım: Eser bakırdan yapılmış badya örneğidir. Sade bakır rengindeki tas şişkin yuvarlak formdadır. Gövdesinde tekrar eden bir düzende, yerleştirilmiş buta motifi yer almaktadır. Buta motifinin içerisinde Rumi motifine yer verilmiştir. Rumi motiflerinin yer aldığı gövde kısmı Rumi'nin çevresi kesik kesik çizgilerle kabartma şeklinde öne çıkmıştır.

Örnek: 2

Fotoğraf 3. 34. Badya

Cinsi: Badya

İnceleme Tarihi: 19. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Stilize Bitkisel Desenler, Rumi, Buta Motifi

Ölçüler: Yükseklik: 20 cm., Çap: 75 cm.

Çizim: 6-11

Tanım: Eser bakırdan yapılmış badya örneğidir. Sade bakır rengindeki tas şişkin yuvarlak formdadır. Gövdesinde tekrar eden bir düzende, yerleştirilmiş buta motifi yer almaktadır. Tasın ağız kenarındaki bordürde “S” motifleri tekrarlanarak işlenmiştir. Buta motifinin içerisinde Rumi motifine yer verilmiştir. Rumi motiflerinin yer aldığı gövde kısmı Rumi'nin çevresi kesik kesik çizgilerle kabartma şeklinde öne çıkmıştır. Tasın ağız kısmı yarım daire formlarıyla papatya görünümünde iç dış bükey olarak sıralı düzende tekrarlanarak dövme tekniğiyle biçimlendirilmiştir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 35. Badya

Cinsi: Badya

İnceleme Tarihi: 19. 04. 2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ E. Usta Ticarethanesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Stilize Bitkisel Desenler.

Ölçüler: Çap:16 cm., Yükseklik: 20 cm.

Tanım: Bakır badya kabının gövde formu iki uzun çizgiyle bordür şeklinde ayrılmıştır. Bordürün üst kısmında yer alan bordürde uzun yapraklar ve bu yaprakların içerisi çizgilerle kazınmıştır. Bu yapraklar bıçak gibi görünmektedir. Süsleme eşit aralıklarla tekrarlanmıştır. Badyanın alt kısmında ise yaprak ve uzun kıvrımlı dallar yer almaktadır. Sapların üzerindeki yapraklar çizgilerle belirtilmiştir.

3.3.13. Sürahi

Sofra kültüründe daha çok kullanılan bakır bir malzemedir. Sürahi, su içme amaçlı yemeklerin yanında ya da dışarıdan insanlar su içmek istediklerinde evlerde genel olarak bulunan ve kullanılan bakır bir eşyadır. İçi derin, alttan üste doğru küçülerek devam eden bir eğimle kapak ile birleşir. Güğüm yapısına benzer yapıdadır (Fotoğraf 3.36.,37).

Katalog 11

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 36. Sürahi

Cinsi: Sürahi

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Sıvama Tekniği

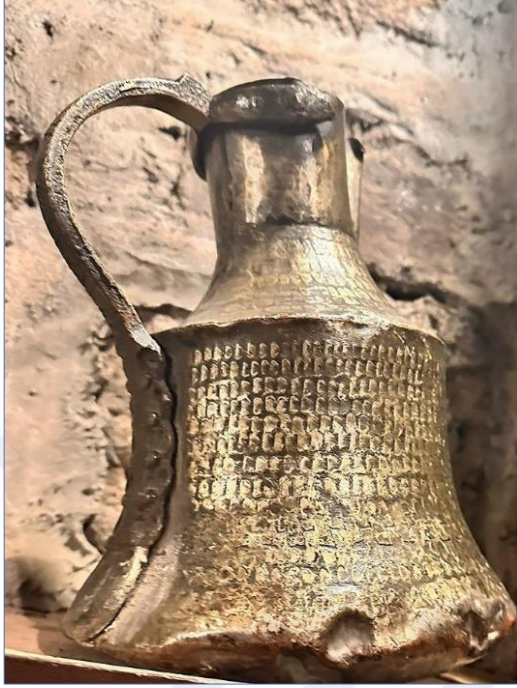
Kullanılan Motifler: Geometrik Süsleme

Ölçüler: Eni: 18 cm. Yükseklik: 28 cm.

Çizim: 47

Tanım: Sade bakır rengindeki orta boy bakır sürahi, ibrik formuna benzer olarak dövme tekniğiyle biçimlendirilmiştir. Dipten boyuna kadar daralarak gelen sürahi formu kapaklıdır. Sürahiye takılan kulp hazır döküm kulp değil bakırdandır. Kulpun üzerinde dairesel kabartmalar görülmektedir.

Örnek:3



Fotoğraf 3. 37. Sürahi

Cinsi: Sürahi

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Mahallesi/ H. Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Zimba Tekniği

Kullanılan Motifler: Geometrik Süsleme

Ölçüler: Eni: 17 cm. Yükseklik: 26 cm.

Tanım: Kalaylanmış bakır rengindeki bakır sürahi, dipten boyun kısmına değin daralmıştır. Sürahiye takılmış olan kulp dövme ve zimba tekniğiyle üzerinde oluşturulmuş kabarma şeklindeki süslemeler ayrıca bir estetik katığı görülmektedir. Eserin gövde kısmında ardı ardına dipten boyun kısmının bitime doğru sıralanmış olan süsleme detayları bir ritim oluşturularak sürahiye bir ahenk katmıştır. Eserin taban kısmının bazı kısımlarında içe doğru çökmelerin olduğu görülmektedir. Bunun haricinde bakır sürahide herhangi bir motif desen kullanılmamıştır.

3.3.14. Bardak

İçi derin bir yapıda olup su, çay vb. içecekler içmek amaçlı kullanılan bakır bir malzemedir (Fotoğraf 3.38.,39).

Katalog 12

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 38. Maşrapa

Envanter No: 10.02.1973/364

Cinsi: Su Maşrapası

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Cami, Ağaç, Gül.

Ölçüler: Çap: 7 cm. Yükseklik: 9,5cm.

Çizim: 40

Tanım: Yoğun süslemesiyle göz alıcı olan bakır kabımız bir su maşrapasıdır. Olduğu dönemin şartlarına ve amacına uygun tasarlanmıştır. Maşrapanın dış yüzeyinde gül, ağaç ve bir cami mimarisi işlenmiştir. İslam kültüründe camiler barış ve huzurun simgesidir. Cami motifleri, huzurlu bir yaşamı teşvik etmek ve barışın sembolü olarak kullanılabilir. Çoğu kültürde güller yeni başlangıçları ve yeniden doğuşu simgeler. Açan bir gül, umut

ve büyümeyi ifade eder. Ağaçlar doğayı ve doğal yaşam döngüsünü sembolize eder. Ağaç deseni yaşamın devamını, büyümeyi ve yaşam gücünü ifade edebilir. Uzun ömürlülüğü ve kökleri nedeniyle bilgelik ve derinlik sembolü olarak kabul edilebilir. Ele aldığımız eser bir su kabıdır ve suda yaşamı temsil etmesinden ötürü bu süslemeler tercih edilmiş olabilir.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 39. Su bardağı

Envanter No: 01.01.1970/250

Cinsi: Su Bardağı

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma Tekniği

Kullanılan Motifler: Tuğra Yazısı, Geometrik Desenler, Yonca

Ölçüler: Çap: 7 cm. Yükseklik: 10 cm.

Çizim: 46-56

Tanım: Yoğun süslemesiyle göz alıcı olan bakır kabımız bir su bardağıdır. Bakır su bardağının dış kısmı tamamen dövme süslemeleriyle ve tuğra yazılarını andıran iki yazı levhasıyla kaplıdır.

3.3.15. İbrik

Bu sürahiler bakır malzemeden yapılmış olup yere doğru uzanan düz bir tabanla başlamıştır (Fotoğraf 3.40.,41,42). Su testisinin genel özellikleri; gövde kısmının uzatılmış bir boyuna sahip olması, boyundan gövdeye kadar S şeklinde uzanan bir kulp ve gövdeden başlayarak geniş olan huni şeklinde bir akıtma ağzı kısmına sahip olmasıdır. Yukarı doğru daralmaktadır. Sadece gövde kısımlarındaki süslemelerden bazı farklılıkları vardır (Çınar, 2014, s. 166).

Katalog 13

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 40. İbrik

Envanter No: 01.03.1990/1181

Cinsi: İbrik

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Döküm

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: Çap: 7 cm. Yükseklik: 22 cm.

Tanım: Bakır ibrik günlük hayata kullanılan bir ihtiyaç, mutfak eşyasıdır. Dökümden yapılan bakır ibrik ağız kısmı kapaklıdır. Boyun kısmından kaide kısmına doğru genişlemektedir. Isıtmada kullanılan bir kap olduğundan süslemeye pek yer verilmemiştir. Sade ve süslemesizdir.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 41. İbrik

Envanter No: -

Cinsi: İbrik

İnceleme Tarihi: 17. 04.2023

Yapıldığı Yıl: Osmanlı (18-19.YY.)

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: Yükseklik: 12 cm.

Tanım: Mutfak eşyası olan bakır ibrik sade ve süslemesizdir. Ağız kısmı iç bükey kesimlerle olarak desenlendirme yapılmıştır.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 42. İbrik

Cinsi: İbrik

İnceleme Tarihi: 17.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Bitkisel Desenler ve Geometrik Desenler

Ölçüler: Yükseklik:45 cm. Derinlik: 21 cm

Çizim: 47-49-57

Tanım: İnce boyunlu, tabandan gövdeye daralmış olan bakır ibrik, uzun kulpu ve burnu ibriğin ağız kısmıyla bir köprü gibi bitişik olarak biçimlendirilmiştir. İbriğin, boyun kısmının geniş tabanında ve gövde kısmının alt kısmında aynı bordürle aynı desenlemeler yapılmıştır. Çiçek motifi gibi küçük sıralı tekrarlayan çiçekler kazınarak işlenmiş iki şerit halinde. Şeritlerin içerisinde üçgen şeklinde gelen çizgiler içe doğru tam üçgen yapısını oluşturmada uçları kıvrılmış halde biçimlendirilerek ibrikte eşit aralıklarla ve tekrarlanarak kazınmıştır. İbriğin boyun kısmında kesikli çizgiler görülmektedir.

3.3.16. Semaver

Kars yöresinde en çok kullanılan malzemelerden biride semaverdir. Kış aylarında en çok tercih edilen ve sıcak çay içmek amaçlı kullanılır (Fotoğraf 3.43.,44,45).

Katalog 14

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 43. Semaver

Cinsi: Semaver

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Ajur

Kullanılan Motifler: Geometrik Desenler, Çiçek ve Bitkisel Motifler

Ölçüler: Yükseklik:40

Çizim: 34

Tanım: Ham maddesi bakırdan olan mutfak eşyası semaver çay demlemede kullanılan bir araçtır. Sade bakır renginde olan semaverin çaydanlık kısmının gövdesinde delikler oluşturulmuştur. Semaverin kaide kısmında da yine de bir delme işlemi uygulanmış bu işlem geometrik bir desenlerle oluşturulmuş. Semaverin gövde kısmında geometrik ve

bitkisel motifler daha yoğun işlenmiş olduğu görülmekte arkalı önlü orta kısmında çiçek motifi ve çiçek motifini saran koca yapraklar yer almaktadır. Çiçek süslemesinin her iki etrafında geometrik desenler görülmektedir. Çiçek motifi baharın müjdeleyicisidir. Kars semaverlerinde işlenmiş olması Kars İl'inin soğuk bir iklime sahip olmasından ötürü çay gibi sıcak sıvılar tüketmektedir. Çiçek motifinin de bahar yani yaz aylarını sıcak serin günleri temsil etmekte buda bir anlamada, Kars insanın bu düşünceyle çay içtiklerinde baharı hissetmek adına işlemiş olabileceği kanısına varılmaktadır.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 44. Semaver

Cinsi: Semaver

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme, Kabartma ve Ajur

Kullanılan Motifler: Geometrik Desenler, Bitkisel Desenler

Ölçüler: En: 21 cm. Yükseklik: 54 cm.

Çizim: 14

Tanım: Ham maddesi bakırdan olan mutfak eşyası semaver örneğidir. Yüksek kaideli semaver silindirik formlu gövdeye sahiptir. Gövdesinin devamında uzun bir boyunla daralmaktadır. Boyun kısmının tabanının her iki tarafında semaver üzerine konulacak çaydanlıklar için tas şeklinde iki adet bölüm yerleştirilmiştir. Semaverin gövde kısmı komple süslendirilmiştir. Kullanılan süslemeler, her iki sarı bordürde dairesel formlar ve bu formları birleştirme özeliği taşıyan çiçek motifleri yer almaktadır. İki bordur arasına kalan bölmede ise bitkisel bezemeler görülmektedir. Yaprak desenleri ve kırılmış sapsaplarla desenlendirilmiştir. Semaverin boyun kısmı dövme tekniğiyle üst üste bindirilmiş dokular meydana getirilerek bir deri görüntüsü oluşturulmuştur. Semaverin gövde kısmının her iki tarafına karşılıklı tutma yeri ahşap olan birer kulp yerleştirilmiştir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 45. Semaver

Cinsi: Semaver

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Cumhuriyet Mahallesi/ Ceylan SÜRKİT Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: Geometrik Süsleme

Ölçüler: Yükseklik:33 cm., Çap: 27,5 cm.

Tanım: Küçük mutfak eşyası semaver örneği kalaylanmış bakır rengindedir. Tepe kısmında aradı ardına sıralanmış dairemsi kabartmalar bulunmakta sade ve süslemesizdir.

3.3.17. Çaydanlık

İklim koşulları soğuk olduğunda insanların vazgeçilmez eşyalarından biri olan çaydanlık daha çok sıcak çay içme amaçlı kullanılır. Kars iklimin soğuk olması nedeniyle en çok tercih edilen eşyalardan biridir (Fotoğraf 3.46.,47,48,49,50).

Bakır örneği, gövde olarak yuvarlak üst kısmı ise daralan formda olmaktadır. Boyun düz bir formda olup, kapaklıdır (Ölmez ve Kılınç, 2015, s. 66). Çaydanlık çeşitlerinde süslemeli ve süslemesizleri bulunmaktadır.

Katalog 15

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 46. Çaydanlık

Cinsi: Çaydanlık

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Geometrik ve Bitkisel Motifler.

Ölçüler: Yükseklik:15 cm., Ağız Çapı: 11,5 cm.

Tanım: Görseli verilen eser, iç yüzeyi kalaylı dış yüzeyi sade bakırdan küçük mutfak eşyası çaydanlıktır. Dövme tekniğiyle oluşturulmuş, yüzeyi kazıma tekniğiyle birçok yaprak çiçek ve geometrik desenle doldurulmuştur. Bakır çaydanlığın burunu esere sonradan kaynak yapılarak takılmıştır. Kulpu hazır dökümdedir. Bakır çaydanlığın gövde kısmındaki süslemelerin kapak kısmında da devam ettiği görülmektedir.

Örnek: 2



Fotoğraf 3. 47. Çaydanlık

Cinsi: Çaydanlık

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Mahallesi/ Ömer Demirel Mutfağı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Lale, Geometrik Bordür.

Ölçüler: Ağız çapı: 10 cm. Yükseklik: 15 cm.

Çizim: 3-8

Tanım: Görseli verilen eser, iç yüzeyi kalaylı dış yüzeyi sade bakırdan küçük mutfak eşyası çaydanlıktır. Dip kısmından orta bölüme doğru genişlemektedir. Ağız kısmına doğru ise daralmaktadır. Sapı düşmüş bir bakırdır. Dışı kalaysız, içi kalaylıdır. Gövde kısmında geometrik geçmeli bordür bulunmaktadır. Gövdesini turlayan lale motifleri, eşit aralılarla etrafı çakma tekniğiyle oluşturulmuş nokta kabartmalarıyla desenlenmiştir.

Lale, baharın müjdeleyicisi, ilkbaharda ren renk çiçek açanı temsil etmektedir. Çaydanlıklarda kullanılmış olması baharı simgelediğinde bahalarda yapılan piknik gibi sosyal aktivitelerde çaydanlıklar bu etkinliklerin vazgeçilmezi olduğundan bu şekilde hayatı, baharı simgelemiştir.

Örnek: 3



Fotoğraf 3. 48. Çaydanlık

Cinsi: Çaydanlık

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Çakmak Mahallesi/Bekir Bey Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Sekiz Kollu Yıldız

Ölçüler: Ağız çapı: 10 cm. Yükseklik: 15 cm.

Tanım: Görseli verilen eser, iç yüzeyi kalaylı dış yüzeyi sade bakırdan küçük mutfak eşyası çaydanlıktır. Dip kısımdan orta kısma doğru genişleyen ağız kısmında daralan kaplardır. Sapı vardır. Sapı plastik tutacıklardandır. Çaydanlık üzerinde gövde kısmında sekiz kolu yıldız motifi işlenmiştir. Motif etrafında kazınmış dairesel çizgiler bulunmaktadır.

Örnek: 4



Fotoğraf 3. 49. Çaydanlık

Cinsi: Çaydanlık

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Yeni Mahallesi/ Hediye Tosun Mutfacı

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Geçme Desen, Rumi, Geometrik Desen ve Bitkisel Desenler.

Ölçüler: Ağız çapı: 10 cm. Yükseklik: 15 cm.

Çizim: 12-54

Tanım: Çay demlemede kullanılan küçük mutfak eşyası çaydanlık kalaylanmış bakırdandır. Çaydanlığın kapağı oval şekilde olması bakır çaydanlığa ayrı bir hava katmıştır. Çaydanlığın boyun kısmının bitiminde sonsuzluk desenini andıran bir birbirine dolanmış dairesel çizgiler yer almaktadır. Gövde kısmını incelediğimizde orta zeminin başlangıcından çaydanlığın taban kısmında iki adet geçme desen bordürü işlenmiştir. Bu iki sınır bordürün içerisinde geometrik desenler ve geometrik desenler içerisine yerleştirilmiş Rumiler bulunmaktadır. Bitkisel bezeme yoğunluktadır. Bitkisel bezeme bakır çaydanlığın burnunda da devam ettirilmiştir. Rumi motifi işlendiği eserlere sembolik anlamda estetiklik kazandıran bir süslemedir. Bakır çaydanlıkta da bu ahengi görmekteyiz.

Örnek: 5



Fotoğraf 3. 50. Çaydanlık

Cinsi: Çaydanlık

İnceleme Tarihi: 18.04.2023

Yapıldığı Yıl: Bilinmiyor

Bulunduğu Yer: Kaleiçi Çakmak Mahallesi/ H. Özel Özel Koleksiyonu

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme ve Kazıma

Kullanılan Motifler: Geometrik Desen ve Su Yolu Motifi.

Ölçüler: Ağız çapı: 10 cm. Yükseklik: 15 cm.

Çizim: 11

Tanım: Görseli verilen eser, iç yüzeyi kalaylı dış yüzeyi sade bakırdan küçük mutfak eşyası çaydanlıktır. Dip kısımdan orta kısma doğru genişleyen ağız kısmında daralan kaplardır. Sapı vardır. Sapı dövme ve kazımayla şekillendirilmiş tepelik oluşturulmuştur. Çaydanlığın yüzeyi tamamen değilse de yıpranmış durumda olduğundan üzerindeki desenler çok net anlaşılmamaktadır. Fakat bazı kısımlarında iki çizgiyle bordür

oluşturulmuş ve bordür içerisine su yolu motifi işlenmiştir. Çaydanlık kalaylanmıştır. Su, hayatın kaynağıdır. Su yolu motifinde yaşamın devamlılığını simgelemektedir. Ayrıca huzur ve dinginlik getirmek gibi birçok anlamı bulunmaktadır. Çaydanlıkta işlenmiş olması toplumumuzda yer alan “Bir çay içelim de ferahlarsın, kendine gelir, dinginleşirsin” ifadesine yorabiliriz.

3.3.18. Maşrapa

Bardak biçiminde olup içerisine sıvı maddelerin konulduğu içi derin kaplardır. Boyun kısımdan orta kısma doğru genişleyen kaplardır. Sapı vardır. Sade ve süslemesizdirler (Fotoğraf 3.51).

Katalog 18

Örnek: 1



Fotoğraf 3. 51. Maşrapa

Envanter No: 02.03.1912.78

Cinsi: Maşrapa

İnceleme Tarihi: 10.04.2023

Yapıldığı Yıl: -

Bulunduğu Yer: Kars Müzesi

İli: Kars

Fotoğraf: Fulya AKHAN (2023)

Kullanılan Malzemeler: Bakır

Kullanılan Teknik: Dövme

Kullanılan Motifler: -

Ölçüler: Ağız çapı: 12cm. Yükseklik: 18 cm.

Tanım: Bakır maşrapa örneği, boyun kısımdan orta Kısıma doğru genişleyen kaplardır. Sapı vardır. Kap madenin kendi rengindedir. Kabın ağız Kısımını birazcık hasarlıdır, birkaç kırığı bulunmaktadır. Eserin dip kısımlarında hafiften ezilmeler görülmektedir. Sade ve süslemesizdir.

3.4. Kars Yöresi Bakır Mutfak Kaplar Üzerinde Bulunan Şekil, Süsleme Özellikleri ve Motiflerin Anlamları

3.4.1. Yıldız Motifi:

Anadolu dokumacılığında yıldızlar çoğu zaman mutluluk ve bereket sembolü olarak kabul edilir. Heksagramın yaygın adı olan "Süleyman Mührü", Anadolu'da, Hz. Süleyman'ın zamanından çok önce, Frig döneminde kullanıldığına göre, Süleyman Mührü dışında bir anlam taşıyor olmalı. Ana Tanrıça heykelindeki yıldızların üreme organlarını simgelediği düşünülürse temanın doğurganlıkla ilgili olduğu söylenebilir. Pentagramları örgüde bulmak zordur. Sekiz veya daha fazla noktaya sahip yıldızlar sıklıkla yaygındır (Dizel ve Özkaya, 2019, s. 263), (Çiz. 1).

3.4.2. Penç Motifi:

Penç bir çiçek türüdür. Kuş bakış açısıyla üstten bakılıp, stilize edilerek çizimleri oluşturulan motiflerdir. Kullanıldığı kültür, gelenek ve şahsi yorumlamalara bağlı kalaraktan bolluk, bereket, refah gibi değişen anlamları vardır.

3.4.3. Lale Motifi:

Kutsal bir simge olarak karşımıza çıkan bu teknik, adının harflerinin arasında "Allah" kelimesinin yazılmasıyla Türk sanatında da yaygın olarak kullanılan bir tema haline gelmiş, başka bir etki yaratmıştır (Kuru, 1997, s. 41), (Çiz. 2,3).

3.4.4. Buta Motifi:

Buta deseni Hindistan, İran ve Azerbaycan'da kullanılan başlıca desenlerdendir. Buta'nın farklı isimleri vardır ve farklı gruplarda incelenir. Muğan kilimleri dokundukları yere göre Muğan-buta, Hile-buta, Bakü-buta, şirvan-buta gibi isimler alır. Bir diğer grup ise "Bala buta", "evli buta", "kusülü buta" isimleriyle anılıyor. Diğer gruptakiler ise anlamına göre isimlendirilmekte: Yazılı buta, lelekbuta, men buta vb. En soncusu ise kategori çeşitlidir. Kavisli Buta, delikli Buta ve parmak şeklindeki Buta gibi (Yanar, 2019, s. 42), Çiz. 4,5,6,7).

3.4.5. Geçme Desen:

Geçme deseni bir eksenle bordürlerin en kolay biçimlendirilen zencerektir. Zencerek, zencirek olarak farklı isimleri mevcuttur. Bu desenlerin çok sayıda farklı kompozisyonda biçimleri bulunur (Aktaş, 2021, s. 35), (Çiz. 8,9,10,11,12,13,14,15)

3.4.6. Balık:

İnsanlık tarihi boyunca balık figürü farklı sanat dallarında farklı şekillerde kullanılmıştır. Ancak tüm sanat eserlerinde anlamı bolluğu, bereketi ve verimliliği ifade eder (Dilay, 2011, s. 56), (Çiz. 16,17).

3.4.7. Geyik:

Geyiklerin varlığı çok eski çağlardan beri insanlar tarafından biliniyor ancak tür farklılıkları başta olmak üzere çeşitli doğal nedenlerden dolayı geyikler farklı uygarlıklarda, topluluklarda ve bölgelerde farklı isimler alıyor. Lakin toplumların kültürü açısından bakıldığında kutsallığı daima aynı olduğu görülmüştür. Geyikler, Kanada geyiği, elikkeçi, karaca ve ceylan gibi türler “kutsal geyik” olarak kültürün ortak çatısı altında varlığını sürdürüyor (Kaya, 2014, s. 2), (Çiz. 18).

3.4.8. Sonsuzluk Madalyonu:

Sonsuzluk madalyonu adından da anlaşılabilineceği gibi sonsuzluk kavramının bir ifadesidir. Döngü içinde birbirine geçen iki veya ikiden fazla döngüden oluşan desenlerden oluşmaktadır. Başlangıç veya sonu, sınırı olmayan, sürekliliği ifade eder (Çiz. 19,20,21).

3.4.9. Rumi:

Selçuklu Devletinden bu yana, 20. Yüzyıla değin Türk süslemesinde devamlı kullanılmıştır. Rumi bezeme olarak çoğu süslemede tek olarak kullanılmasının yanı sıra hatayı benzeri birçok motifle de kademeler halinde uyarlandığı çok sayıda kompozisyonun oluşturulmasında rol oynamıştır. (Akpınarlı ve Balkanal, 2012, s. 185), (Çiz. 22,23,24).

3.4.10. Nar ve Nar Çiçeği:

Nar ağacı motifinin bazılarının bolluk, bereket ve cennet sembolü olmanın yanında, İslamiyet öncesi inanışlara nazaran hükümdarlığın veya hükümdar sülalesinin simgesini de taşıdığı görüşüne varılmaktadır. Nar ağaçlarının dalları içerisinde kalmış

olan narlar, hükümdarlıkta başa geçecek olan diğer hükümdar veya yönetici kadronun habercisi şeklinde de yorumlanmıştır (Çağlıtütüncigil, 2013, s. 82), (Çiz. 25,26,27).

3.4.11. Kuş:

Kuşlar doğayla bağlantılı olaraktan, özgürlük, hafiflik, seyahat gibi birçok anlama sahiptir. Türk toplumunda kuş figürü koruma, iyi şans, ölümsüzlük ve yeniden var olmayı, gökyüzünü ifade edildiği belirtilmiştir (Akpınarlı ve Üner, 2017, s. 635), (Çiz. 28).

3.4.12. Gül ve Gül Demeti:

Gül, romantizmi, güzelliği, duygusallığı, tutkuyu, aşkı, Saflık ve masumiyeti temsil eder.

3.4.13. Haşhaş:

Genel olarak süsleme ve desenlerde yoğun olarak kullanılan ve stilize edilerek işlenmektedir. Bu motifler çoğunlukla güzellik, bereket, doğa ve huzur gibi pozitif anlamlarla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca ölüm ve geçicilik konularında da kullanılmaktadırlar (Çiz. 29,30,31,32,33).

3.4.14. Su Yolu:

Su, yeniden doğuşun, ruhani yenilenme, hayatın akışkanlığı ve devamlılığının, bolluğun, asaletin, bilgeliğin, saflığın ve erdemin sembolü olarak betimlenmiştir. Anadolu'da suyun kendisi hayattır (Bozkurt, Kayabaşı ve Özkoca, 2016 s. 48).

3.4.15. Çiçek:

Çiçek, tohumundan filizlenerek büyür ve çiçeklenir. Bu nedenle çiçek motifleri, yeniden doğuşu, yenilenmeyi ve büyümeyi ifade eder. İlkbaharın müjdecisi konumundadır (Çiz. 34,35,36,37,38,39).

3.4.16. Cami:

İslam dininde caminin önemi İslam felsefesinin toplumsal yaşayışta değişim yaratması ve bunun sonucu oluşan yapısal düzenle ilgilidir. İslam dünyasında cami kendini sosyal yaşamda birçok boyutta göstermiştir. Camilerde sınıf farkı olmadan insanlar bir araya gelip ibadet edilir ve sosyal görüşler geliştirilir. Bu açıdan İslam dini toplu ibadeti davet eder (Özçakı, 2018, s. 461), (Çiz. 40).

3.4.17. Ağaç:

Hayat Ağacının dünyanın yaratılışından bu yana var olduğuna inanılıyor. İnanişâ göre Hayat Ağacı, dünyanın merkezinden göklerin yedi katına kadar uzanan, kökleri yer

altı dünyasının derinliklerine uzanan, yer ile gök arasındaki ilişkiyi sağlayan ilahi bir varlıktır. Hayat ağacının ırk ve din ayrımı yapılmaksızın tüm ülkelerde önemli olması, ağaca tapınmanın insanları birleştirme gücünü göstermektedir (Işık, 2011, s. 547), (Çiz. 41,42,43,44,45).

3.4.18. Yonca:

Yonca, genel anlamı şans, bereket, umut ve talih anlamları bulunmaktadır. Dört yapraklı yoncanın bulunması ve korunması şans getirildiğine inanılır. Bu yüzden yoncanın sembol anlamı şans olarak kabul edilmektedir (Çiz. 46).



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARS VE İĞDIR BÖLGESİNDE BULUNAN BAKIR KAPLAR ÜZERİNDE YOĞUN OLARAK KULLANILAN SÜSLEME VE MOTİFLERİN BENZERLİKLERİ

Araştırmamın bu bölümünde Kars şehri ve Iğdır şehrinin bakır mutfak üzerine işlenmiş olan benzer süsleme ve motiflere değinilecektir. Kars bakırlarıyla benzer süslemelere sahip olan diğer iki şehrimiz ise Ardahan ve Erzurum'dur. Süsleme ve motif bakımından Iğdır ve Kars şehirlerinde benzerlik durumları daha fazla olduğundan Iğdır şehri ele alındı. İlk olarak Kars ve Iğdır şehrinin birbirine konumuna ve Ardahan-Erzurum illerine olan bağlantısına açıklık getirilerek, Kars ve Iğdır şehirlerinin bakır kaplarındaki benzer motiflerinin arkasındaki sebep elde edilen bilgiler doğrultusunda açıklanacaktır. Son olarak kaplar üzerindeki bezemelerin benzerliklerinin hangileri olduğu ve bu bezemelerin çizim, görsellerine ele alınıp bilgi verilecektir.

4.1. Iğdır ve Kars Coğrafi Konumu

Kars şehri, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kars, Türkiye'nin doğu sınırına yakın Ardahan ili ile komşudur. Gürcistan ve Ermenistan ile sınır komşusudur. Kars, Ağrı Dağları'nın doğusunda yer alır ve etrafı dağlarla çevrilidir. Bu nedenle iklim kışın soğuk ve karlıdır.

Iğdır şehri, Anadolu'nun doğu bölgesinde yer almaktadır. Iğdır, Türkiye'nin doğu sınırına yakındır ve Ermenistan ve Azerbaycan ile sınır komşusudur. Iğdır, Doğu Anadolu'nun tarım arazileriyle çevrili düz ovalarında yer almaktadır. İklimi genellikle karasaldır (Harita 2).

Kars ile Iğdır arası yaklaşık 250 km'dir. Yolculuklar karayolu ile yapılabilir. Tüm yolculuk yaklaşık 4-5 saat sürer. Kars ve Iğdır birbirlerine yakın iki şehirdir. İki şehir arasında yapılan yolculuklar kültür etkileşiminin oluşumunda rol oynayan etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Elbette bu etken iki şehrin bakır kaplarında bulunan benzer süslemelerin olma durumunu açıklama için yeterli olmamaktadır. Kars yöresinde bakırlar üzerinde yaptığım incelemeler neticesinde ve daha önceden Iğdır şehrinde ele aldığım bakırlar karşılaştırıldığında benzer altı motifin yoğun olarak işlendiği fark edildi. Bu motiflerin benzer olarak işlenmiş olmasının sebebinin babadan oğula, miras yoluyla

devam etmesinden kaynaklandığı öğrenildi. Iğdır’da bakır imalatı yapan ustanın Erzurum ve Kars şehirlerinde de iş yerlerinin var olması da bunu kanıtlar niteliktedir.

Azerbaycan Cumhuriyetinden Nahçıvan’a, Nahçıvan’dan Iğdır ve Kars yörelerine göç eden bakırcı ustaları kendi kültürlerini yansıtan sembolleri, yaptıkları sanata aktardıklarından Iğdır ve Kars yörelerinde birçok el sanatlarında benzer işleme, süsleme, desen ve motiflerin görüldüğü gibi bakıra da benzer süsleme ve bezemeler görülmüştür.



Harita 4. 1. Iğdır, Kars ve Azerbaycan konum görünümü (iğdir.afad.gov.tr).

4.2. Bakır Kaplarda Sıklıkla Kullanılan Motifler

Hazırlamış olduğum tez çalışmamın vermiş olduğum bu alt başlıkta Kars yöresine ait mutfak bakır kaplarında ve Iğdır yöresinin bakır kaplarında benzer olarak sık görülen motifler incelenip kısa bilgiler verildi. İncelenen bakır kap ürünler ve ürünleri üzerinde bulunan bezemeler benzerlik olarak yakın süslemeler görülmüştür. Iğdır ve Kars bölgelerinin bu denli benzer süslemeler içermesi Azerbaycan ve İran toplumlarının iki ilde de yoğun olarak daimî bir şekilde gel-git yapmış olmalarının yanında barınmış ve kültürlerini buralarda da devam ettirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu iki ilin semaver ve çaydanlık ürünlerinde benzerlik daha fazla kendini göstermektedir. Bu bakır örneklerimizde çiçek motifi, buta motifi görülmüştür. Bu sebebinin her iki şehirde kendi iklim şartlarını göze alarak işlediği görüşünde bulunmak yanlış bir varsayım olmamaktadır. Bir diğer sebep ise İran’dan karsa ve Iğdır illerine göç etmiş olan ustaların bu iki ilde ayrı yerlerde bakır ticarethaneleri açmış olmaları. Iğdır ve Kars yöresinde bakır işletmeciliği yapan ustalarla görüşüldü bu görüşmeler neticesinde

ustaların göçmen oldukları ve uzun yıllardan itibaren baba mesleği olarak bakır işletmeciliği yaptıkları bilgisine ulaşıldı.

Bunun yanı ustalardan ikisinin hem Kars hem de Iğdır ilinde ticarethanesi olduğu, bir diğer ustanın ise Erzurum'da ticarethanesinin mevcut olduğu öğrenildi. Lakin bakır ustaların artık bu değerli el sanatını bırakma noktasına geldiklerini eskisi kadar kazanç elde edemediklerini ve bu işi artık kendi yaşamlarını sürdürebilecek kadar gelir kaynağı sağlayan bakır ürünleri(çeyizlik) ürettiklerini açıkladılar. Kimi ustanın artık bakır ürün üretmediği sadece hasarlı olan ürünleri kaynak yaparak işi yürüttükleri belirlendi. Maden fiyatlarındaki yükseliş bu değerli el sanatımıza yansıdığı bariz ortada, ustalar üretim yapamıyor, yapılsa da satılmadığı eskisi kadar rağbet görülmemesinden ötürü bu denli değerli meslek bırakılma noktasına geldiği gözlemlendi.

İncelemeler neticesinde sık olarak görülen motifler aşağıda sıralanmıştır;

4.2.1. Buta motifi

(Çiz. 4.1, a: Çiz. 4,5,6,7).

4.2.2. Nar motifi

(Çiz. 4.1, b: Çiz. 25,26,27).

4.2.3. Haşhaş motifi

(Çiz. 4.1, c: Çiz. 29,30,31,32,33).

4.2.4. Çiçek motifi

(Çiz. 4.1, ç: Çiz. 34,35,36,37,38,39).

4.2.5. Rumi motifi

(Çiz. 4.1, d: Çiz. 22,23,24).

4.2.6. Geçme desen bordürü motifi

(Çiz. 4.1, e: Çiz. 8,9,10,11,12,13,14,15).

4.2.7. Geometrik desenler

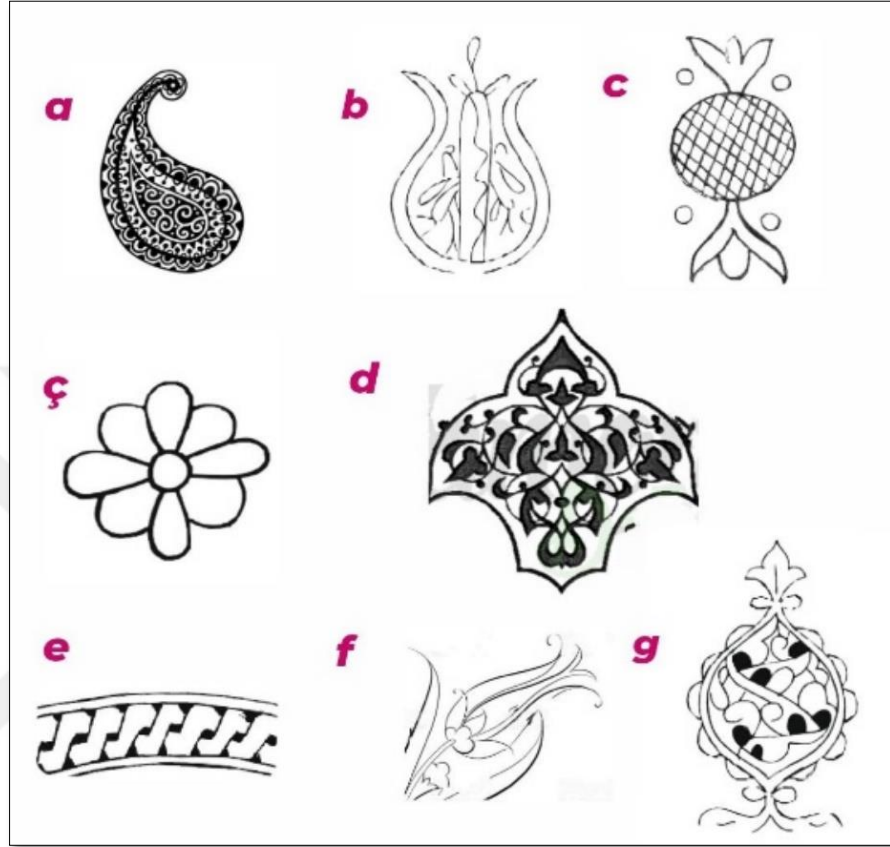
(Çiz. 4.1, e: Çiz. 47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57).

4.2.8. Lale motifi

(Çiz. 4.1, f: Çiz. 2,3).

4.2.9. Sonsuzluk madalyonu motifi

(Çiz. 4.1, g: Çiz. 19,20,21).



Çizim 4. 1. Sıklıkla kullanılan motifler.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bakır tarihsel süreç boyunca hayatımızda bulundan önemli bir metaldir (Köşklü, 2005, s. 107). Bakırcılık sanatı çok eskilerden beri ülkemizde yoğun olarak kullanılıp, günümüzde ise unutulmaya yüz tutmuş değerli madenlerdendir. Kolay elde edilebilen, işlenebilen, yumuşak ve iyi iletken bir yapıya sahip olmasından ötürü büyük rağbet görmektedir. Bakır yoğun olarak kalaylanarak biçimlendirilmektedir. Günlük hayatın vazgeçilmezi, çeyizliklerde göz alıcı parçalar olmuştur. İnsanların geçmiş yüzyıllardan doğan ihtiyaçlarıyla meydana gelen bakır sanatı ülkemizde önemli üretim merkezleri bulunmaktadır. Bakırcılık doğu yerlerinde de benimsenen bir sanat olmuştur. Kars yöresinde bakırcılık sanatının imalatının kökeni Selçuklu ve Osmanlı etkilerine dayanmaktadır. Bu yörede işlenmiş olan teknik ve motifler kuşaktan kuşağa aktararak günümüze değin gelmiştir. Yörede ve yöre halkının mutfak kullanım eşyalarında, çeyizliklerinde bakır kapkacakların tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Semaverler, çaydanlıklar, tepsiler, kahve fincan takımları, sürahiler, cezveler, tencereler gibi mutfak ürünleri bakırdandır. Yörenin insanı tarafından satın alınıp sıklıkla tercih edilen bakır ürünler semaver ve çaydanlıklar olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin Kars şehrinin sert, soğuk karasal ikliminden kaynaklandığı öngörüsüne varılmaktadır. Türkiye'nin ve Doğu Anadolu'nun en soğuk bölgesinde yer alan Kars, yüksek plato iklimi özelliklerine sahip karasal iklim tipine sahiptir. İlde kışlar çok soğuk ve sert, yazlar ise kısa ve sıcak, hatta serin geçer. Bölge yüksek dağlarla çevrilidir ve okyanusun yumuşatıcı etkilerinden faydalanmamaktadır. Sibiryaya yüksek basınç merkezinden etkilenen Kars ülkemizin en soğuk bölgesidir (Demir, 2019, s. 6). Fakat yörede bakırcılık imalatını yapan esnaf sayısının azalmaya ve bu işi artık alım- satım yaparak varlığını devam ettirmeye başladığı tespit edilmiştir. Yöredeki bakırcı ustalarla ve halkla yapılan kısa görüşmede elde edilen bilgiler ışığında ekonomik kriz sebebiyle yükselen maden fiyatları bakırcılığa da yansımıştır. Bu sebepten ötürü yöre halkı bakır ürünler yerine fabrika işi ürünlere yönelmiş bakır ürünlere artık ilgi azalmaya başlamıştır. Bu yüzden bakırcılık ticareti yapan esnaflar artık fabrika ürünleri üretip, alıp satmaya bakırdan uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu sebepten ötürü bakır sanatı işlevselliğini tamamen değil de genel anlamda yitirdiği gözlemlenmiştir.

Çok eskiden beri genç kızların çeyizinin bir parçası olan bakır ürünler yerine artık çeyizlik ürünlerde fabrika çıkışlı ürünlerin yer aldığı görülmüştür. Kars yöre halkının evlerinde bulunan birkaç mutfak eşyası ve Kars Müzesi Müdürlüğü'nde yer alan bakır ürünlerin fotoğrafı çekilip üzerinde inceleme yapıldı. Kars Müzesi' deki bu ürünlerin araştırmada kullanılmasındaki temel amaç müzede bulunan ürünler oldukça eski bakır örnekleri olmakta buda bizlere Kars yöresinde bakır imalatının varlığının kanıtı olmaktadır. Metal ürünlerin el sanatlarında önemli bir rol oynadığını ve deri, ahşap, seramik ve tekstil ürünlerine göre daha dayanıklı olması nedeniyle günümüze kadar geldiğini görüyoruz. Bu bağlamda madeni eserler, üretildikleri dönemin özelliklerini ve değer yargılarını da beraberinde taşıdıklarından, şüphesiz ait oldukları döneme ışık tutan birincil belgelerdir (Çalış, 2011, s. 9).

Müzedeki bakır ürünler aracılığıyla yörenin madeni geçmişi hakkındaki temel bilgilere ulaşmamda olanak sağlamıştır. Yapılan incelemeler neticesinde Kars halkının mutfaklarında yer alan bakır kaplar iç yüzeyi kalaylı dış yüzeyi kalaysız, dış ve iç yüzeyleri kalaylanmış, dış ve iç yüzeyi kalaylı ve sade bakır renginde bakır ürüneler olduğu görülmüştür. İbrik ve çaydanlıkların bazılarında kaynak kullanıldığı bu ürünlerin bakır sade renginde kullanılmış olup ibrikler sade süslemesizken çaydanlıklar çeşitli bitkisel bezemeler ve geometrik bezemelerle işlenmiştir. Çaydanlıklar üzerinde genel olarak geçme deseni bordür, çiçek ve Rumi motifleri, sekiz kolu yıldız motifi, lale motifi ve geometrik bordürlerin kullanıldığı gözlemlendi. Genel olarak bakır mutfak kaplarının üzerinde yer alan süslemeler bitkisel bezemeli ve geometrik desenlerle yoğunlaştırıldığı görülmüştür. Bu bezemeler genel anlamda Kars mutfağı değil Türk mutfağında da kullanılan kapların çoğunda görülmektedir. Türk mutfağında kullanılan kapların bir bölümü bezemelidir. Sini, tepsi, lenger gibi dairesel formu eserlerde genellikle merkezi kompozisyonlar şeklinde düzenlemeler görülmüştür. Bu kompozisyonlarda bir merkez etrafında veya kabın görünen yüzeyi üzerinde yer alan bezeme kuşakları farklı genişlikteki bordürlerle sınırlandırılmıştır.

Bu tür eserlerde tüm yüzeyin süslendiği örnekler olduğu gibi, süsleme alanına değişik aralıklarla motiflerin sıralanışı ile gerçekleştirilen kompozisyonlar da bulunur. Silindirik gövdeli bakraç, kazan, tas, güğüm, ibrik, maşrapa gibi eserlerde ise seçilen motif veya kompozisyon atlamalı veya düz tekrar sistemi ile kabı kuşatılır. Kepçe ve kevgirlerin

fonksiyonları gereği sadece kulp-sap kısımları bordürler şeklinde desenler yapılır (Emine, 2019, s. 268). Bazı ürünlerde ajur işi süsleme uygulandığı görülmüştür. Semaver ayak ve baş kısımlarında, bakır süzgeçlerin zemin ve kenarlıklarında uygulandığı görülmüştür. Tencere, sahanlar, ibriklerde, bakraç, badya, kazan, tava ve tas bakır ürünlerinde süsleme kullanılmayıp sıvama makinasından geçirilip, dövme, kazıma, çakma teknikleri uygulanarak bakır kaplar üzerinde dokular oluşturulduğu bu dokulara süsleme olarak görülmektedir.

Çalışmada 75 bakır mutfak kap örnekleri fotoğraflar ışığında incelenmiştir. Araştırmamı tamamlarken incelemiş olduğum bakır ürünler, Kars bölgesindeki 6 mahallede inceleme yapılarak elde edilmiştir. Bakır ürünleri incelemiş olduğum mahaller; Fevzi Çakmak Mahallesi, Merkez Mahallesi, Atatürk Mahallesi, Kaleiçi Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Yeni Mahale.

Gözlemler sonucu not edilen bilgiler doğrultusunda, bakır kaplar üzerine işlenmiş motif sayısı 23 tanedir. Bunlardan Yıldız motifi 3, Penç 2, lale3, Geometrik Motifler 19, Bitkisel motifler 16, Buta 5, Geçme desen 4, Balık 1, Geyik 1, Sonsuzluk Madalyonu 3, Rumi 4, Nar 4, Kuş Kanadı 2, Arapça Yazı 2, Gül ve Gül Demeti 2, Haşhaş 1, Su yolu 2, Çiçek, Dal ve Yaprak 9, Cami 1, Ağaç 1, Tuğra Yazısı 2, Yonca 1, Sekiz Kollu Yıldız 1er adet motif ve süsleme kullanılmıştır. Çalışmanın amacı bu bakır kapların unutulmasının önüne geçilmesi ve Kars, Ardahan, Erzurum ve yoğun olarak Iğdır bakır kapları üzerindeki birçok bezeme örneğinin benzerlik taşımasının sebebini açıklamaktır.

Yapılan araştırmalar neticesinde Kars bakırlarında kullanılan süsleme ve motiflerin yoğun olarak Iğdır bölgesi bakır kaplarındaki süslemelerle benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durumun sebebinin Azerbaycan cumhuriyetine bağlı olan Nahçıvan'dan bu bölgelerimize dönemin gerektirmiş olduğu şartlar gereği göç etmiş olan ustaların Kars, Ardahan, Erzurum ve Iğdır'da bakır sanatı imalatıyla uğraşmış olmaları ve kendi kültürlerine ait motifleri işlemiş olmalarından kaynaklandığı bilgisine ulaşılmıştır. Benzer olan motifler yoğun olarak; buta motifi, çiçek motifleri, sonsuzluk madalyonu, geçme desen bordürü, nar motifi, haşhaş motifi olduğu görülmüştür. Buta motifinin ağır bastığını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Tavus kuşu deseni Azerbaycan'ın kültürel ortamında yaygın olarak kullanılmakta ve uzak geçmişte "Güneş ve Ateş Tanrısı" gibi kutsal sembolik anlamlar taşımaktadır.

Zamanla bu anlamını yitirip basitleşti ve "Buta" simgesi haline geldi. İslamiyet'in kabulüyle birlikte ışık ve nur sembolü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Buta motifi ayrıca bereket ve koruyuculuk gibi anlamları da taşımaktadır (Çetin, 2017, ss. 7-8).

Hazırlamış tez çalışmam Kars yöresi bakır sanatı alanında araştırma yapacak olan araştırmacılara kaynak oluşturması açısından detaylı bir şekilde araştırılıp hazırlanmıştır. Yörede bakırcılık sanatının devam ettirilmesi adına kurum ve kuruluşlar sorumluluk almalıdır. Bu sanat adına kurslar açılıp çıraklar yetiştirmelidir. Bakırcılıkta kullanılan teknikler süslemeler yörede bakır sanatına işlenmiş motifler ve anlamları gelecek nesillere aktararak yok olmasının önüne geçilmelidir.

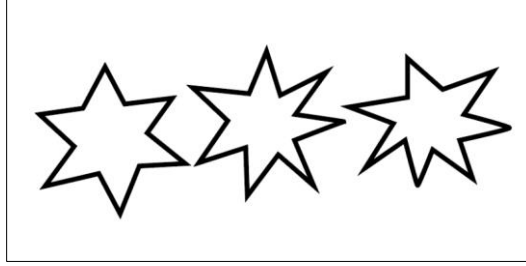
KAYNAKLAR

- Acar, M. (2006). *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış Safranbolu El Sanatları*. İstanbul: FSF Matbaacılık, Yayıncı Kent Araştırmaları.
- Afad, (2021). <https://igdir.afad.gov.tr/kurumlar/igdir.afad/Haberler/2022-EKIM/EKIM-7 IRAP/IGDIR-IRAP.pdf> (08.06.2023).
- Akhan, F. (2023). *Çizimler Fulya AKHAN'a aittir*. 79-104.
- Akpınarlı, H. F., & Balkanal, Z. (2012). *16-18. Yüzyıllarda İstanbul'da Üretilen Kumaşlarda Bitkisel Bezemelerin İncelenmesi*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 5(10), 179-209.
- Akpınarlı, H. F., & İbrahim, Ü. N. E. R. (2017). *İç Anadolu bölgesi halılarında görülen figüratif sembol ve motifler*. Art-e Sanat Dergisi, 10(20), 630-651.
- Aktaş, S. (2021). *Geleneksel Gaziantep Mutfağı Bakır Kaplarında Bulunan Süslemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü, Iğdır.
- Balkanal, Z. (2021). *Gerede'de Kaybolan Bir Meslek "Bakırcılık"*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (34), 68-85. DOI: 10.20875/makusobed.938612
- Bozkurt, H., Kayabaşı, N., & Özkoca, B. (2016). *Çorum El Sanatlarında Kullanılan Motifler ve Anlamları*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1).
- Çağlıtütüncigil, E. (2013). *Türk Süsleme Sanatında Nar: "Form, Kö-ken ve İkonografik Anlamı"*. Türklük Bilimi Araştırmaları, (33), 61-92.
- Çalış, E. (2011). *Kars Müzesi'nde Bulunan Türk Devri Metal Mutfak Eşyaları (18. Yüzyıldan Günümüze Kadar)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.
- Çalış, E., & Ahmet, E. (2023). *Kars Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Bir Grup Tas*. Mecnua Dergisi, (15), 165-175.
- Çetin, Y. (2017). *Türk Sanatı Bezeme İkonografisi Açısından Tavus Kuşu Figürlerinin Bir Değerlendirmesi*. Kesit Akademi Dergisi, (9), 1-17.

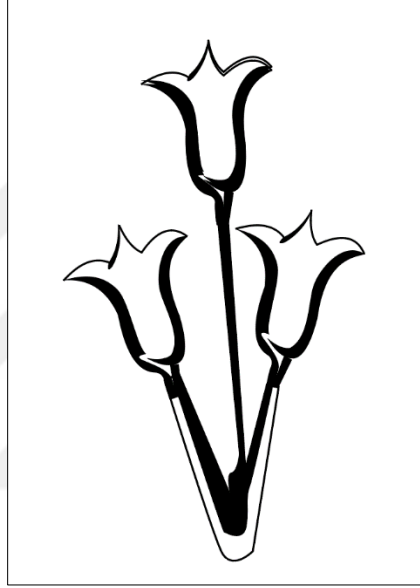
- Çınar, S. (2014). *Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik (Pitchers Of Qajar Khanate; Examples From Erzurum Archaeological Museum)*. Art-Sanat Dergisi, 0 (2), 163-182.
- Demir, A. (2019). *Kars Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri* (18. yy-20. yy), (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Demir, M. (2015). *Kars İlinin Nüfus Gelişimi ve Başlıca Demografik Özellikleri*. Doğu Coğrafya Dergisi, 20 (34), 127-156. DOI: 10.17295/dcd.76933
- Dizel, T., & Özkaya, K. (2019). *Geleneksel Türk Motiflerinin Bazı Örneklerinin Marketri (Kakmacılık) Tekniğiyle Mobilya ve Ahşap Yüzeylerde Uygulanması*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (37), 261-279.
- Doğan, Z. (2019). 6. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi*. K. Özkul. (Ed), *Gelenekten Geleceğe Bakır İşlemeciliği ve Urfa*. Asos Yayınları. 139-140.
- Ertaş, A. (2014). *Ankara İli Bakırcılık Sanatı*. Folklor/Edebiyat Dergisi, 20(79), 161-178.
- Karabacak, Ö. (2011). *Elazığ'da Bakır Sanatı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi
- Karpuz, E. (2019). *Anadolu'daki Geleneksel Süslemeli Bakır Mutfak Kapların Tasarımı*. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (20-23 Kasım 2017) Maddi Kültür Bildiriler Kitabı. 263- 292.
- Köşklü, Z. (2005). *Geçmişten Günümüze Erzurum'da Bakırcılık ve Bakır Kaplar*. Sanat Dergisi, (8), 107-120.
- Kuru, A. Ç. (1997). *Orta Asya Türk Sanatında Palmet ve Lâle Motiflerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir Deneme*. Belleten, 61(230), 37-42.
- Mevlüt, K. A. Y. A. (2014). *Uygarlıklarda Kutsal Geyik Motifi ve Geyik Motifine Bağlı Yer Adları*. Giresun, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, (11), 230-252.
- Milliyet, (2021). <https://www.milliyet.com.tr/egitim/haritalar/kars-haritasi-kars-ilcelerinelerdir-kars-ilinin-nufusu-kactir-kac-ilcesi-vardir-6310631> (03.06.2023).

- Ölmez, F. N. & Kılınç, A. (2015). *Isparta Müzesindeki Osmanlı Dönemine Ait Bakır Eşyalar*. Arış Dergisi, (11), 53-72. DOI: 10.34242/akmbaris.2019.67
- Özçakı, M. (2018). *Yorumlanan Cami Mimarisi*. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 6(23), 459-483.
- Özdemir, M. (2011). *Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık*. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 10(3), 1254-1256.
- Polat, C. (2014). *Osmanlı'dan Günümüze Maraş'ta Bakırcılık*. Kahramanmaraş Belediyesi. 59.
- Salih, I. Ş. I. K. (2011). *Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma*. Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi, 5(11), 546-566.
- Serbest Demirci, B. & Savaş, N. (2007). *Kars ve Çevresinde Rus Yönetimi (Karskaya Oblast 1878-1917)*. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. 2715-2734.
- Tufan, Ö. (2006). *Hamam Malzemeleri*. Hamam, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yanar, A. (2019). *Azerbaycan Halı Müzesi*. Akademik Sanat, 4(7), 26-43.

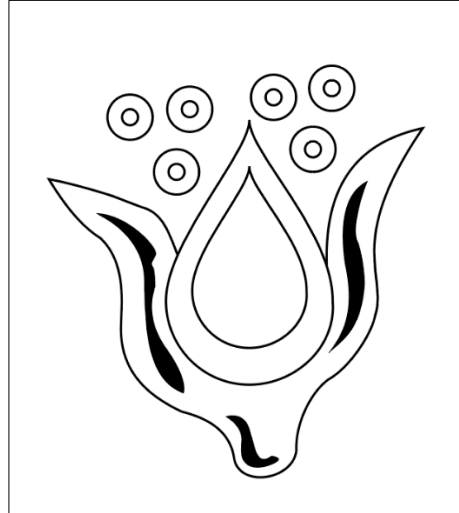
ÇİZİMLER



Çizimler 1. Yıldız motifi



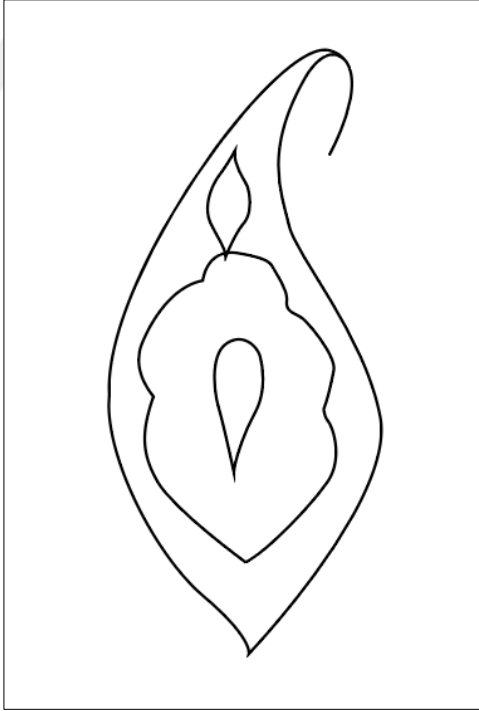
Çizimler 2. Lale motifi



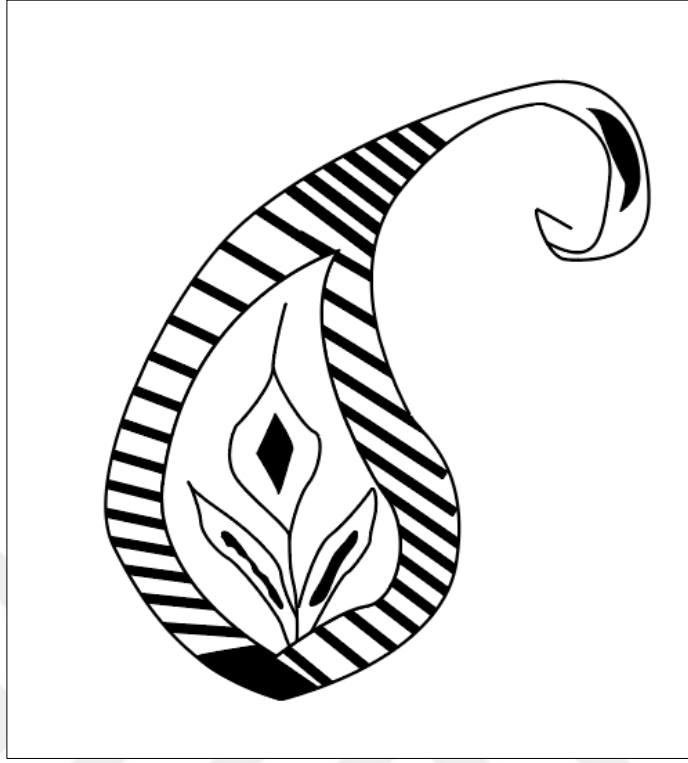
Çizimler 3. Lale motifi



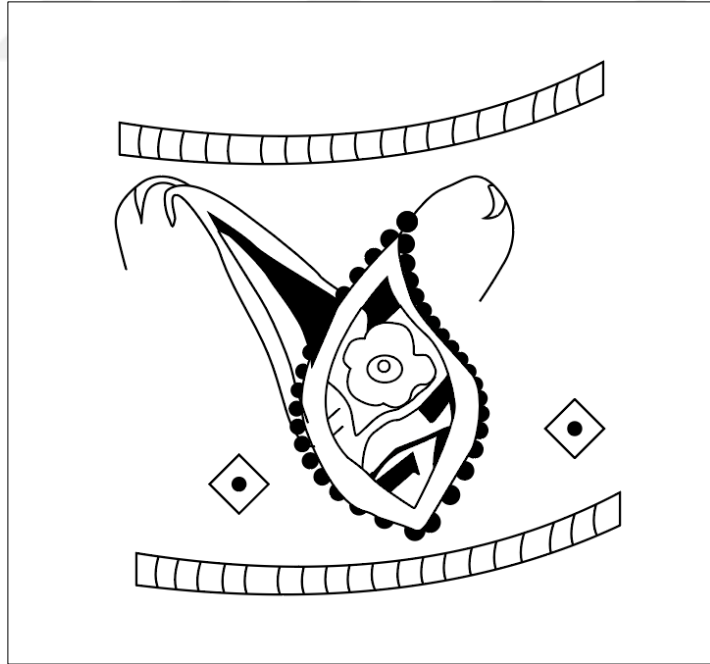
Çizimler 4. Buta motifi



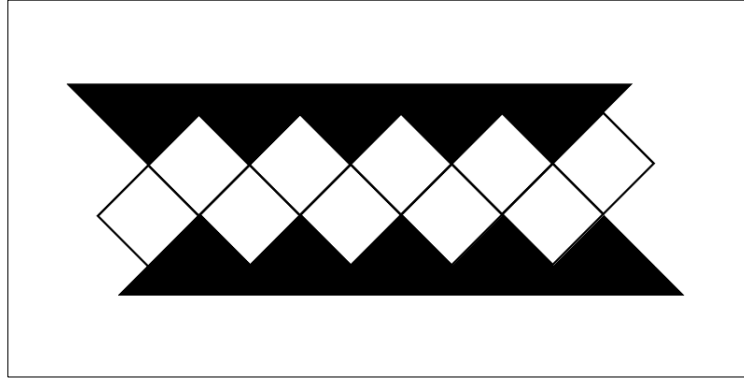
Çizimler 5. Buta motifi



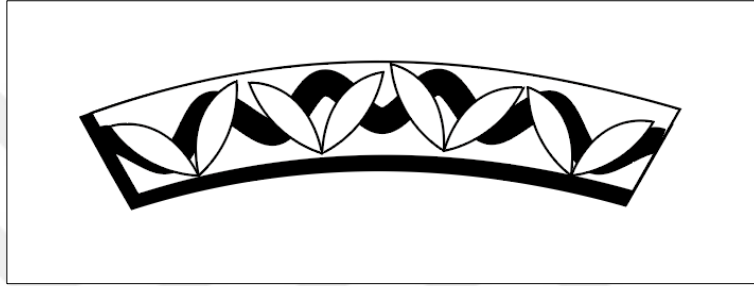
Çizimler 6. Buta motifi



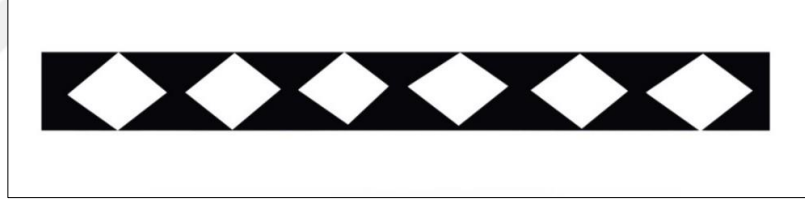
Çizimler 7. Buta motifi



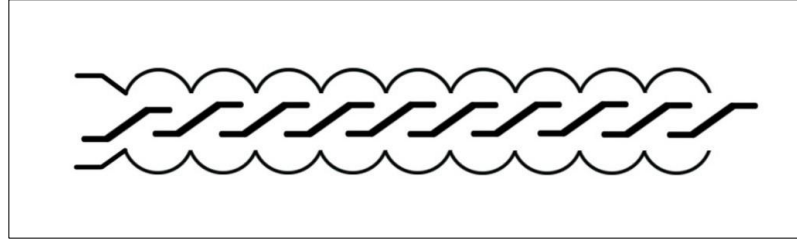
Çizimler 8. Geçme desen motifi



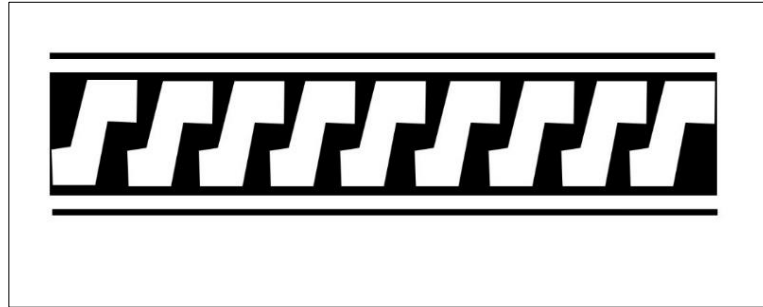
Çizimler 9. Geçme desen motifi



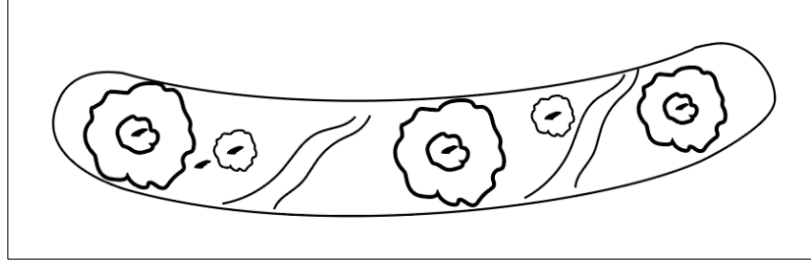
Çizimler 10. Geçme desen motifi



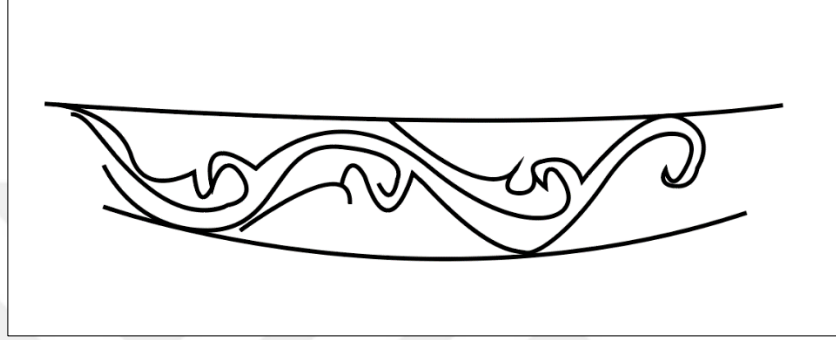
Çizimler 11. Geçme desen motifi



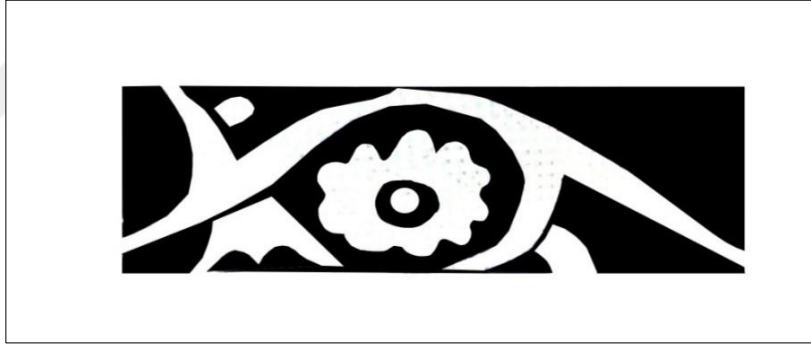
Çizimler 12. Geçme desen motifi



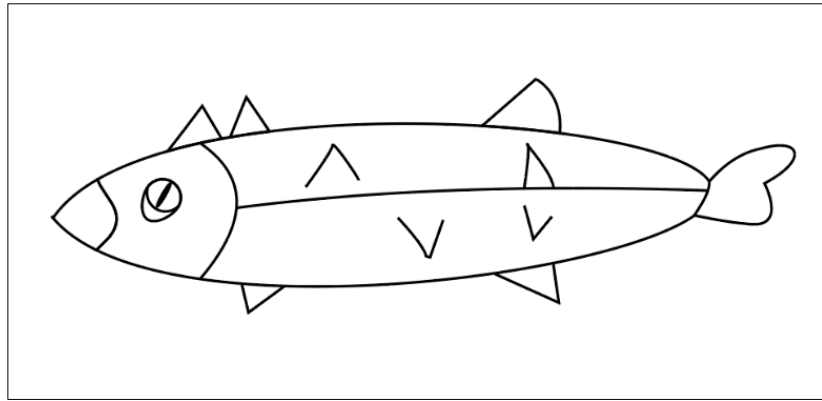
Çizimler 13. Geçme desen motifi



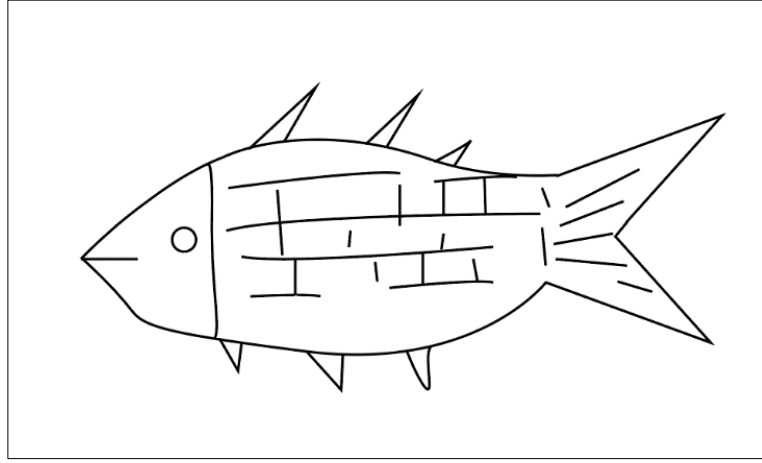
Çizimler 14. Geçme desen motifi



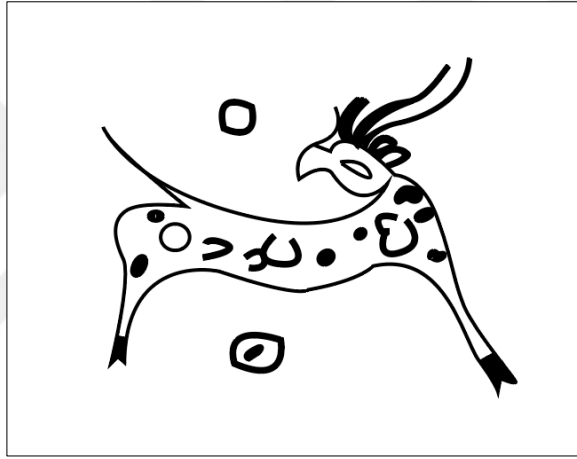
Çizimler 15. Geçme desen motifi



Çizimler 16. Balık motifi



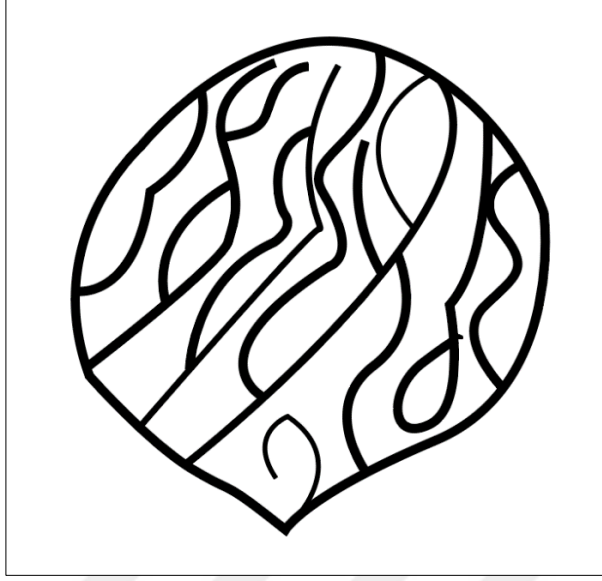
Çizimler 17. Balık motifi



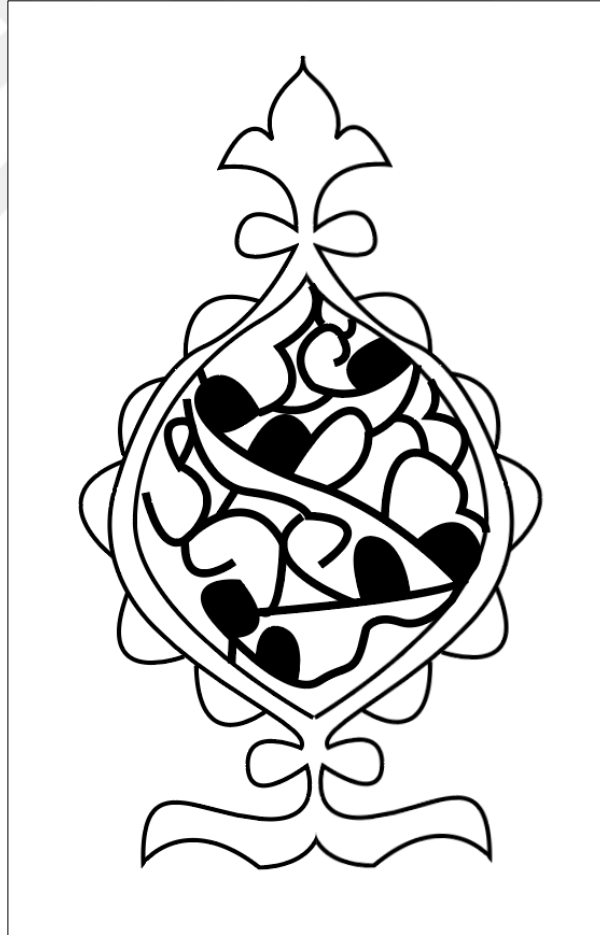
Çizimler 18. Geyik motifi



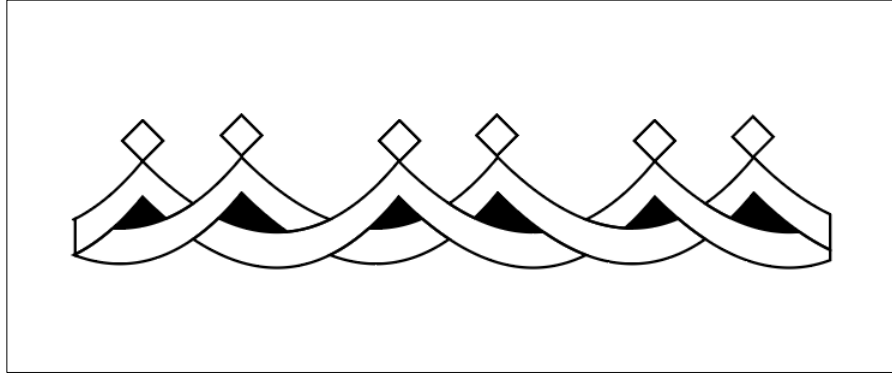
Çizimler 19. Madalyon motifi



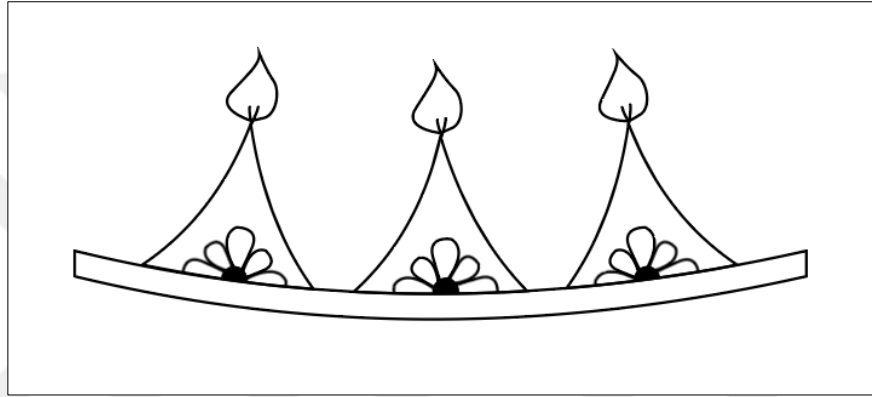
Çizimler 20. Madalyon motifi



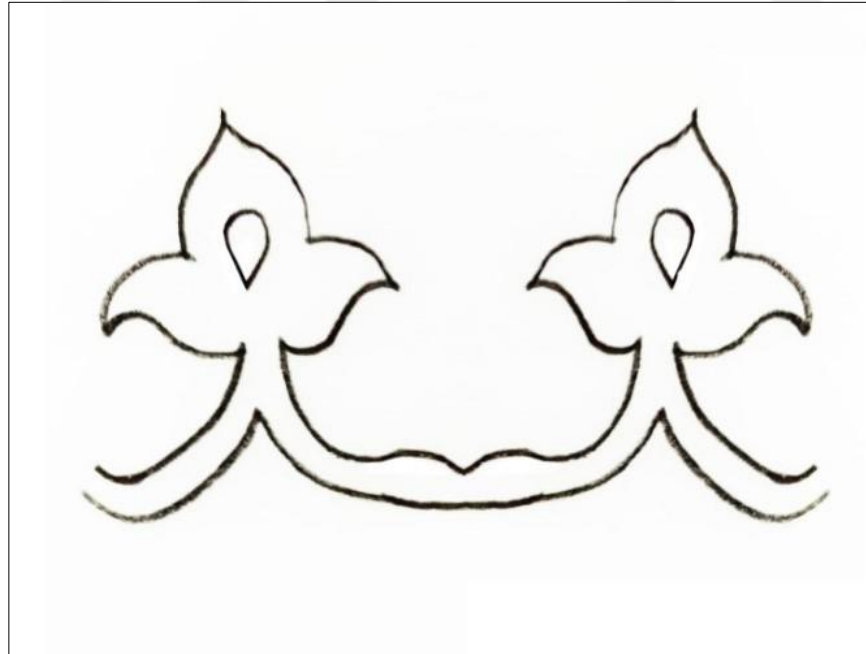
Çizimler 21. Madalyon motifi



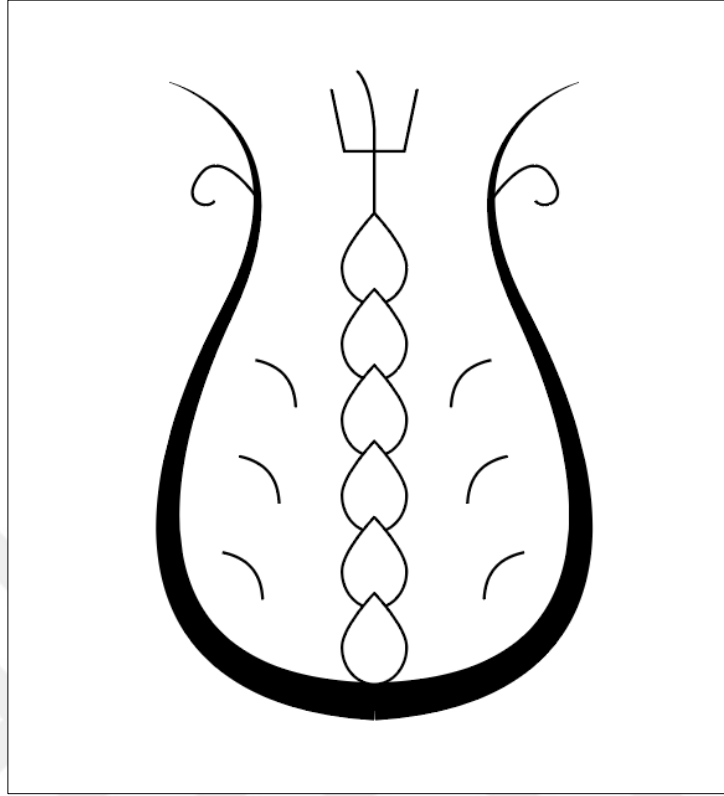
Çizimler 22. Rumi motifi



Çizimler 23. Rumi motifi



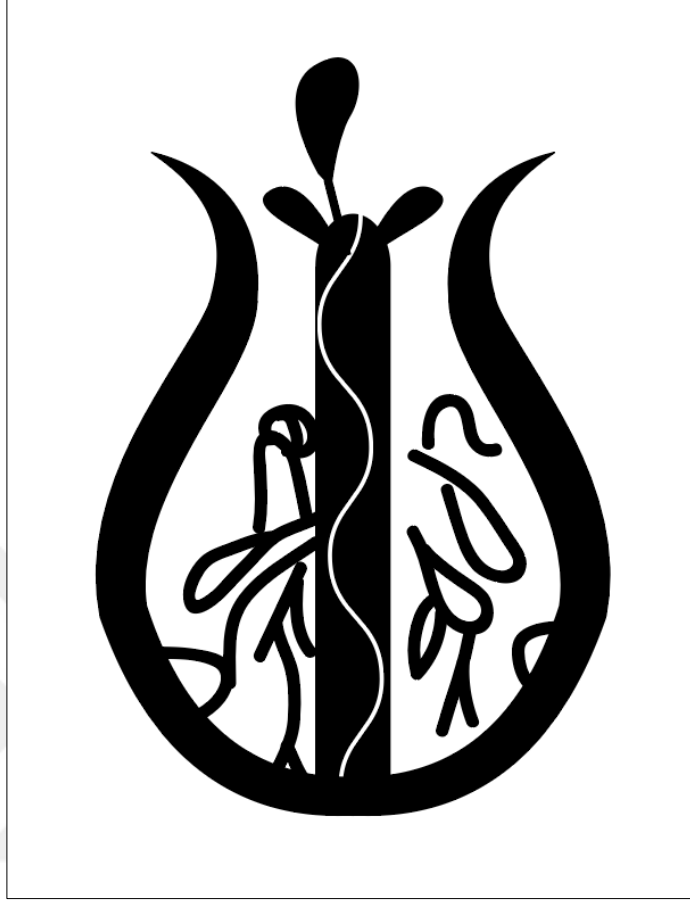
Çizimler 24. Rumi motifi



Çizimler 25. Nar motifi



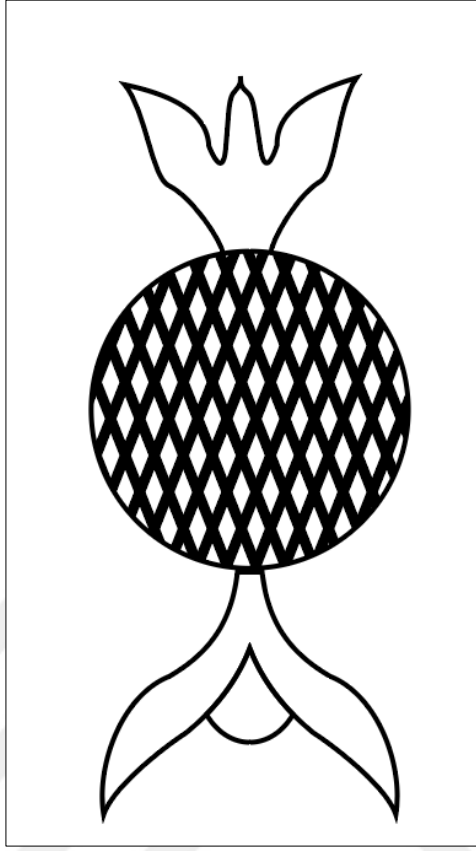
Çizimler 26. Nar motifi



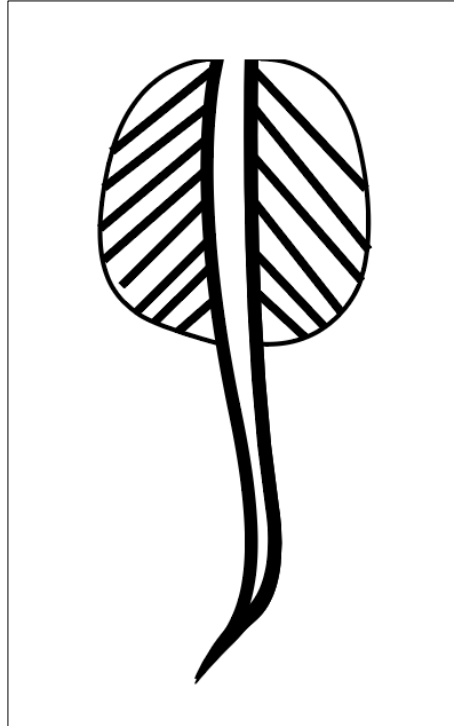
Çizimler 27. Nar motifi



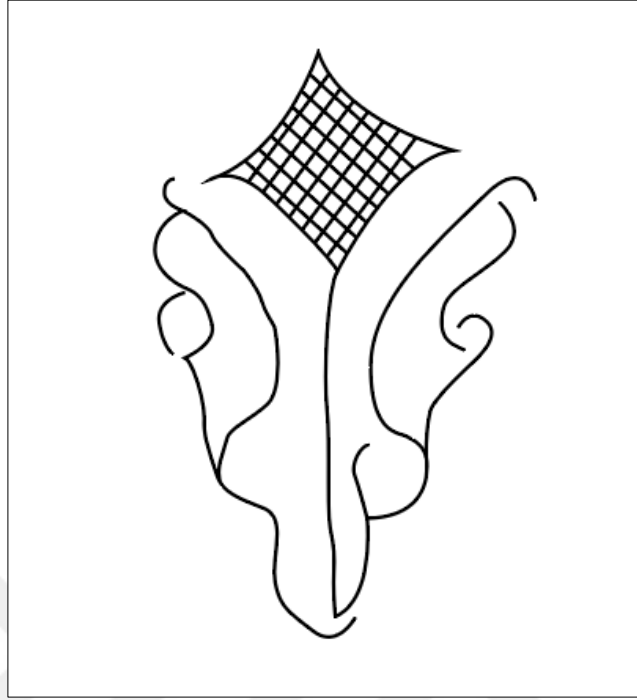
Çizimler 28. Kuş motifi



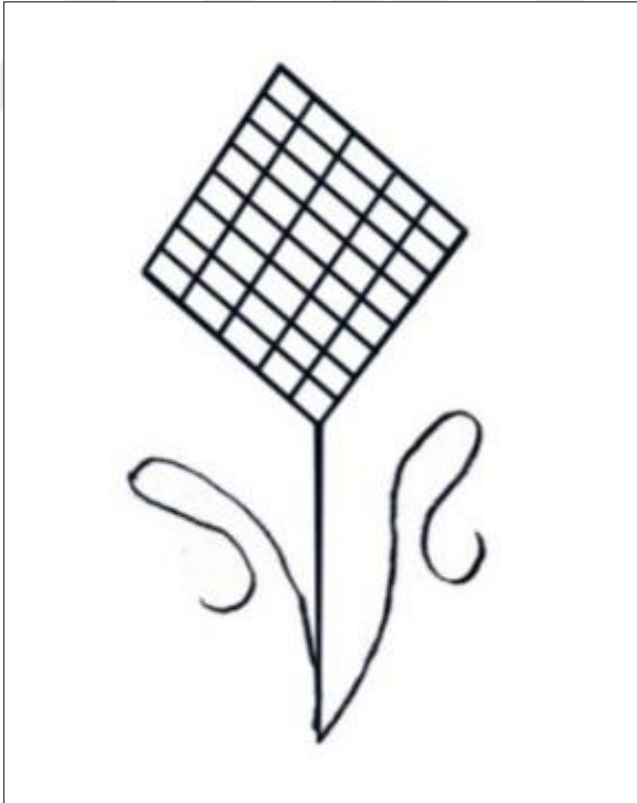
Çizimler 29. Haşhaş motifi



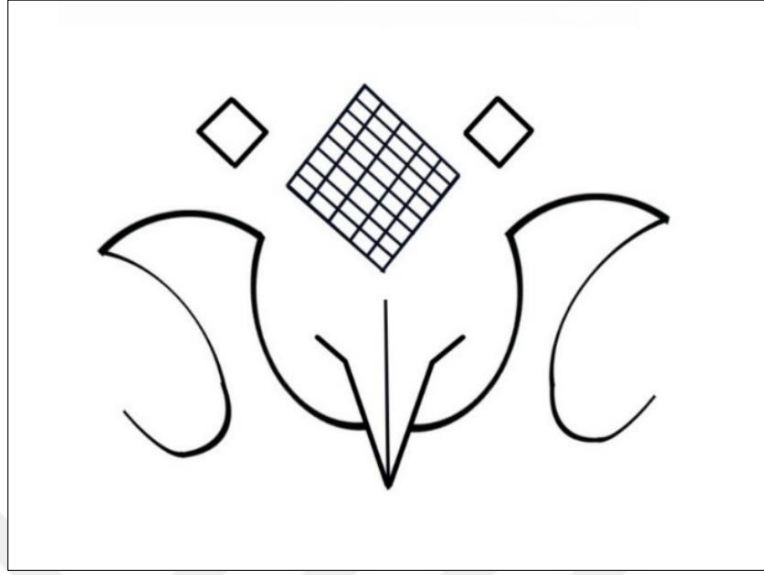
Çizimler 30. Haşhaş motifi



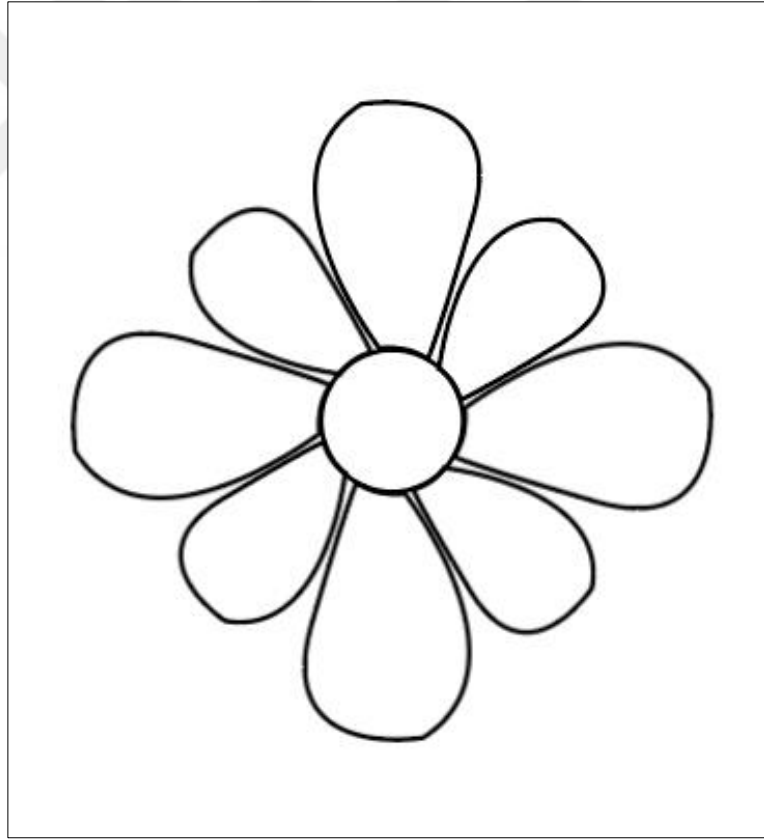
Çizimler 31. Haşhaş motifi



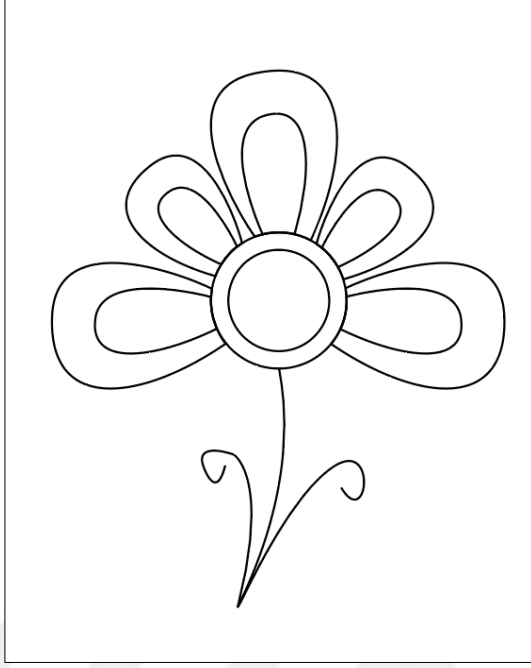
Çizimler 32. Haşhaş motifi



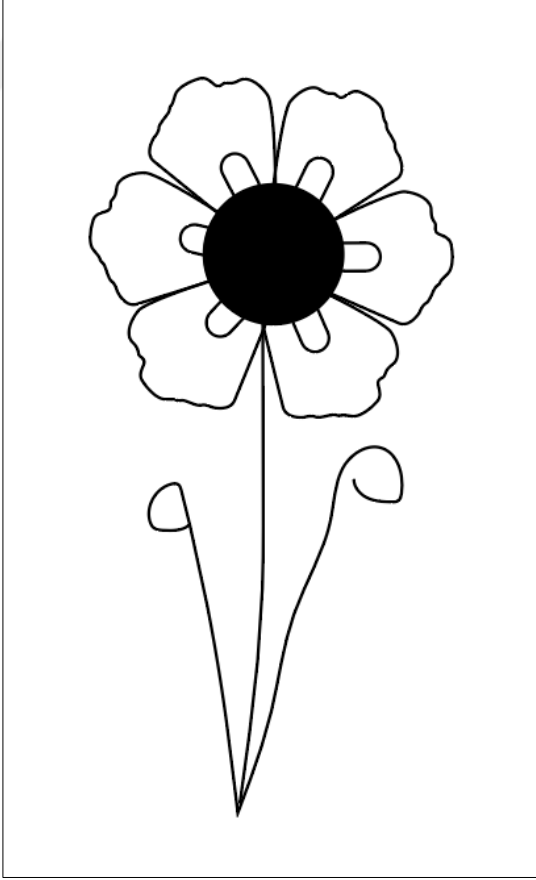
Çizimler 33. Haşhaş motifi



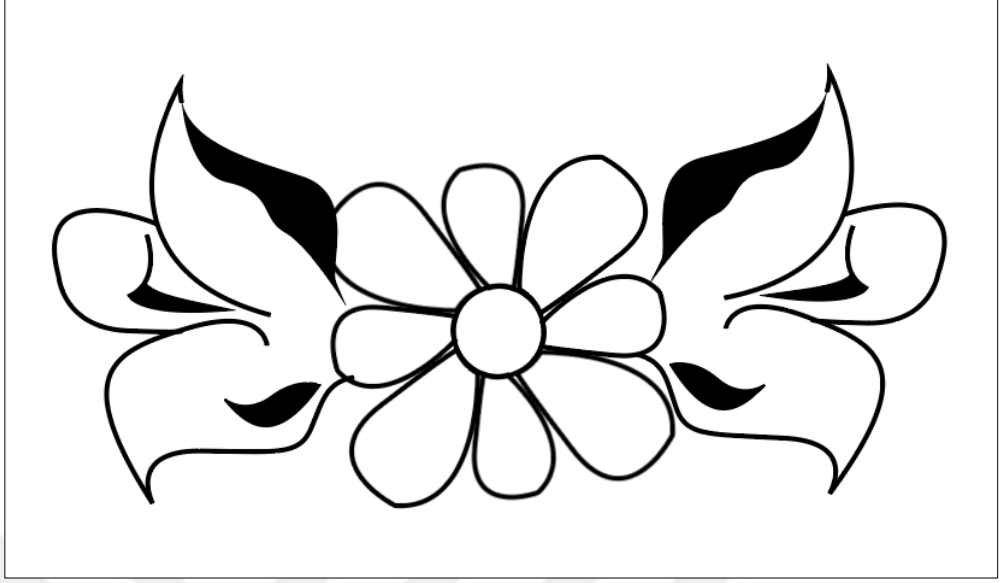
Çizimler 34. Çiçek motifi



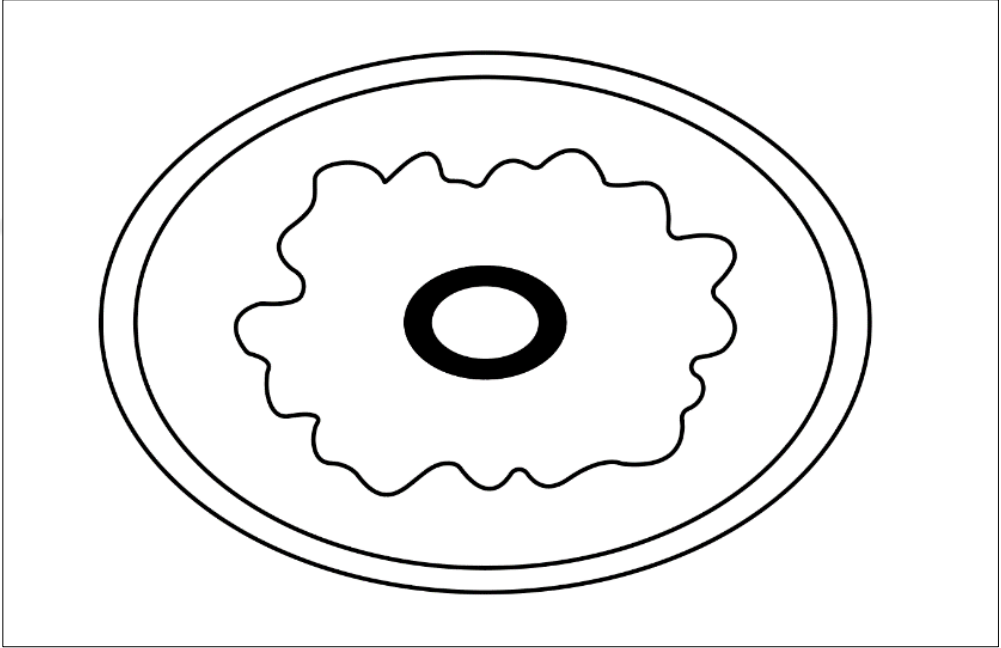
Çizimler 35. Çiçek motifi



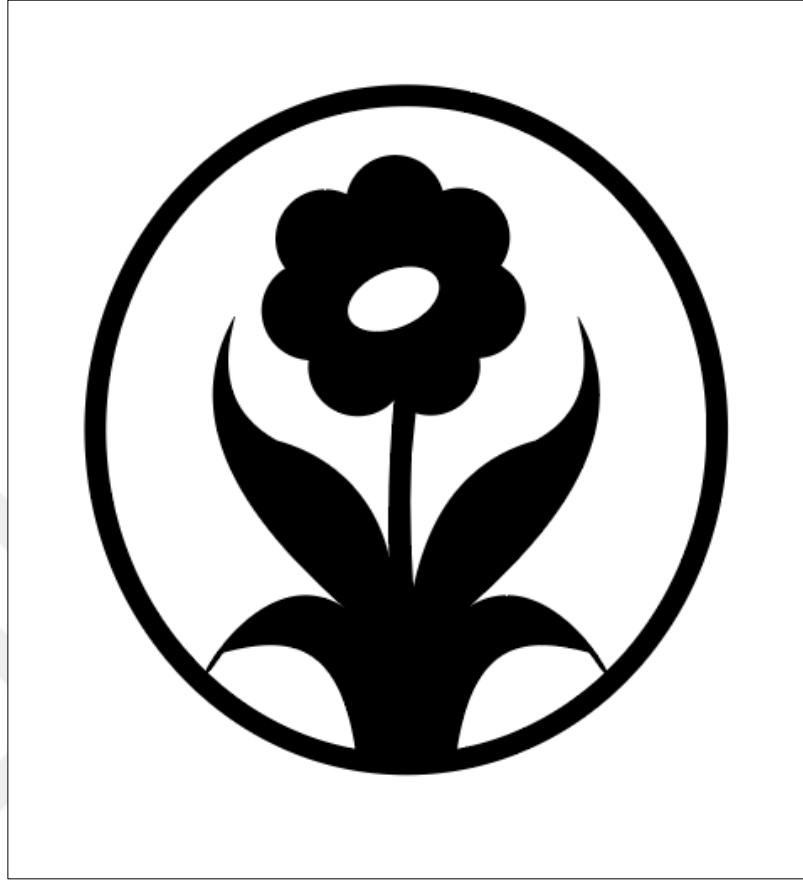
Çizimler 36. Çiçek motifi



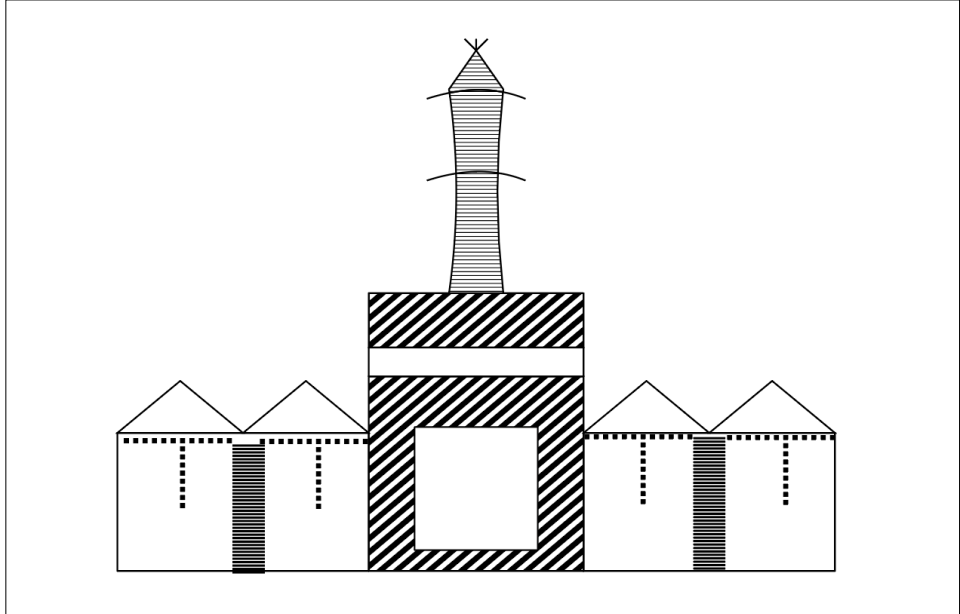
Çizimler 37. Çiçek motifi



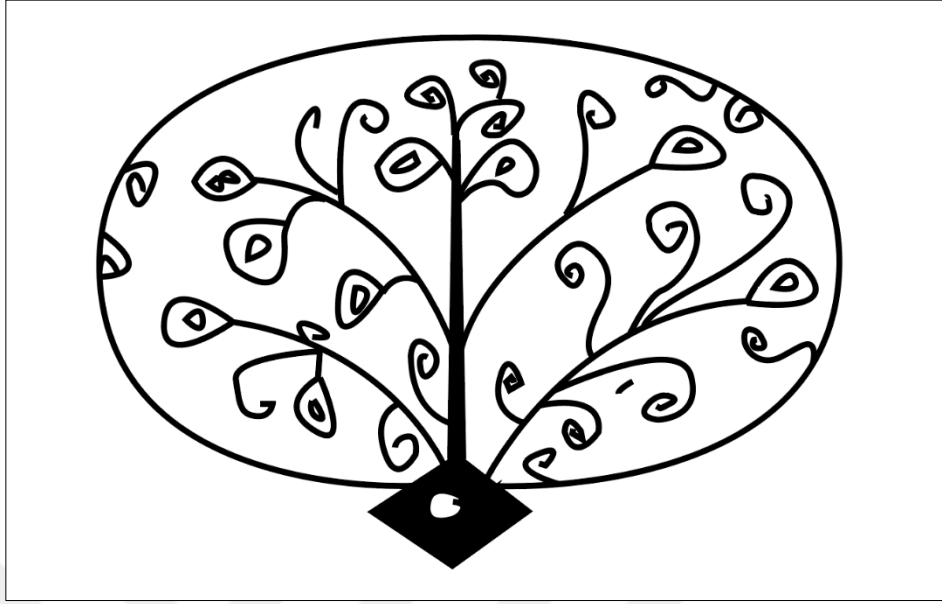
Çizimler 38. Çiçek motifi



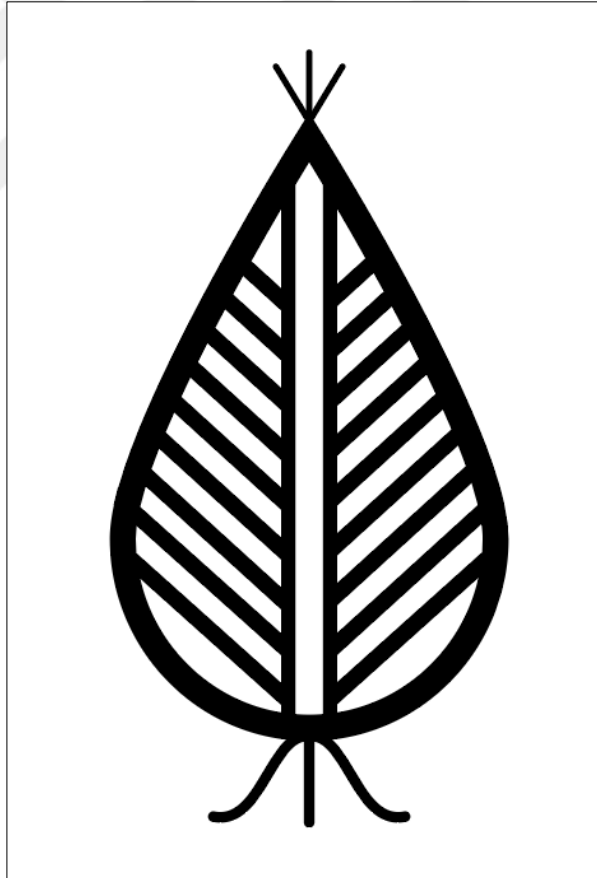
Çizimler 39. Madalyon çiçek motifi



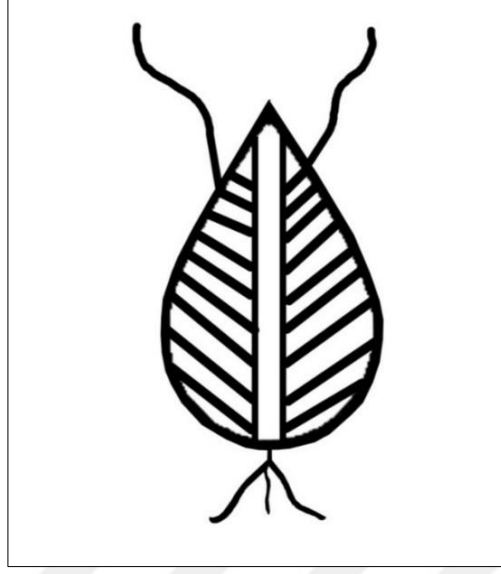
Çizimler 40. Cami motifi



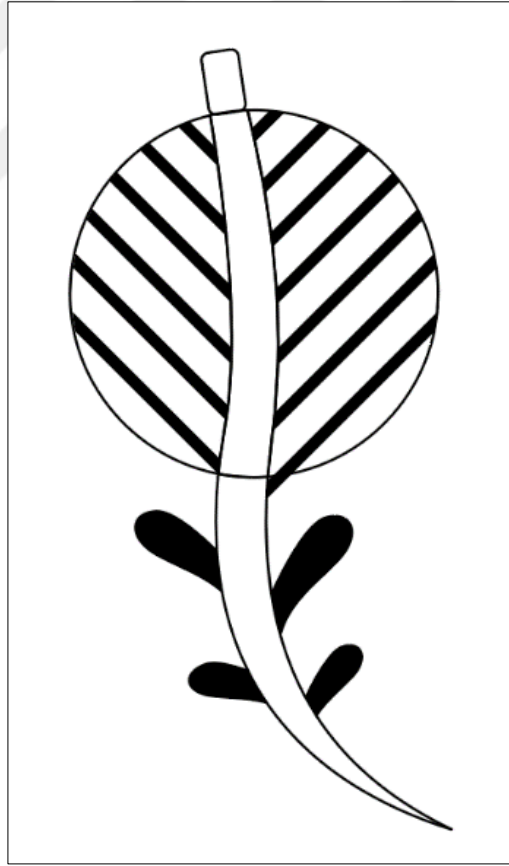
Çizimler 41. Hayat ağaç motifi



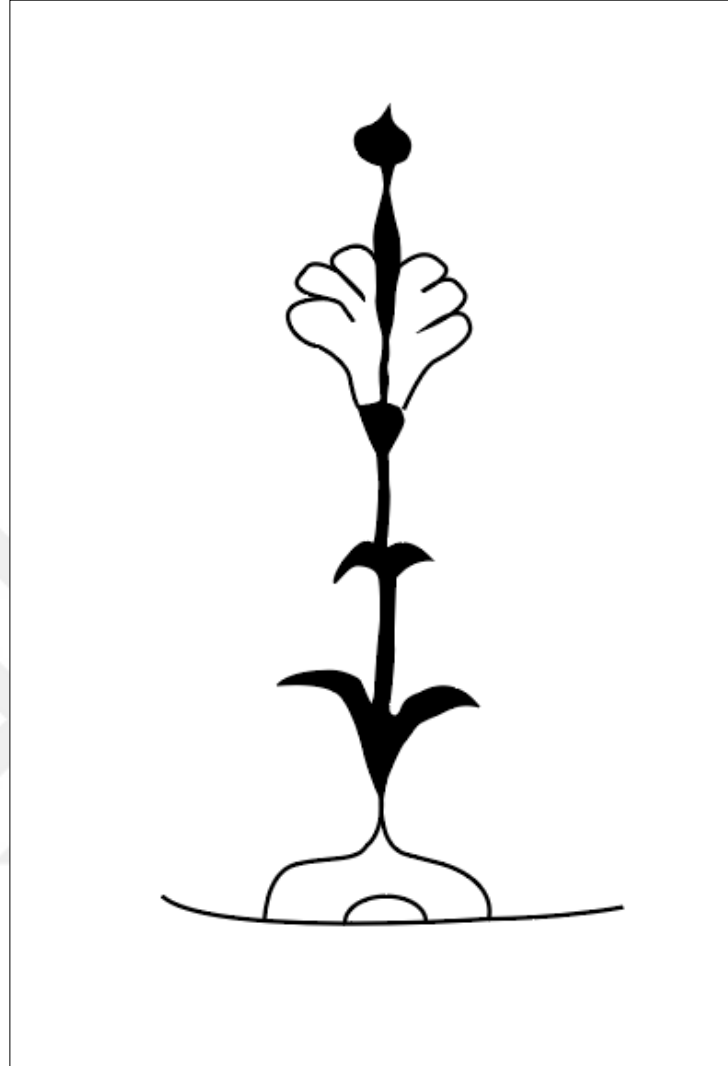
Çizimler 42. Hayat ağacı motifi



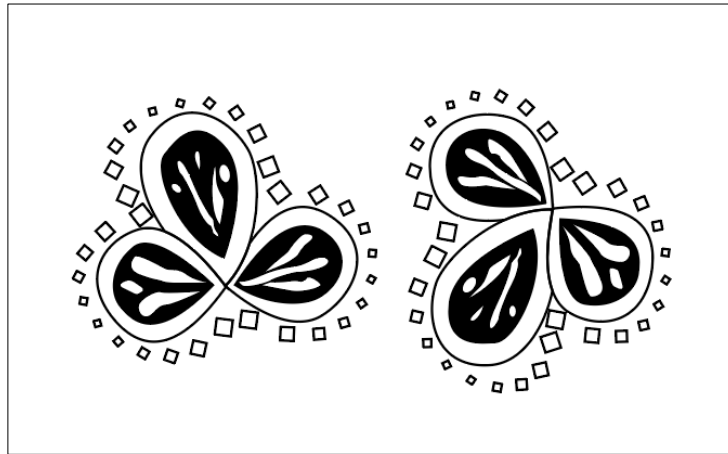
Çizimler 43. Selvi ağacı motifi



Çizimler 44. Hayat ağacı motifi



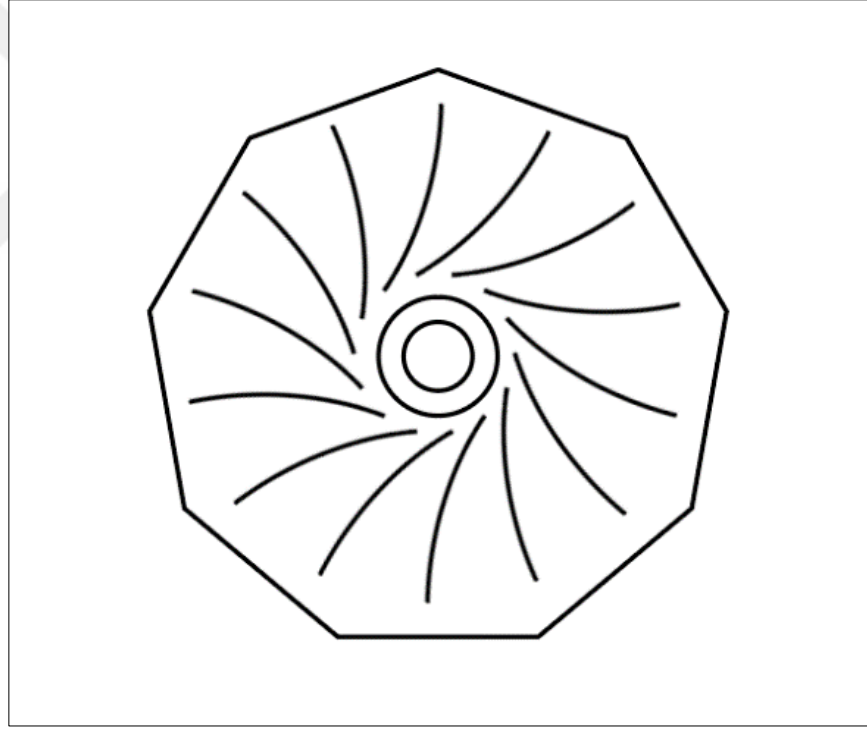
Çizimler 45. Ağaç motifi



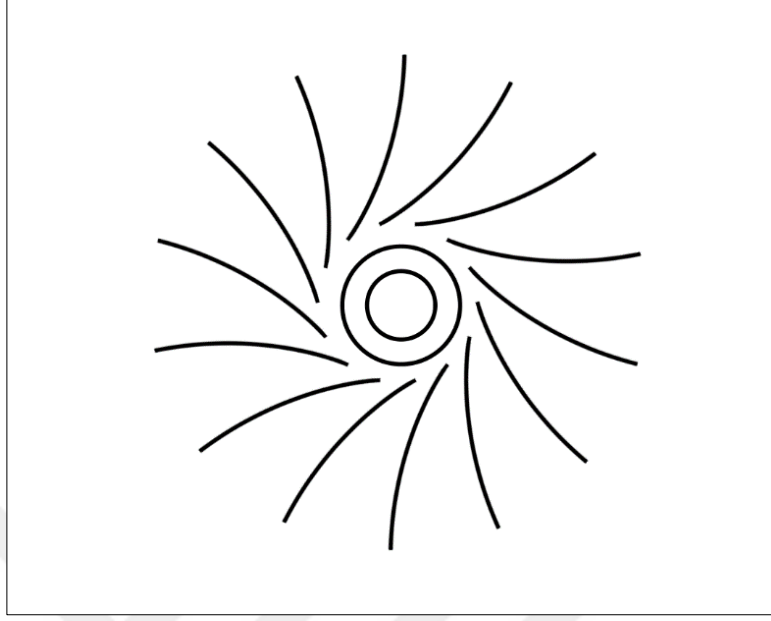
Çizimler 46. Yonca motifi



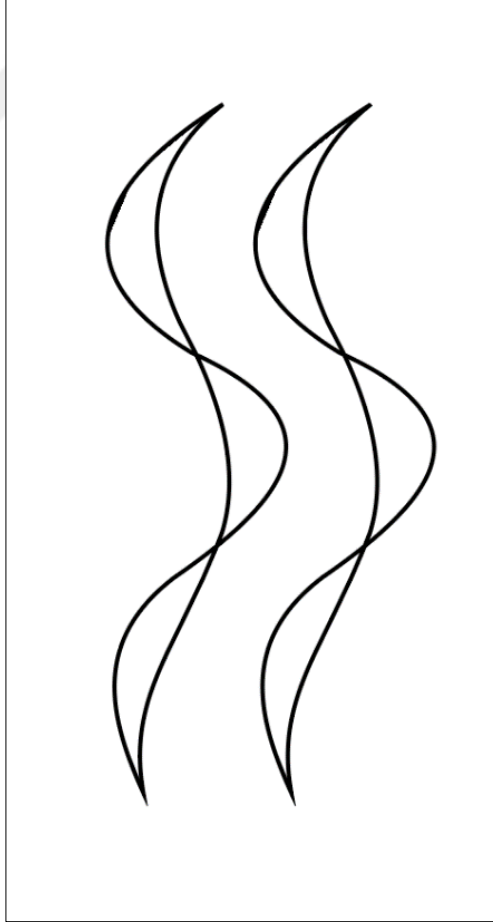
Çizimler 47. Geometrik desen motifi



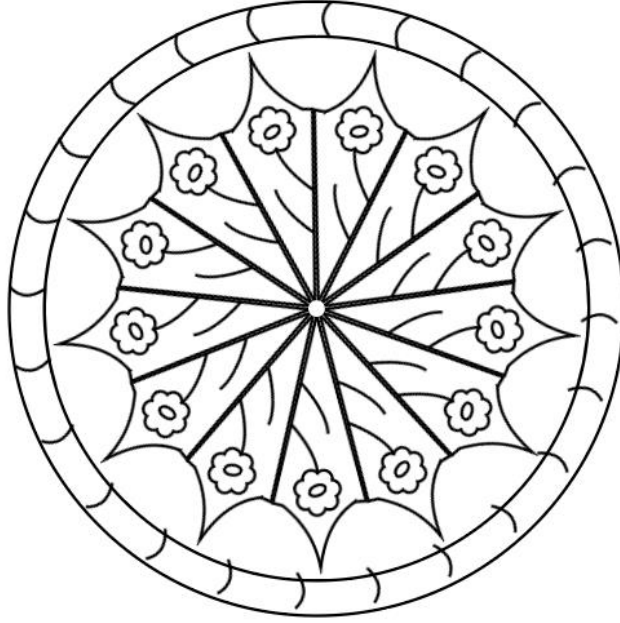
Çizimler 48. Geometrik desen motifi



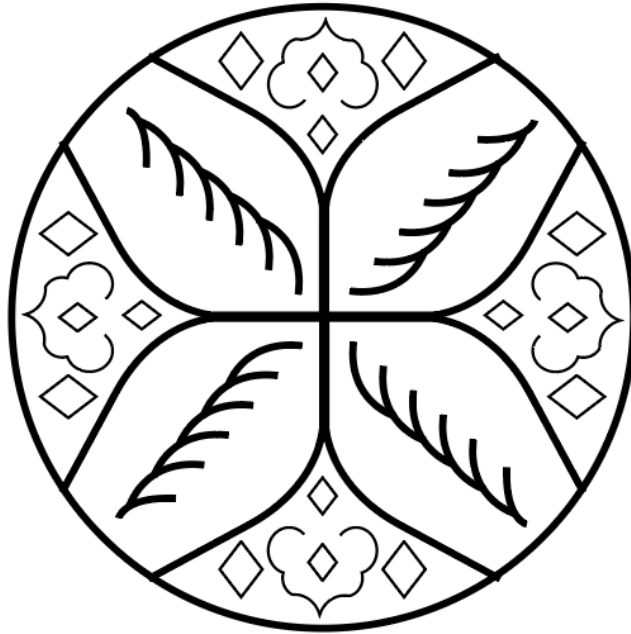
Çizimler 49. Geometrik desen motifi



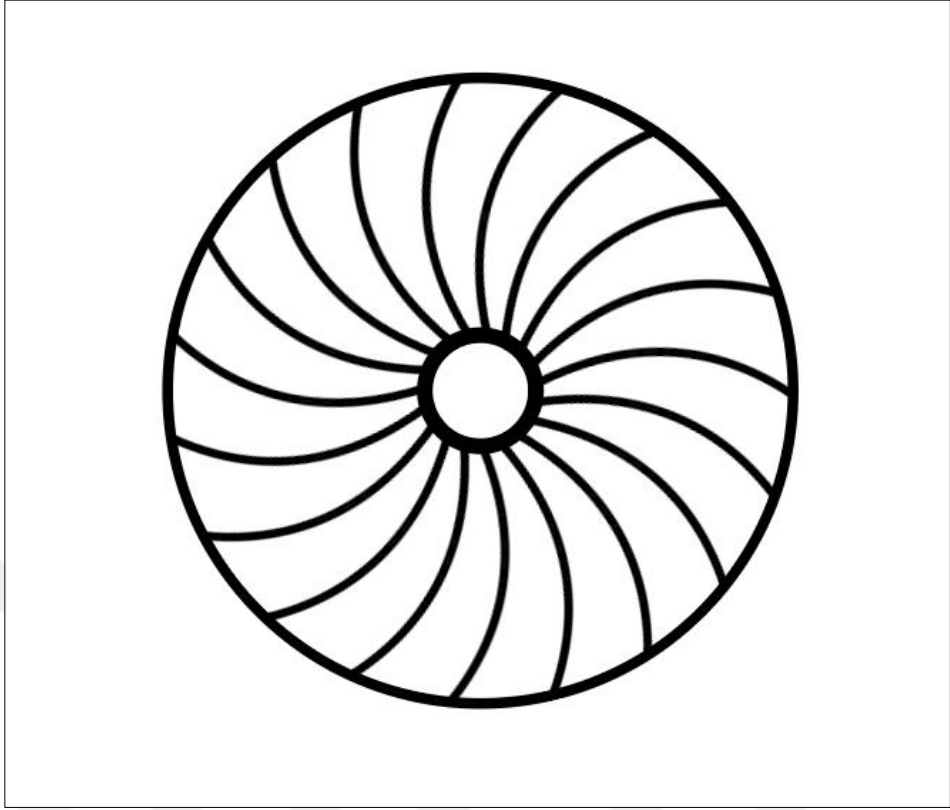
Çizimler 50. Geometrik desen motifi



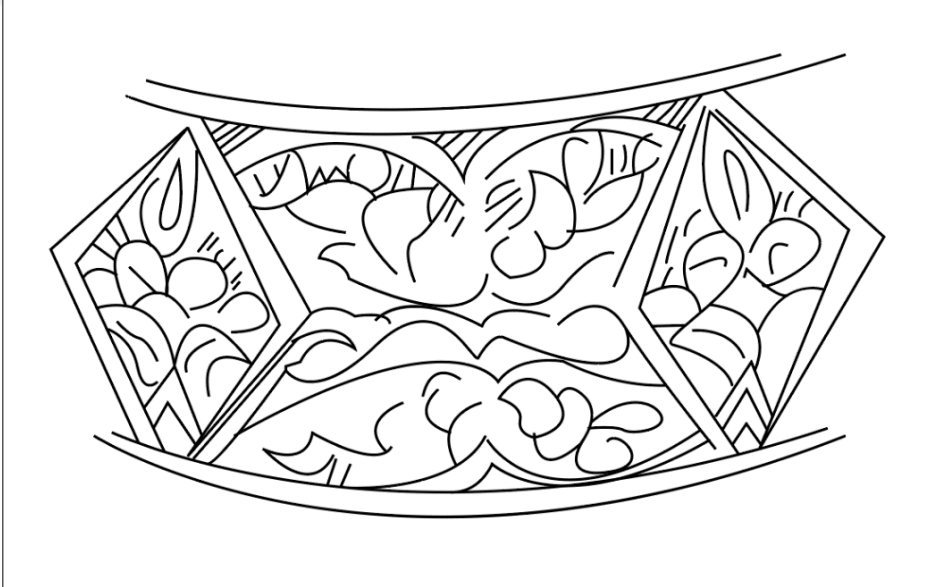
Çizimler 51. Geometrik desen motifi



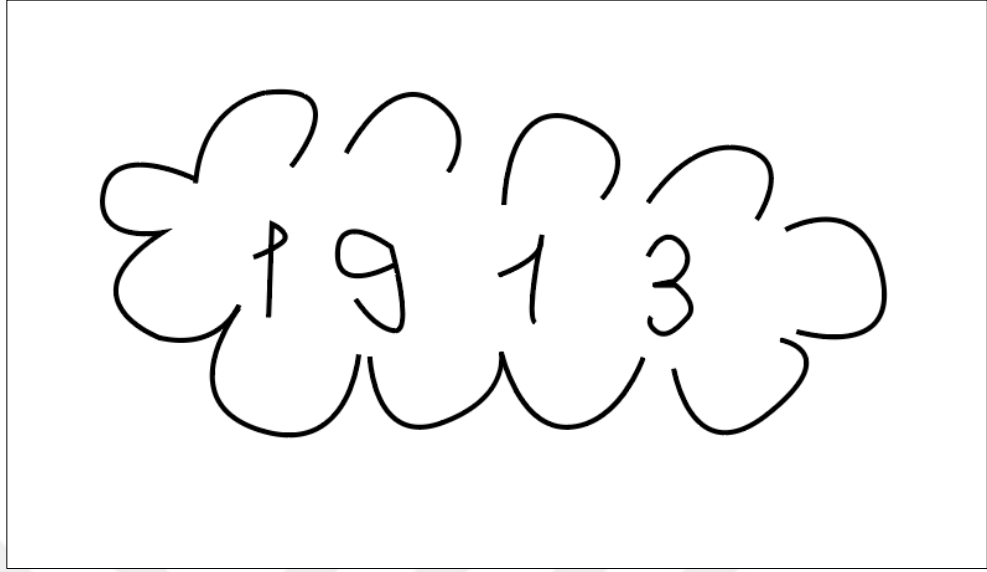
Çizimler 52. Geometrik desen motifi



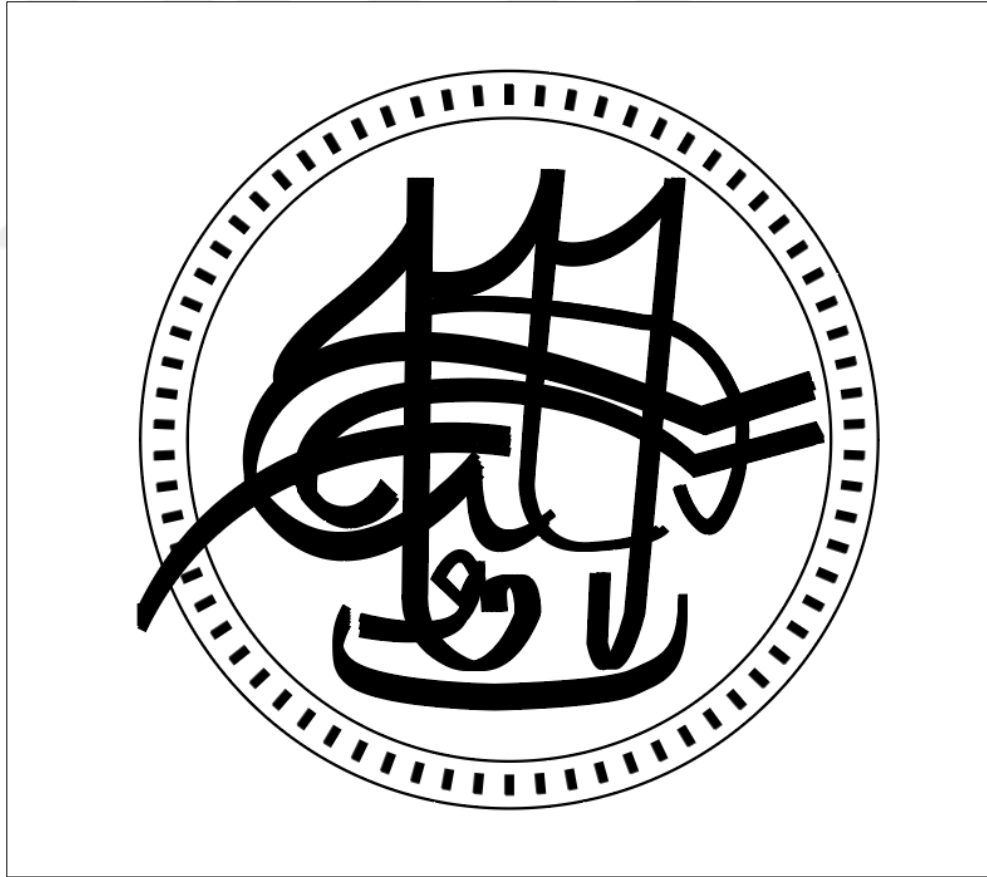
Çizimler 53. Geometrik desen motifi



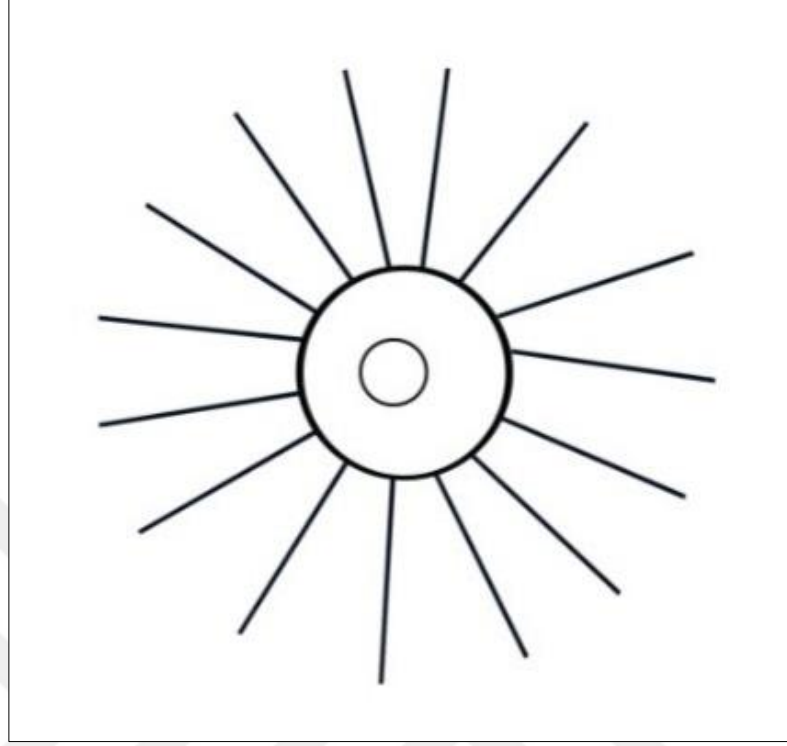
Çizimler 54. Geometrik desen motifi



Çizimler 55. Geometrik desen motifi



Çizimler 56. Geometrik ve Arap yazılı desen motifi



Çizimler 57. Geometrik desen motifi

Çizimler Fulya AKHAN'a aittir.